

Krátký dějepis církve Páně,

s obzvláštním ohledem na Českou vlast.

Pro dospělejší mládež

sepsal

A. V. Hnějek,

býv. prof. pastýřského bohosloví, c. k. dvorní kaplan, biskupský
veřejný přísední notar, biskupský skutečný konsistorní rada,
děkan v Libochovicích.

S povolením a schválením nejvyššího Ordinariátu.

V Praze, 1857.

Tiskem a nákladem Vetterlovské knihtiskárny (A. Renna).^o

„Brány pekelné nepřemohou ji.“

Mat. 16, 18

O b s a h.

Str

I. úběh času :

Od Krista Pána až ke smrti císaře Konstantina Velikého (od r. P. 1—337.)

II. úběh času :

Od Konstantina Velikého až do uvedení víry Kristovy do Čech (od r. 337—874.)

III. úběh času :

Od uvedení víry Kristovy do Čech až ku konci války husitské (od r. 874—1434.)

IV. úběh času :

Od války husitské až k nám (od r. 1434—1856).

6

8

První úběh času.

Od Krista Pána až ke smrti císaře Konstantina Velikého
(od r. P. 1—337).

*I. Počátkové církve Páně: Pán Ježíš zaslíbený Vy-
kupitel. První věřící v Něj. Jeho proroctví o rozší-
ření Jeho církve. Vyvolení apoštolů a učenníků Jeho
Jména těchto apoštolů. Petr a jeho primát. Kolik a
po dnes nástupců jeho. Církev se množí. Jahnové
Název „křesťan.“ Mravní povaha prvních křesťanů.*

1. Prarodičům našim po jejich žalostném pádu při-
slíbený od milosrdného Boha, svatými proroky Starého
Zákona hojně a jasně napřed popsany Vykupitel čili Mes-
siáš: Ježíš Kristus, Syn Boží, v těle bratr náš, narodil
se po více než čtyrech tisících let po stvoření světa
Asii, v zemi Syrské, v krajině Judské, v městě Betlémě
za panování Římského císaře Oktávia Augusta, roku 42
vlády jeho, za dnů krále Židovského Heroda I., lživou po-
chlebností zvaného „Velikým,“ z čeledi Davidovy, působ-
bením Ducha sv. z Marie, čisté nepoškozené panny.

2. Pán Ježíš obcházeje po vlasti učil dokonaleji než
Starý Zákon znáti Boha, svého a nás všech Otce nebe-
ského a dobrolibou vůli Jeho, sloužil sám za skvělý při-

klad všeliké cnosti, potvrzoval, že božskou mluví pravdu, četnými blahodějnými divy, a po třech rocích takového učitelství a působení svého, jsa 33 let star, zemřel za panování Římského císaře Klaudia Tiberia, roku 18. vlády jeho, potupnou a bolestnou smrtí ukřižování, ovšem vinnou krajanů svých Židů, nicméně však dobrovolně, aby sám beze všeho hříchu na sebe vzal trest za všecken ostatní hříšný svět; vstal třetí den z mrtvých, a po 40 - dnech vstoupil na nebesa.

3. Ač vyučování božského Mistra bylo líbezné a mocné (Mat. 7, 29.), ač On svatosvaté vedl živobyті a každému činil dobře na těle i na duši; ač míval, kam se koli octnul, vůkol sebe celé zástupy posluchačů: blásilo se jen málo lidí k Němu, aby úplně přijali učení Jeho. Zvláště se Ho stranili bohatí, vzácní, v důstojnostech postavení, pánové světští, knížata kněžská, starší lidu, zákonníci, Fariseové a Saduceové. Ba ani Nazaretští, obyvatelé otčiny Jeho, nechtěli se k Němu znáti (Jan 1, 11.), a právě řekl On k poslům Jana Křtitele, předchůdce svého, tážícím se Ho, zdaliby byl Ten, „jenž přijíti má, čiliby jiného čekati měli?“: „*Chudým* evangelium se zvěstuje.“ (Mat. 11, 2—6.)

4. Toto náboženství své a vyznavače jeho („církev“ svou) nazýval Spasitel rád a obyčejně „královstvím nebeským (na této zemi)“, předpovídal o něm, že jednou rozšířeno bude po všem světě (Mat. 13.) a prorokoval, že bude pak jeden ovčinec a jeden pastýř (Jan 10, 6.), totiž On sám, jenž sebe jmenoval „pastýřem dobrým“ a věřící v Něj „ovce své.“ (Tamt. v. 14. 15.)

5. Aby církev Jeho ze země Židovské vešla v celý svět, vybral sobě nebeský učitel z počtu těch, jenž byli

uvěřili, dvanácte mužů, neučených, nejvíce stavu rybářského, sprostého: „Šimona (Petra) a Ondřeje, Filipa, Bartoloměje, bratři Jakuba a Jana, bratra jeho Jakuba Menšího (Mladšího) a Judu Tadyáše, Šimona Kananejského, Matouše, Tomáše a Jidáše Iškariotského, kterýžto poslední stal se zrádcem Páně a potom se oběsil, na jehož místo později nastoupil Matěj. Podle jejich povolání, roznest sv. evangelium mezi všechny národy, slovou „apoštolé,“ tolik co „poslové.“ Krom těch vyvolil Pán i jiných 70 mužů jim na pomoc, podobně jako v Starém Zákoně Hospodin Bůh přidal Mojžíšovi právě tolik starších z téže příčiny. (IV. Mojž. 11.) Ti slovou „učenníci Páně.“ Nástupcové apoštolů jsou biskupové, učenníků kněží. Aby všickni poznali zevrub učení Jeho a přesvědčili se o tom, že Jej poslal Otec nebeský, jsouce spolu očitými svědky Jeho divůtvoření a svatosti mravů skrze všechny tři léta veřejného účinkování Jeho, pak aby se sami cvičili u vyučování, k čemuž povolal je: posílal je prvé po dvou tam, kamž obmýšlel pak přijíti sám.

6. Těmto apoštolům a učenníkům, svým Pán Ježíš nepřisliboval ani chvály ani hodností, ani bohatství ani pohodlí tohoto světa, sic pouze potupu, pronásledování, utrpení, bídu a násilné usmrcení (Mat. 10. Tamt. 24. Luk 21. Jan. 15. Tamt. 16.); těšil je ale a sílil zároveň za to naději hojně odplaty v nebesích. (Mat. 5. Tamt. 10. Tamt. 19.)

7. Apoštolové, ač tři léta slyšeli Pána Ježíše a viděli zázraky Jeho: nebyli proto předce dostateční k nastávajícímu úřadu svému. Nechápalíť vše (Jan 16.), z ulekání a zastrášení smrtí drahého Mistra svého a bojíce se podobného losu skrývali se před Židy. (Jan 20.) Protož on.

po svém z mrtvých vstání s nimi opět obcoval 40 dní mluvě „o království božím“ (Skutk. apošt. 1.), protože slíbil, že jim pošle Ducha sv., „jenž se uvede ve vší pravdu. (Tamt. v. 13.) „Utěšitele (Jan 16.), jenž posilní je utrpeních. Toho seslal skutečně devátý den po svém nanebe vstoupení o židovské slavnosti „letnic,“ výroční památce ohlášení desatera přikázání božích s hory Sina. Tehdáž byli všickni věrní Ježíšovi s Matkou i příbuznými Jeho skoro v počtu 120 osob v Jerusalemě. Tudy došli apoštolé osvětlení a srdce takového, že počali mluvit jazyky rozličnými a veřejně kázati Ukřižovaného. K tomu povstal již onoho dne Petr. I požehnal Bůh toto první kázání apoštolské tak hojně, že okolo tří tisíců duší ochotně přijalo sv. křest. (Skutk. apošt. 1. 2.) Obec Jerusalemská byla první obec Kristova, ač se údobí ještě posud nejmenovali „křesťany.“ Její první biskup byl sv. apoštol Jakub Mladší, jenž r. P. 62 od Židů ukamenován jest.

8. Nejvýtečnější z apoštolů byl Šimon. Mělť ovšem povahu prudkou, a však i pevnou a silnou, při tom pak nevyvratnou víru v Syna božího Ježíše Krista s vroucí Němu láskou. (Jan 21.) Pročež dával mu Pán Ježíš při každé příležitosti přednost před ostatními apoštoly, a učil ho viditelnou hlavou spolku svých věrných na zemi. Čtemeť u př., že se modlil obzvláště za něj, aby nezhynula víra jeho (Luk. 22.), že změnil jeho jméno a nazval jej „Kefas, Petr,“ totiž „skálou,“ a že řekl k němu „Na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné nepřemohou ji. A Tobě dám klíče království nebeského. (Mat. 16.) Čteme, že po svém z mrtvých vstání řekl němu Pán: „Pasiž beránky mé; pasíž ovce mé.“ (Jan 21.

Tato přednost Petrova slove „primát,“ a Petrovým nástupníkem v něm (papežem) jest pokaždé biskup Římský řádně a platně vyvolený; neboť v Římě sídlil sv. Petr 20 let až do smrti své. — Jestliž pak nynější papež Pius IX. od sv. Petra dvě stě padesátý devátý (259).

9. Církev Páně množila se den ke dni, k čemuž kro výbornosti její nemálo přispělo odvážlivou srdatostí, kterou Duchem sv. posilnění apoštolé vyučovali, mnoha zraků potvrzující, že mluví rozkazem Všemohoucího. V meť z knihy Skutků apoštolských, že brzo mimo prv obec v Jerusalémě povstaly mnohé jiné, u př. v Antiochii nejznamenitější po Jerusalémské.

10. Tehdy stalo se brzo, že apoštolé nestačili ku potřebám všem věřících, mezi nimiž bylo mnoho chudých. Pročež svolavše v Jerusalémě církev dali vyvoliti sedm jahnů a modlitbou a vzkládáním na ně rukou k úřadu jejich řádně je posvětili, aby měli péči o chudé, oni sami aby měli více kdy obírat se službami božími a hlásáním slova božího. (Skutk. apošt. 6.) Přední jich (archidjaken) byl Štěpán. Jahnové však neobstarávali toliko chudé, nýbrž vyučovali také, křtili a podávali Pána Boha. (Tamt. 8.)

11. Ačkoli denně přibývalo věrných Kristových, péči apoštolů povstávaly i četné obce jich, jako v Jerusalémě, v Antiochii a Efesu v Asii, v Alexandrii a Karthagu v Africe: byliť oni nicméně dlouho považováni pohanů za jakousi stranu čili sektu židovskou, poněvadž těmi v týchž modlitebnicích (synagogách) se scházel nemajíce tehdaž vlastních chrámů a své služby boží potají konajíce. Teprv později, ale ještě za časů apoštolských, a to v Antiochii, nazváni jsou „křesťany,“ jak „Kristiány,“ totiž vyznavači Krista. (Skutk. apošt. 12.)

12. První křesťané byli neouhonných, čistých, dokonalých mravů; „všech bylo jedno srdce a jedna duše, nikdo jich netrpěl nouzi. Neboť měli všecko jmění obecné, a kteříkoli měli pole neb domy, prodávající je přinášeli je před nohy apoštolské; i bylo rozdáváno jednomu každému, jakž toho potřeboval.“ (Skutk. apošt. 4.) Zřídka jen i mezi nimi ukázala se neupřímnost, jaké se dopustili Ananiáš a Safira manželé, zač ale náhlou smrtí potrestáni jsou. (Tamt. 5.)

II. Pronásledování církve Páně: Apoštolé nedadí se zastrašiti. Štěpán ukamenován. Židé a pohané stíhají církev, proč? Sv. sv. apoštolé Petr, Pavel, Jan, Jakub. Válka židovská; Bar-Kocheba. Po té další osudy Židů. Císařové Římští: Adrian, Nero, Domician, Trajan, Decius, Markus Aurelius, Maximian, Maxencius, Konstantin Veliký. Mučenníci Páně.

13. Zmáhání se církve Páně dojímalu nemile Židů. Ti nesli těžce učení apoštolů, že zákon Mojžíšův přestal býti platným, že oni jsou vinni smrti Pána Ježíše, Ten že ve slávě vstal z mrtvých a jednou že bude soudcem všeho světa, tedy soudcem i jejich. Brániliť apoštolům co jen mohli. Jednou, když Petr a Jan byli divotvorně uzdravili chromce u chrámových dveří, do žaláře vsazeni jsou. Na to dostavše od vysoké raddy domluvu a záповěd dalšího kázání o Ježíši, odpověděli, „že sluší více poslouchati Boha než lidí.“ (Skutk. apošt. 5, 29.) Podlé tohoto přesvědčení svého nepřestali také sobě počínati; čímž hněv Židů na ně rostl. Ten vypukl strašně a zavraždil ukamenováním Štěpána, prvního to mučenníka Kristova, při

kterémž hrozném skutku přítomen byl i Saul (Šavel) mladenec, u jehož nohou vrahové složili roucha svá, aby kamenování nebyli překážíni. Ten později zuřivě stál věřící Páně, posléze ale stal se nejhorlivějším svědkem Jeho. Ctímeť jej jménem sv. Pavla.

14. První z apoštolů položil život svůj za Krista Jakub Větší (Starší). Král Židovský Herodes Agrippa dal stíti v Jerusalemě okolo r. P. 44. Po jeho smrti rozešli se apoštolé odtud, kdež jim božský Mistr, podle ústní starého podání, poručil zůstatí po jeho obchodu ještě 12 let.

15. Sv. Pavel, šamým Pánem Ježíšem na cestě Damašku zázračně k Němu obrácený, valně pomohl rozšířiti církev, a to nejvíce mezi pohany; odkudž i „apostolem národů čili pohanů“ slove. Jelikož Petr, zvláště počátku, hlavně mezi Židy konal úřad svůj: činil Pavle daleké, oblížné a nebezpečné cesty k pohanům, aby získal Kristu. I jeden i druhý utrpěli mnoho. Oba v klopotných pracech a bolestných nesnázích skrze více než 30 let konečně pro víru podstoupili násilnou smrt, a r. 67 anebo 68, jedním dnem, 29. června, v Římě, Pavel byl sťat, Petr pak ukřižován s hlavou k zemi obrácenou.

16. Smrtí přirozenou umřel jediný apoštol: Jan, mladší Páně, ač i on přemnoho utrpěl; pročť se také počítá k sv. mučovníkům. Jsa biskupem v Efesu r. 95 Římě do kotle s vařícím olejem dán, zachovaný ale Bohem odsouzen ještě ku práci v krušných dolech na ostrově Pathmos, kdež po celé dvě léta nespátl ani božského slunce; zkusil s Petrem žaláře (Skutk. apošt. 4.); byl pro jméno Ježíšovo metlami mrskán (tamt. 5.) a t. d. Skonal r. 100. Chovalť v sobě a kázal něžnou lásku až do posled

chvíle. Nemoha pro slabost vysokého věku svého již ani státi, dal se jednou předce mezi shromážděné ke službám božím věřící donesti, a tam s hlavou k prsům svislou, hlasem mdlým, ale nesmírně líbezným, místo vši obšírné řeči, nemluvil nic leč týž a týž: „Děťátka, mějte se ve-spolek rádi!“ Když pak někteří z přítomných uctivě pamatovali ho, že ustavičně říká tu samu věc, odpověděl s milostným úsměvem: „I což to není zákon Páně? To kdož činí, dosti činí!“

17. Za to, že se Židé nepřihlásili k Pánu Ježíši, ano ukřižovali Jej a protivili se církvi Jeho, hrozně od Boha potrestáni jsou.- Stalo se v pravdě, co Spasitel byl prorokoval o Jerusalemě, že totiž bude od pohanů obležen, dobyt a rozbořen, že nastane Židům soužení bez příkladu, že jich zahyne náramné množství, a že budou rozptýleni mezi všechny národy. (Mat. 24. Mar. 17. Luk. 21.) A sice takto: Za dnů Krista Pána i po úmrtí Jeho byli Židé poddáni císaři velmocného, slavného a však pohan-ského národu Římského, ještě v zemi Židovské poroučel vladař na místě císařově; a kdož doby té slouli „králi Židovskými,“ zodpovídali se císaři. Židé ale tuto svou poddanost pod pohany považovali za bezprávi a potupení sebe co „národu božího vyvoleného.“ Majíce zaslíbení boží, „že z nich vyjde vývoda, kterýž pásti (spravovati) bude lid Israelský (Mich. 5.), totiž Spasitel světa, vykládali si, ač bludně, ten že bude statný, rekovný vůdce, jenž je vyproští z moci Římanů a znova jim přivodí věk blažený, jakýž býval předků jejich za vlády Davida krále. Pročež lehko uvěřili každému smělému podvodníku, jenž se vydával za takového vyprostitele, zvláště sliboval-li zázraků; vždy byli hotovi, povstati proti císaři a vynutiti na něm

svobody své. Mimo to i tři vladařové Římští po Ponciu Pilátovi, daněmi lid velmi utiskující, k zbouření jeho nemálo přičinili. K tomu ke všemu Římský císař Kaligula neustupně na tom stál, aby jeho podobizna co nějakého boha postavena byla v chrámu Jerusalemském. Židé marně si postýskavše uchopili zbraň za času císaře Nerona. Křesťané Jerusalemské však, nechtějíce také povstati proti vrchnosti své, odstěhovali se záhy do horního městečka Pelly za Jordanem, kdež našli útočiště a zahrádili se přec zbouřenci. V tomto odboji Židé zpočátku (r. 63.) byli poněkud šťastni, čímž nesmyslně sesmělivše zhrzeli mírem sobě vícekrát od Římanů podávaným. Oni však nejeví proti těm válčili, nýbrž i sebe samých vespolek ukrutně hubili, neb celé roty vražednické táhly po vlasti bouřící lid proti císaři a mordující každého, kdož se zdráhal býti po vůli jim. Konec této zpourey byl ale neslýchaně hrozný. Vespasian, Římský první vojevůdce, zatím, co válka trvala císařem učiněný, odevzdal svrchovanou správu vojenskou synu svému Titovi. Tento valným vojem oblehl pevný třemi hradbami obklíčený Jerusalema, a znenáhla postoupně se všech stran sevřev ho jednu hradbu po druhé vydobýval, neb vidělo se mu nejpříměřenější, hladem donutit obyvatele Jerusalemské k tomu, aby se vzdali. V Jerusalemě bylo právě příčinou slavnosti velikonoční krom domácích náramně množství i přesplných Židů, všech všudy okolo dvou millionů a pětkrát sto tisíc. Kteří v boji se zbraní v ruce chyceni byli, bez milosti na náspech kol města ukřižováni jsou. Takových nešťastníků bylo tolik, že se naposledy nedostávalo ani dříví na dělání křížů. V městě byl veškeren lid v strany roztržen, jedni stáli proti druhým, jedni vylévali krev druhých, panovala

hrozná nouze; lidé padali hladem, všude ležely nepochované mrtvoly, až nakažlivý způsobily mor; bratr bratru pokrm i dosti ošklivý z ust vydíral; vyhrabávali mrtvá těla a jedli je, ano jedna bohatá žena, Maria, zabila vlastní dítě své u prsu a upekla. Což když uslyšel dobrotivý Titus, ruce spínal zapřisáhaje se, že on této strašlivé bídy vinen není, poněvadž vzdorným Židům nejednou podával milost. Konečně Římané poslední hradbu probodivše přes kouřící se zříceniny, přes těla zabitých, v krvi se brodíce, silně vtrhli do města, a všechno napořád hubili a plenili. I svatý chrám, to nákladné, překrásné stavení, byl zapálen a popelem lehl. Titus poručil sice šetřiti ho, ale jeden Římský voják vystoupiv vzhůru na ramena soudruhova hodil tam hořící hlaveň, a tudy se něm zňal požár tak prudký, že nebylo lze uhasiti jej. To se událo 7. září r. 70, po smrti Spasitelově 37 let. Celý ten den a celou na to noc Římané poráželi přemožených Židů, a porážeti nepřestali dříve, až umdlením nemohli dále. Umrlych bylo přes million, kteříž pak hladem, morem ohněm, mečem neb jinak bídne nezahynuli, pochytáni a coby dobytek v otroctví prodáni anebo k oslavení vítězného návratu Titova do Říma okovy spoutáni jsou. A toutéž dobou pošlo v ostatní zemi Židovské říše dvakrát sto tisíc Židů. Zajatých bylo k sedm a devadesáti tisícům, jichž čtyřiceti tisícům daroval Titus svobodu. Chrám byl vydrancován, pak i s městem docela zbořen a zemi zároveň zhlazen. Kteří Židé tehdaž smrti neb porobě ušli, rozutíkali se do všech krajů světa. R. 72 pobral jim a pro dal císař Vespasian všechny jejich statky. Později sice ještě jednou pod císařem Adrianem, okolo r. 137, Židé pokusili se vydobyti sobě mocí zbraně samostatnosti své

V ten čas vydával se jakýs podvodník, Bar-Kocheba („syn hvězdy“) za Messiáše, a připovídaje, že podmaní všechny pohany, sesbíral množství tuzemských i cizozemských Židů pod prápor svůj, křesťany pak, poněvadž se nedali k odboji svěsti, hroznými mukami usmrcovati dal. Ale tato nová válka skončila se novou porážkou odbojníků. Skoro padesáte pevností a tisíc jiných míst zkaženo, zbouřenců k pětkrát sto čtyřiceti tisícům zabito jest, těch, jenž v zajetí upadli a v octroctví, ani spočísti nelze. Jerusaleým, od Židů na Římanech vymožený, znova vystavěný a opevněný, opět oněmi stečen jest a vydobyt až k zemi zhlazen, takže ani kámen na kameni nezůstal. Židé pod ztrátou hrdla nesměli se ani přiblížiti k místu tomu, kde druhdy bývalo hlavní město jejich, toliko na výroční den zkázy jeho skrze Tita směli zdaleka naň hleděti oplakávající ho. Císař Adrian pak na tom samém místě dal vystavěti nové město jmenem Aelia Kapitolina (kterak až do času císaře Konstantina Velikého bylo zváno), a pohanskými Římany osaditi. Tu, kde stál svatý chrám jediného pravého Boha, povstal chrám smyšleného boha pohanského Joviše, nad branou vedoucí k Betlemu viděti bylo z mramoru vytesané prase ku potupení Židů; a kde Spasitel trpěl, umřel a z mrtvých vstal, byly postaveny modly. A od té doby přestali Židé býti národem o sobě, a žijí bez vlasti, bez krále, bez chrámu, bez kněží, bez obětí, cizinci u prostřed národů jinověrných jimi pohrdajících, strašně jsouce potrestáni za zavraždění Ježíšovo. (Mat. 27, 25.) Nynější Jerusaleým jest město mnohem menší než bývalý, as 21,000 obyvatelů. — Ode doby svého rozptýlení byli a jsou Židé mezi rozličnými národy trpění. Někdy a někde však strhlo se na ně pronásledování neřídka ukrutné. V 13. století vyhnali

je král Eduard z Anglie (r. 1290), v 14. (r. 1386) Karel VI. z Francie a v 15. (r. 1492) Ferdinand a Isabel ze Španiel. Ve Vlaších a v Německé říši stáli „co ko morní rabové“ pod ochranou mocnářů. Církev vždy zastávala je, neobmýšlejíc leč obrácení jejich. Tím ale ne ubráněno tu tam luze, časem pobuřovati se proti nim pobíjeti je, čehož ovšem vina také vězela v tom, že oni pohrdají námi křesťany, že se štítí těžké práce, že se je diné obchodem a tržbou zanášejí, že mají téměř všechny peníze v rukou, že se dopouštějí lichvaření a t. d. V nejnovějších časech započalo se Židům dáti s ostatními občany nového práva; však nepřišlo podnes úplně k tomu těchto samých příčin.

18. Hrozného neštěstí zkázy národu Židovského použ však nejvyš prozřetelný Bůh k oznámení víry Kristovy pohan ským Římanům a k rozšíření jí. Ti totiž ve válce židovské díle od Židů, dílem i od křesťanů dověděli se všelicos o vítě, jakož i od zajatých, kterýchž byli po vojně přivedli do Římské ostatní říše, mezi nimiž také se nalézal zde on i křesťan, jenž se byl při útěku spoluvěrných do Pelopozdil a od pohanů za Žida považován byl.

19. Prudčeji a déle nežli Židé pronásledovali křesťany pohané, a sice proto: Lstiví Židé stěžovali si úkladně na křesťany, kterak jim tito na cti utrhaří říkajíce, že nevinně byl utracen Ježíš, a kterak zlehčují zákon Mojžíšův, žeby nebyl více platen. — Pohanští kněží druhd mívali bohatých příjmů z obětí modloslužebných; ale rozmáháním se církve trátili jich víc a více; odkudž jejich křesťany zlost, s kterouž popichovali proti nim úřadů císařů Římských. — Pohanští řemeslníci vydělávali sob mnoho hotovením model, o kterýžto zisk přicházeli věro

křesťanskou modly zapovídající. (Skutk. apošt. 19.) — Římské říši byla modloslužba zákonem ustanovené, oprávněné a panující náboženství, a tolikéž zapovězeno bez přivolení vlády uvesti úctu bohů cizích, pročez křesťanství Krista jakožto Boha zdáli se neposlušnými poddanými. — Že křesťané často a mnoho mluvili „o království Messiášovu“: vidělo se pohanům, jakoby obmýšleli zvrátit panování císařova; a Židé ochotně podpírali nebezpečné podezření to. — Pohané k velikému zboru (30,000 smyšlených bohů svých přidávali mnohé slavné lidi smrti jejich, zláště císaře, což někteří císařové sami a ještě za živa sobě poroučeli (Domician, Kaligula, Aurelianus, Dioklecian), tudy ale křesťané zdráhajíce se tomu žalovati byli, že jimi zhrdají. — Křesťané pro strach před stíháním svými scházeli se ke svým službám božím v noci na skrytých místech, tudíž o nich se lhalo, že tajně hanebně páší, a že jejich jednota jest nebezpečná. — Že se někdy rozneslo o večeři Páně a o přijímání při ní těla a krve Bohačlověka, dělali pohané z křesťanů lidožrouty! — Křesťané, věřící v jednoho Boha a nemající zprvku ani vlastního chrámu ani oltářů ozdobných ani jakých svatých obrazů, byli pomlouváni co lidé beze vší víry. — Chudičkému, otrockou smrtí kříže utracenému Kristu Bohu nazývali, bylo křesťanům spíláno pověrečných pošetilců. Předstíral se strach, že věrou křesťanskou uslábně a v hyne starořímská udatnost a chrabrost, poněvadž křesťané vychvalovali trpělivost a nepřátel milování. — Pýcha bojovných, světovládných Římanů zpouzela se pokoře, kterouž vyblašovali křesťané za hlavní cnost. — Některý křesťanů bohatství lákalo pohanů zahubit je a zmocnit ho. — Někteří křesťané uchýlovali se od čisté víry církvě

nesmyslným učením (kacířové), a tím i daremným chováním svým uvalili i na pravověrné a nevinné křesťany ošklivost pohanů. — Mimo to mnozí císařové Římští sami v sobě byli zlí a ukrutní; a kdo z nich byli hodnější a křesťanům příznivější, nemohli hned a pokaždé ubrániti úřadům v různých zemích podřízených (provinciích) zláště odlehčejších, aby nebylo křesťanů týráno. — Čím více zmáhala se církev Páně, čím valněji ubývalo pohanů: tím úsilněji vynasnažili se tito, aby udrželi modloslužbu, a to zuřice proti křesťanům.

20. Počítáť se takových pronásledování hlavních vůbec deset až do 4. století; menších bylo skoro bez počtu. Tu k udržení mrzkého modlářství křesťané netoliko statečnějšího mužského, ale i mdlejšího ženského pohlaví: starci, mužové, mládenci, ženy, panny ano i útlé dítky, kněží a osoby světské, urození a sprostí, bohatí a chudí, bez ohledu na stav, řád a povolání, trpěli náramně pro Krista. Všem pokládáno za největší zločin, býti křesťany. Tráviliť dny své v neustálém strachu smrtelném, a jejich krvavé usmrcení obyčejně předcházely nejtrapnější muky. Předhazováni byli dravé, vylačnělé zvěři, a nebyli-li tou roztrháni, tehdy utlučeni, bývali zašíváni v síť a rozvtekleným býkům předvrženi, kteří je od země do povětří vyhazovali, až duše s tělem se rozloučila; jiní byli posazováni na železné rozpálené stolice a poléváni vařící smolou neb rozpuštěným olovem, přivazující je k sloupům medem potírali těla jejich a zůstavovali je včelám, vosům, mravencům, parnu, zimě, žízni a hladu; některé za nohy připoutali k dvěma koním vlekcoucím je přes ostré kamení až k bídnému zahynutí; jiné poráželi na ostré střepy a mrskati nepřestali, až maso od kostí a žil odpadlo; jiné

do koží divé zvěře žašivali a pak jako na lov až k úpadu a ke smrti fenami nebo býky štváli; jiné po celém těle hořlavými věcmi obkládali a pak zapalovali k nočnímu osvětlení; jiné žhoucimi železy pálili a pak rány jejich octem, pepřem a solí jitřili; jiné až na krev bičovali, dřeli, řezali, věšeli, kyji ubíjeli, za živa upalovali, křižovali, dýkami a kopími probodávali, u ohně pomalu pekli, dohromady jako v otepě svázané, s břemeny na hrdle, do vody utápěli, mečem stínali, kolem lámali, zuby všecky jim vylamovali atd. Nejlevnější trest byl žalář, ztráta jmění, úřadu, důstojství a z vlasti do vzdálených, nezdravých krajín vypovězení. Jedině útekem a ukrytím se v jeskyních a slujích, v hrobových slaveních a pustinách, ač málo kterému křesťanu bylo lze, uchránit se. Nevypíšeš péro, nevymluví jazyk, co tito mučenníci Páně vystáli. A však trpěli s neohroženou ano i s utěšenou myslí. Pohané chtěli na nich jen slovíčka, že se odříkají pravého, jediného Boha, jen aby několik zrněk kadidla zapálili v úctu pohanských bohů, jen aby jedenkrát uklonili se před podobiznami císařů jako bohům rovných. Ačby ale křesťané byli mohli tím zachovati svobodu, čest, jmění, zdraví a život vezdejší: zůstali věrni Kristu Pánu. Jen někteří z nich strachem před mukami, a to nejvíce pouze na oko odpadli od víry aneb si od úřadů koupili vysvědčení, že obětovali modlám, a však na větším díle dříve nebo později lítostně do církve sv. opět se vrátili, a tam nazpět přijati byvše, často na laskavou přímluvu mučenníků uvězněných, písemně za ně orodujících, sami potom radostně umřeli pro Krista, ježž prvé byli zapřeli ze slabosti lidské. A hle, tímto vším pronásledováním nebylo pranic uškozeno zrůstu církve, nýbrž ku podivu přispěno. Neboť právě divili se pohané

takové statečnosti křesťanů, a prohlížejíce pak blíže k víře, jenž těmto byla nade všecko milá, drahá a vzácná, přijímali ji sami. Nejednou stalo se, že i biřicové a katané pohanští, rozkošnou udatností mučenníků Páně pohnuti, vyznali Krista a sami popraveni jsou. Čím hojněji tekla krev křesťanů, tím hojněji množil se počet jejich. Krev mučenníků byla jako semeno, z něhož noví a noví vyznavači Kristovi úrodně zrůstali. Již ku konci 2. století troufal si církevní spisovatel Tertullian psáti k pohanům: „Jsmet včerejší, a vše, což vašeho jest, naplnili jsme. Prázny jsme Vám ponechali chrámy.“

21. Nero, narozený r. 37. a císařem učiněný r. 54, v mládí výborně vychovaný, zpočátku rozumně vládl a vlídně, brzo ale v mravích se převrhl tak, že se již co sedmnáctiletý mladík ve všech nestydatostech pohroužel, a přede dvaatřicátým rokem věku svého dal zabiti mnoho lidí, a mezi těmi i matku, otčima, bratra a dva rádce své. Což divu, že takový šílený zlosyn pronásledoval křesťany? Pronásledoval je on první z Římských císařů, a to způsobem nejvyšš strašlivým. Toto pak své nelidské ukrutnictví zastíral tím, jakoby křesťané byli zapálili Řím, chtějíce zničiti chrámy bohů pohanských, ješto. on sám ten požár nesmírný, trvající po devět dní, nastrojil k pouhému vyrazení svému r. 64., aby tím jaksi nabyl obrazu starodávního města Troji v plameni stojícího. Pod ním v Římě sv. Petr a Pavel usmrceni jsou. — Domitian, po Titovi císař, tomuto dobrému bratru svému ale nepodobný, hrubých mravů, povahy surové, myslí ukrutné, nejpodlejší rozkošem oddaný, pronásledoval křesťany, poněvadž se bál proroctví, že jeden potomek Davidův bude králem celého světa. Přesvědčiv se ale o chudobě příbuzných Páně,

dvou vnuků apoštola Judy, sestřence Kristova, kteréž dal před sebe představit, v pýše své — pohrdl jimi. Na jeho rozkaz byl sv. apoštol Jan poslán do vyhnanství na ostrov Pathmos. — Císař Trajan sice zapověděl na zprávu vládaře v Bithynii Plinia, nevědoucího co počíti s křesťany udanými, aby po nich schvalně se pátralo a slídilo, a však předce dovolil je trestati na hrdle pro jejich víru, když byvše udáni jí se nespustili. Sv. Ignác, starý biskup v Antiochii, po krátkém výslechu v tomže městě před ním odsouzen jest, aby v Římě od lačných lvů sežrán byl. — Markus Aurelius má sice chvalné jméno „mudrce,“ ano i zápisky jeho, dosti moudrých náhledů obsahující, došly až k nám; ale on vši moudrostí svou nedospěl k tomu, aby byl znal posouditi pravě víru Kristovu, kterouž pokládal za pouhé bláznovství; pročež pokutoval tvrdě podezřelých víry té. Mezi mnoha jinými získali pod ním korunu mučennickou sv. Polykarp, učenník sv. Jana apoštola, biskup ve Smyrně r. 169 a sv. Felicitas se svými sedmi syny. — Císař Decius vládl sice jen dvě léta (od r. 249—251), ale usmysliv sobě naprosto vymýtití víru křesťanskou, po vši říši poručil křesťany zavírat, hrozně mučiti a zabíjeti, čímž náramně jich množství trpělo a zabynulo. Pod ním trpěli zejména sv. papež Fabian r. 250, sv. biskup Jerusálémský Alexander, sv. panna Hata. Nejhůře zuřil proti správoům duchovním, věda, že tím církvi zasadí největší ránu. — Velmi ukrutně týral křesťany císař Valerian bez přítrže půl čtvrtá roku. On nařídil všecky kněží usmrtit, urozeným pak a bohatým křesťanům ostatním důstojenství a jmění odejmout. Pod jeho vládou (od r. 253—260) sv. Jahan Vavřinec na rosti upečen jest. Plných deset roků trvalo pronásledování křesťanů císařem Dioklecianem. Ten

přál skrze 17 let křesťanům pokoje; obce jejich rostly množily se, tak že nastala potřeba prostrannějších nových chrámů; nejedni křesťané stáli ve vysokých úřadech i dvora císařova; biskupové byli velice ctěni u vrchnosti světských, a modlářství jen málo kde ještě se vyskytalo. Tehdáž říši Římskou vládli dva císařové: Dioklecian a Maximian, a dva podcísařové (caesarové), Galerius a Konstancius — Dioklecian a Galerius na východě, ostatní dva na západě. Divý Galerius popichoval a naváděl Diokleciana a pohanští kněží přidávali k tomu zlé rady své, až císař začal křesťany soužiti víc a více. R. 297 nařídil, aby se nikdo neopovažoval, starou, totiž moudroslužebnou víru haněti anebo vyvracovati něco, co pocházelo od předků v říši a vůbec bylo uvedeno; nedlouho potom všickni křesťané beze vší výminky s úřadů a důstojenství svých svrženi jsou; prohlášeno zákonem, že smí každý pohan žalovati křesťana, křesťan ale že nesmí se hájiti; rozkázáno kostely křesťanské rozbořiti a zádušní statky pobrati, křesťanské kněží uvrci do žaláře každého křesťana mučiti tak dlouho, až by obětoval modlům, až pak r. 304 vyřknuta jest pokuta smrti na víru Kristovu. Vládny a dobrotivý Konstancius nicméně křesťany šetřil dle možnosti v okrese vlády své. Maximian ale a Galerius řádili co lité zvěř. Nesmírný nárek rozléhal se po vší říši. Žaláře byly křesťany přeplněny, křesťané umdlávali při strašné práci své, i děti byly upalovány; některým křesťanům dostávalo se veliké ještě milosti že jim bylo jen jedno oko vytrženo a žhoucím železem vypáleno, že byli na jedné jen noze schromeni a pak do rudných dolů k dobývání kovů odsouzeni. Tehdáž dolé-

hali pohané i na to, aby jim křesťané vydali Písma svatá, pročež hlavně biskupové stíháni jsou, poněvadž je u sebe měli. A však ti raději podstoupili nejhorší muka ano i smrt, než by byli takový klénost pustili z rukou. Kdož nicméně ze slabosti lidské, ač se to velmi zřídka kdy zběhlo, vydal pohanům biblí, u spoluvěřících svých považován byl za takového provinilce, jakoby byl zapřel víru. — Dioklecian a Maximian roku 305 odstoupili od vlády, takže Galerius a Konstancius zůstali císaři. Konstancius při smrti své roku 306 ustanovil syna Konstantina za nástupce svého, a ten později poraziv Maxencia, syna Maximianova, po otci caesara, samovládcem učiněn jest. — Dioklecian žil až do r. 313 v městě Saloně v Dalmacii, ale v ustavičném zbouření duše, stížený nezhojitelnou zohyzďující chorobou, byl na rozumu sešláblý a dočasy skutečně bláznil; často teskností plakal jako děcko, válel se v zoufání po zemi, bil se pěstmi, a při tom křičel až řval; konečně, jak tomu někteří chtějí, z úmyslu umřel hladem. Podobně bídným způsobem r. 310 vzal za své Galerius, dostav šířajícího raka hnul za živa a zoufaje vypustil ducha.

III. Církev Páně svobodna: Císař Konstantin Veliký káje a podporuje ji; čím? Kterak se stal jejím příznivcem? Jeho pokřtění a smrt. Cařihrad. Pozdější rozpálení říše Římské.

22. Po třech stech letech mnohotvárného pronásledování, na začátku čtvrtého století, vykvetl církvi Kristově blahý mír v říši Římské. Neb Konstantin od r. 312 křesťanům

zjevněji nežli kdy prvé nadržoval, a tím sebe samého vy
 znával býti v srdci křesťanem, ač hned nepřijal křt
 svatého. K tomu nemálo přispěla jeho máteř, sv. Helen
 křesťanka, ano i pohanský otec jeho Konstancius Chloru
 který věřil v jediného Boha, ač před světem nevyznáv
 ho. Následující však příběh dokonil jeho náklonno
 k církvi Páně. Když s vojskem svým skrovným táhl do bo
 proti Maxenciovi, modlil se k Bohu otce svého za pomo
 A ai, o polednách uzřel on i veškeron jeho voj na ne
 planoucí kříž a slova ohnivá tato: „V tomto znamení zv
 tězíš.“ V noci ve snách viděl Ježíše s tímtež svatým zna
 mením, poroučejícího mu, aby takový prapor byl udělán
 vojsku k bitvě přednášín. Císař uposlechl a porazil Ma
 xencia. Od té doby s pomocí biskupů učil se víře kře
 stánské a pomáhal jí. Nejprvé vydal zákon, že každý pod
 daný smí vyznávatí viru kterouž chce; později zakáz
 oběti pohanské veřejné (totiž krom chrámů); povolal vyhnan
 křesťany a jejich kněží nazpátek a vrátil jim pobrané statky
 poručil, aby pohané opět odstoupili křesťanům odejmutá ji
 místa bohoslužebná, dajě pohanům za to náhradu z dů
 chodů císařských; zrušil na vždy trest křižování z úč
 ke smrti Vykupitelově; zapověděl aspoň v městech neděl
 ního dne, svátku to křesťanského, práci služebnou; zapo
 věděl Židům, obyčej majícím kamenovati ty, kdož z nich
 přijal křest, činiti to pod pokutou upálení, a podobnou
 pokutou hrozil křesťanům, jenž by přestoupili k židovstvu
 prokazoval biskupům veliké cti, zvláště těm, kteříž př
 Krista byli mučeni; dovolil, čehož prvé nebývalo, aby du
 chovníci a záduše dědili po zemřelých; zrušil v prospěch
 kněží křesťanských neženatých zákon ustanovující, aby kd
 svobodný něco zdědil, buďto za sto dní se oženil ane

dědictví se odřekl; sprostil duchovní osoby křesťanské všech poplatků a daní, pohanským pak vzal jejich příjmy z důchodů císařských; usadil do všech krajů (provincií) křesťanské toliko vládaře; dal zbořiti mnoho pohanských chrámů a mnohé jiné změnit v křesťanské; vystavěl mnoho nových křesťanských; dal z model stříbrných a zlatých nadělati peníze, dřevěné pak spáliti; živil pohany, obmýšlející kročiti v církve Páně, na své útraty; ulehčoval schůzky biskupů za příčinou potřeb náboženských (sněmy církevní) atd. — Ač ale srdcem křesťan, nenutil pohanů státi se křesťany; ano poroučel přísně, aby pohané a křesťané vzájemně se snášeli, a sám se pokřtiti dal teprva třicet let po svém vlády nastoupení, žádaje přijmouti křest, dle příkladu Ježíšova, v řece Jordaně. Překvapen ale poslední nemocí svou byl pokřtěn v zámku svém blízko Nikomedie, a r. 337 v 64. roce věku svého skončil. Ovšemť jméno své poškrtnil několika ukrutnými skutky, nicméně zaslouhuje příjmi „Velikého“; neboť mimo to, že byl slavný vítězný vojevůdce, otevřel náboženství křesťanskému volný průchod v celý svět. Řecká církev nesjednocená ctí jej co svatého. — Konstantin přeložil sídlo své z Říma, kdež bylo tolik ještě pohanů, k Černému moři, kdež na místě bývalého města Byzantu vystavěl nové, kteréž nazváno jest Konstantinopolí (městem Konstantinovým), nyní pak obyčejněji slovansky slove „Cařihradem.“ Zůstalať pak tehdáž říše Římská ještě nerozdělena pod jednou svrchovanou vládou císařovou, a teprva r. 395 Theodosius císař rozpůlil ji.

IV. Pohané i psali proti církvi Páně: Kteří? Co toho až k nám zbylo?

23. K nepřátelům církve Kristovy pohanským, zuřícím proti ní násilím, přidali se také pohané učení. Ti, ač marně, hleděli dokázati, že by byla víra křesťanská bláznovstvím (I. ke Korint. 1, 23.) anebo podvodem, a tudy že by se neměla trpěti. Užívali k tomu dílem pomluv a lží, dílem potupných úsměšků. Málo takových spisů až podnes zachováno, poněvadž Valentin a Theodos I., ve 4. století císařové, rozkázali spáliti všecky knihy složené proti víře křesťanské; pročež odporný obsah jejich známe skoro jen z knih spisovatelů souvěkých křesťanských, na obhájení víry naší sepsaných. Jsouť pak tito pohanští odpůrcové: Celsus v 2. století, v tomtéž Lucián nazvaný i od pohanů své doby „bohů a lidí posměvačem,“ jenž křesťany uváděl v posměch; Plotinus, Ammonius Sakkas a Filostrat v 3. století; Porfyrius ve 4., Hierokles v témž věku, vladař v Bithynii, jenž stíhal věrné Páně i pérem i vraždou. Později psal proti církvi též císař Julian, o němž doleji. Filostrat životopis: „Apollonius Thyanenský“ jakéhos prý Damisa, učenníka tohoto Apollia mudrce, vzdělal v způsob až k našim dnům zachovaný. Kniha ta plná hrubých lží směřuje k tomu, aby v posměch a v pohanění uvedeny byly příběhy a divy Ježíšovy.

V. Křesťané sami odporní církvi Páně: Bludaři, kacířové. Kteří toho věku? Ariani. Chiliasté.

24. Nebyloť na tom dosti, že Židé a pohané protivili se církvi Páně, i z vlastního lůna jejího povstali nepřátelé nebezpeční, jakých předpovídal již sv. Pavel (k Timoth. II.

4, 3. 4). Byliť to učitelé, jenž, odchýlivše se od obecného čistého učení církevního, nápady svoje vlastní za pravdu nevývratnou tvrdošijně vydávali, nedbajíce na to, co se v církvi sv. všude hned od počátku jejího předkládalo za neomylné zjevení boží: „bludaři, kacířové.“ Takoví vynikli již záhy, již za dnů apoštolských, a po všecka století až podnes zápasili a zápasí proti církvi, ovšem marně. Pozdější bludy jsou na větším díle bludové prvnějších věků, jen že všelijak zjinačené. Posud církev Páně vždycky zavrhlá všeliký náboženský blud, a zachovala neporušené učení to, kteréž vzala od Syna božího; a tak bude až do skonání světa. — Kacířové tehdejšího věku buď pomíchali víru křesťanskou s bludy židovskými neb pohanskými; buď o božské podstatě, o nejsvětější Trojici boží a jednotných osobách božích křivě soudili a učili; buď rozličným lichým, nepravým rozumováním články víry objasňovati aneb dovozovati usilovali; buď je svléknouti z roucha tajnostného, jací byli: Nazareové, Ebionité, Gnostikové, Marcionité, Montanisté, Manicheové, Sabelliani, Ariani. Tito poslední měli blud svůj od Aria, kněze v Alexandrii v Egyptě pod císařem Konstantinem Velikým, jenž tvrdil, že Syn boží není s Otcem od věčnosti, aniž tedy s Otcem a Duchem sv. jedné bytnosti, Otci rovný, ale tvor Boha Otce, jemu jen podobný, tedy ne Bohem sám, ovšem nade všechny jiné tvory dokonalejší; kterýžto blud se rozmohl daleko široko, ano na východě ztropil mnoho pronásledování pravověrných křesťanů, dlouho škodil, ba podnes cele nezánikl. — Ku konci 2. století třeštili někteří, což dříve již i kacíř Cerinth byl učil, že svatí po obecném z mrtvých vstání budou oplývati skrze tisíc let na zemi tělesnými rozkošemi (Chiliasté).

VI. Obrana církve proti bludům a kacířství: svatí Otcové a ostatní spisovatelé církevní a náboženští. Církevní sněmy. První jich obecný Nicejský, poslední obecný až podnes Trientský. Spisy obhájně. Ustavičná dohlídka církve na všeliké učení náboženské slovem i písmem.

25. Co v církvi pokazili spisovatelé pohanští a kacířové: to napravití pracovali sv. Otcové a sněmy církevní. Otcí církevními jmenujeme muže učené a svaté, jenž od první doby církve až do 7. století psali o víře tak, že spisy jejich vydávají svědectví o čistém učení jejím nejstarších časů. Jejich jednomyslné výroky jsou právě pevné důkazy toho, co se tehdáž již věřilo po celém křesťanském světě. Ti z nich, jenž z apoštolů samými v témže věku žili (z 1. a 2. století), slovou „Otcové apoštolští.“ Těch nejznamenitejší jsou: sv. Kliment, papež, učenník sv. apoštola Jana, a sv. Polykarp biskup, učenník též sv. Jana. Pozdější Otcové církve jsou sv. Ambrož, Augustin, Řehoř Veliký, Řehoř Nazianský, Athanas, Basilius Veliký, Jan Zlatoústý a Jeronym. Za učitele pak církve mimo ty z největších dob jsou prohlášeni: sv. Tomáš Aquinský papežem Piušem V., sv. Bonaventura papežem Sixtem V., sv. Leo Veliký papežem Benediktem XIV., sv. Bernard opat Jasnodolský papežem Piušem VIII. r. 1830, a sv. Hilár papežem Piušem IX. r. 1851. Mimo to co spisovatelé církevní a náboženští prosluli nejvíce: sv. Quadratus, sv. Justín, sv. Melito, sv. Cyprian, sv. Irenaeus, sv. Kliment kněz, pak: Athenagoras, Tertulian, Origenes, pro svou vytrvalou pílnost zvaný „diamantovým“ a „železným,“ Laktancius Firmianus. — Někteří z nich sestavili výborné spisy proti útržkám pohanským a k vymožení spravedlivého naklá-

dání s křesťany u Římských císařů (apologie, spisy obhajné).

26. Kdykoli v církvi povstal nějaký bludař kacířstv své svůdně roztrušující: sešli se biskupové pravověrní, co pokaždé bylo možná nejčetněji, odevšad vespolek, a ti z Písem sv. a z postoupného, nepřetrhlého ústního podání vyřknuvše, čeho co čisté víry Ježíšovy držeti se sluší, učení takového odtržence zavrhlí a jej pak samotného ze spolku církve vyloučili, dokudž by neodvolal kacířství svého. Jiného trestu za kacířství nebylo, až když v pozdějších dobách světská panovníci kacíře také trestali za jejich zpouř spolu proti zákonům světským. Výrok sněmu církevního — stvrzený předním po celém světě biskupem, sv. Petra, knížetem apoštolského nástupníkem, Krista, srovnávaného pastýře duší našich, náměstkem, Římským totiž papežem — vždy byl považován co výrok Ducha sv. neomylný. Takovým sebzákům ředitelů církve říkáme „sněmy církevní obecné,“ sněmům pak biskupů z jedné toliké země „sněmy krajinské (provinciální).“ V obojích sněmích rokováno a jednáno mimo články víry také o jiných důležitých věcech, týkajících se všelijakých obyčejů, řádů a ustanovení církevních a mravokáry věřících a kněží. Jich všech vzorem byl první samých sv. apoštolů sněm v Jerusalemě, v němž rozhodlo se, že křesťané mají býti prosti břemen zákona Mojžíšova. (Skutk. apošt. 11. 15.) Zpočátku církve, skrze tři sta let, bylo jich pořádku, poněvadž biskupové, pro strach před Židy a pohany, netroufali sobě veřejně a u velikém počtu se shromažďovati. Teprv r. 325, za císaře Konstantina Velikého, držán jest první obecný církevní sněm, a to v Nicci, městě v Malé Asii, poslední pak v Trientu, městě v Tyrolsku. Všech vsudy

obecných počítáme devatenáct. Jsouť: a) onen první Nicejský, b) v Konstantinopoli (r. 381), c) v Efesu (r. 431), d) v Chalcedonu (r. 451), e) v Konstantinopoli (r. 553), f) v Konstantinopoli (r. 680), g) v Nicei (r. 787), h) v Konstantinopoli (r. 869), i) první v Lateranu (r. 1123), k) druhý v Lateranu (r. 1139), l) třetí v Lateranu (r. 1179), m) čtvrtý v Lateranu (r. 1215), n) první v Lyonu (r. 1245), o) druhý v Lyonu (r. 1274), p) ve Vienně (r. 1311), q) v Kostnici (r. 1414), r) v Basileji (r. 1431), s) ve Ferrare a Florencii (r. 1438 a 1449), a t) v Trientě. Při prvním Nicejském, svolaném za příčinou kacířství Ariova, bylo krom presbyterů a jiných duchovních 318 biskupů pravověrných (katolických); jménem Římského papeže Silvestra I. tu jednal Osius biskup Kordubský ve Španielích, a sám císař byl přítomen.

27. Církevních sněmů nemůže vždy snadno býti. Protož církev dle povinnosti své a práva svého dohlíží bedlivě bez ustání netoliko na ústní hlásání slova božího, nýbrž i na spisy na světlo vydané, jimižto zajisté bludů nejrychleji rozšiřovati lze. Pročež nemá žádná kniha náboženství svatého se dotýkající tiskem vyjítí leč s povolením biskupským; a v Římě jest vlastní jednota kardinálů a jiných učených mužů, jenž vynáší o každé tištěné knize soud, a kterou by uznala za závadnou, za takovou prohlašuje světu na výstrahu před ní.

VII. Uspořádání církve Páně: Její služby boží, služby svátostmi svatými a jiné obřady náboženské. Její vláda (svatovláda). Její mravokára; třídy kdranců církevních.

Původ církevních odpustků. Milostivé léto.

28. Nenít pod sluncem národu, jenž by nejvyšší jakés bytnosti zevnitřním, smyslným způsobem neprokazoval ja-

kési cti, anebo jinými slovy: při každém náboženství jsou nějaké služby boží. Národu Židovskému ráčil Bůh zvláště zjevit, kterak by mu dobrolibě měl sloužiti; k čemužto znenáhla od správců církve židovské všelicos přidáno jest. Chrám Páně měli Židé jen jediný, a to v Jerusalemě, pro svou nádheru daleko široko za div stavitelství považovaný. Tam se obětovalo od kněží starozákonních obětí rozličných i krvavých, obřádným zabíjením jistých (čistých) zvířat; tam se konaly od kněží i od lidu obecného modlitby; tam se vyučovalo zákonu Mojžíšovu a knihám prorockým. Krom tohoto chrámu Hospodinova byly jak v hlavním městě, tak i jinde v zemi četné modlitebnice (synagogy), kdežto se Židé scházivali několikráte za týden: v pondělí, ve středu, a zvláště v sobotu, kdež se dalo modlení a vykládání Písem svatých se stolice učitecké poněkud povýšené. V takových síních nejednou učili Kristus a učenníci jeho. — Zprvu věřící Kristovi zároveň s Židy světili tentýž sobotní den v týchž posvátných místech. Mimo sobotu však již apoštolé ustanovili neděli za den bohoslužebný, a to proto, aby se křesťané lišili od Židů, pak na památku toho, že v neděli z mrtvých vstal Kristus Pán a na ně seslal Ducha sv. Dlouho ale potom ještě (skoro 200 let) křesťané z židovství na víru Kristovu obrácení zde onde světili i sobotu i neděli; pročez od pohanů nikdy za novou církev nebyli držáni, nýbrž za jakousi sektu (stranu) židovskou. Postoupně k neděli připojeny jsou i rozličné výroční svátky na památku rozličných tajemství víry, a sice hned v prvních třech stoletích slavnosti narození, zjevení a vzkříšení Páně a seslání Ducha sv.; a na vděčnou, laskavou a nábožnou památku křesťanů těch, jenž byli zemřeli násilnou smrtí pro víru svou: sv. mu-

čenníků. Později, na začátku 5. století, znikly svátky sv. vyznavačů, totiž těch svatých, jenž byli, ovšem ne násilnou smrtí, ale cnostným životem dali čestné svědectví o víře křesťanské. — K svátkům dala se již předešlý den důstojná příprava pobožnostmi a postem. — Kdykoli křesťané výhradně sami vespolek chtěli sejít se ke službám božím novozákonním, scházeli se tajně v noci brzo tu, brzo tam, buď v příbytcích svých, buď ve sklepích a jiných skrýších, jsouce stíháni od Židů a pohanů a nemajíce kostelů. Velmi rádi volili ke svým schůzkám místa ta, kamž byli uctivě pohřbili drahé tělesné ostatky mučenníků Páně. Těchto den úmrtí krásně a významně nazván jest „dnem jejich narození,“ totiž k životu věčnému; a jejich ostatky co nejskvostnější klénoty sbírali, ctili a pod oltáře kladli. V dobách církve pokojnějších, za císařů jí více méně příznivých, v Římě již za císaře Alexandra Severa v 2. století měli křesťané vlastní chrámy, kteréž ovšem nařízením některých jiných pozdějších císařů zlých neřídka zase byly zbořeny, až pak císař Konstantin veliký a krásné chrámy dovolil a sám stavěl. Tyto svatyně boží vzpínaly se vzhůru na hrobích mučennických, majíce nářadí a ozdoby víře křesťanské příslušící. Na oltáři s podobiznou sv. kříže, znamením to velebným vykoupení našeho, konal biskup v slavném, posvátném rouše, obstoupen duchovenstvem svým, oběť nejsvětější, a po přijímání svým podával večeri Páně nejprve osobám duchovním, pak všemu lidu sám pod způsobou chleba, skrze jahna pak pod způsobou vína: kalich požehnaný. Před tím bylo čtení z Písem svatých a jeho výklad, někdy i dopisy biskupů cizích předčítány jsou, a konaly se modlitby k Bohu a prozpěvovalo se ke cti a chvále Jeho; ukončení pak služeb božích stalo se

vroucím díkůčiněním Svrchovanému, z čehož jasné vysvítá, že naše nynější mše sv. v hlavních částkách svých již na počátku taktéž se dala. Nepřítomným nemocným spoluvěrným posílala se Velebná Svátost ku přijímání domů a uvězněným do žaláře. Častoť i biskupové cizích obcí jedni druhým posílali tuto Svátost pod způsobou chleba na důkaz toho, že trvají v jednotě církve jednou věrou. Přijímalť se obyčejně pod obojí; někdy, u př. v jistých nemocích, jen pod způsobou chleba; pod způsobou jen vína přijímaly toliko dítky hned po křtu. (Svaté přijímání dítek takových udrželo se tu tam až do 15. věku.) Před přijímáním objali se věřící vespolek, mužští mužských, ženské ženských, „polibkem svatým pokoje,“ na význak vzájemné povinné křesťanské lásky. — Se mši sv. za dnů apoštolských bývaly také spojeny tak zvané „hody lásky,“ totiž obědy všech věřících vespolek, bohatých i ohudých, těmto chudým na podpora; ale později pro nepořádky s toho sešlo. — Při službách božích hořely svíce, zprvu arci dílem pro potřebu při oněch nočních schůzkách, ale i na znamení radostné pobožnosti, jasné pravdy učení víry Kristovy, světla dobrých skutků pravého křesťana, i ku počtění živého Boha; ve Svátosti Oltářní tajemně ukrytého. — I kadidlo vonné bylo páleno na úctu pokornou témuž Bohu vedlé obyčeje východních zemí. — Také obrazy Krista Pána i svatých již záhy viděti bylo, ač pořádku, aby se nedalo přičiný ku podezření, jakoby obrazové ti byli jakési modly podobné pohanským. — Aby každý křesťan vzpomněl, že toliko s čistým srdcem Bohu sloužiti sluší, stála před vchodem chrámu nádoba s vodou, kterouž vcházející křesťané myli sobě ruce. — Služby boží dály se řečí obecnou, všechněm přítomným srozumitelnou, v Řím-

ském tedy císařství latinskou, kterážto, ač postupem času přestala býti řečí živou, z důležitých příčin u nás při nich na větším díle podnes panuje. — V církvi hned od jejího zniku všech sedm svátostí se udílelo, a však některých poněkud jinak než nyní. Po křtu sv. následovalo bez prodlení i při malých dítkách sv. biřmování, a pokřtěný tudíž ke stolu Páně připuštěn býval. Křtil pak obyčejně biskup sám; někdy jednání to sv. poručil knězi aneb jahnovi; v čas nebezpečnosti života ale směla (jako podnes) křtiti každá osoba i světská. Křest dál se trojím potopením celého těla do vody; toliko vězňům, nemocným a umírajícím lila se voda na hlavu, což se za našich dnů vesměš děje. Obyčejně jen dospělí ke křtu byli vedeni, a ti jen až po dostatečném poznání víry Kristovy; děti pouze když stonaly, anebo když celá rodina přistoupila ke spolku křesťanskému. Příprava ke křtu záležela v učení se náboženství svatému, v hojných modlitbách, rozjímáních a postech. Čekancům křtu sv. (katechumenům) nedal se křest se všemi obřady jedním dnem aneb dokonce jednou hodinou; byloť k tomu potřebí drahně času, obyčejně tří let. Aniž směli přede křtem obcovati celým službám božím, nýbrž jedině prvním modlitbám, čtení z Písem sv. a výkladu jeho, tedy až k době té, když na to věřící jedněmi ústy říkati měli vyznání víry své (Credo); neb tu musil odejíti, kdo nebyl ještě křtem přivtělen k nim, a dvéře chrámovy zavřely se. Aby však katechumeni, opustivše snad od úmyslu svého vstoupit v církev, některé tajnostné články víry nemohli zraditi Židům neb pohanům k svévolnému neb nerozumnému potupení: dozvídali se teprv krátce před svým pokřtěním o takovýchto člancích víry; a kdykolivěk dříve o nich s katechumeny anebo před nimi se mluvilo, mlu-

vilo se nejvýš opatrně. Nyní se křtí každý den, ano každou chvíli. Tehdáž ale určen byl k udělování křtu čas mezi svátky velikonočními a svatodušními, před kterýmižto se v sobotu slavně světila křestní voda; krom toho času býval křtěn toliko ten, jehož pokřestění za důležitými příčinami odložiti se nedalo. V sobotu před velikonocí bylo křtění nejslavnější a četnější. Křtem sv. v církev přijatí přiodíní byli celým svrchním rouchem čistě bílým, na znamení nevinnosti způsobené v nich svátostí tou, a nosili je skrze osm dní, tak sice, že dosáhše na sobotu před velikonocí křtu sv. svlékli je teprva v neděli po velikonoci; odkudž i tito dnové mají jména „soboty a neděle bílé.“ — Při biřmování bylo mazáno celé tělo sv. křížem. Osobám ženským učinil tímto sv. olejem biskup toliko na čele kříž; ostatní pak obřad pomazání toho konaly na nich duchovní osoby ženského pohlaví. — Byliť pak již tehdáž věřící pod řádným vedením takových *správce* duchovních, jací jsou podnes. Apoštolé, posvětivše nástupníky v úřadě: „biskupy,“ obcím je dali za představené, biskupové pak posvěcovali spolubiskupy své i jiné duchovníky nižších i vyšších řádů, rozdílné důstojenstvím, služebností a mocí, oddělujíce je prvním posvěcením od lidu obecného (laiků). Biskupové (tu tam v městech znamenitějších později zvaní „patriarchy“ a v hlavních městech zemí „metropolity“) ve svých osadách co jen možná sami všecky práce duchovní konali, majíce ku podpoře a posluze své duchovenstvo sobě podřízené. Akoluthi při službách božích ustavičně ke všelijakým donáškám a posilkám pohotově stáli; exorcisté modlili se nad posedlými ďáblem a vyučovali katechumeny; lektori před kázáním předčítali z Písem; ostiariové hlídali dvěře chrámové a zavírali těm, kdož ne-

patřili ke službám božím. A ti byli duchovenstvo nižšího řádu. Řádu vyššího byly jahnové, sluhové, to biskupa a presbyterů (kněží) při obřadování sv., kteříž i podávali večeři a hlásali slovo Páně a křtili; pak podjahnové, sluzi to jahnů při dějích bohoslužebných, a presbyteri, nástupcové to oněch 70 učenníků Páně, nad jichž důstojnost a moc sáhala jen biskupská. I ženské, jako nyní jeptišky, posvěcovaly se na duchovní stav. Sloulyť diakonky (jahenky), jichžto úřad záležel v tom, aby katechumenky vyučovaly u víře a posilovaly v ní, aby nemocné ženské navštěvovaly, aby v chrámě na ženské dohlížely, aby vchod chrámový střehouce ženským odvíraly a zavíraly, aby ženské ke křtu svlékaly a po těle sv. křížem mazaly; zkrátka aby pomáhaly biskupu v duchovních potřebách pohlaví ženského. — Čím více se množil počet věřících, tím více presbyterů biskupové vysvěcovali, a jim v osadách svých (dioecesích) celé ač menší okrsky (kolatury) k duchovní správě svěřovali, svrchovanou nad nimi vládu ponechávající sobě samým. — Biskup v Římě byl vždy nejprzednější všech biskupů na světě, s nimž tito u víře stejně smýšleti a pod nimž věřících svých stáda pásti mají. — Zvláštní zřetel měli biskupové na mravy. První křesťané vůbec vynikali čistými mravy, tak že žalující na ně Židé i pohané ke lžím a pomluvám musili útočiště bráti. Nieméně i oni byli hříchům přístupní, a někdy stalo se mezi nimi pohoršení veliké. Byli-li hříšní skutkové takových pohoršlivců znamenití, zřejmí a v pověst uvedeni: následoval veřejný církevní trest bez ohledu na jakékoliv důstojenství. Hříšník, po třikráte marně napomenutý, buď na delší, buď na kratší čas ze spolku křesťanů buď docela nebo z částky byl vyloučen; buď dokonce nesměl obcovati službám božím,

buď některým částkám jejich, jmenovitě nesměl ke stolu Páně, a mimo to ještě časté a tuhé posty konati, všelijak se ponižovati a tělo své trýzniti musil. Takové veřejné pokání trvalo neřídka mnoho let, někomu až k poslední hodině jeho, ku kteréž pak ale podala mu církev svátosti své. Dal-li hříšník patrný důkaz polepšení svého, skrátil biskup čas (odpustil něco) jeho trestu, přijímaje ho zase ku požívání všech duchovních pokladů církve. Toto „s církví smíření“ nebylo odepřeno ani nejhoršímu zločinci, na smrtelném loži skroušenému. Obyčejně dalo se však postoupně. Nejprvé byl káranec připočtěn ke třídě „plačících“ neb „mrznoucích,“ kteřížto mezi službami božími musili venku před chrámem státi v dešti a větru, špatně přiodíni jsouce, popel — znamení to kajcnosti — majíce na hlavě nasýpaný, a prositi vcházejících za přimluvu. Pak postoupil ve třídu „poslouchajících,“ kteřížto v chrámě sice, však nejzáze, i za katechumeny, státi a čtení a výkladu slova božího poslouchati směli, ale hned potom odejíti musili. Od těch dostal se v třídu „klečících,“ kteřížto sice také jen tak dlouho v chrámě zůstati směli, ale již více v popředí, a pak po kázání biskupovi k nohám padše od něho požehnání jsou. Posléze byl přidán ke třídě „souobcujících,“ kteřížto celým službám božím obcevali, nikoli však ještě jakých darů ke mši sv. přinesli aniž ku sv. přijímání přistoupiti nesměli. Někdy i křesťané, jenž pro víru svou aneb již byli muky přetrpěli, anebo posud v žalářích vězeli, za takové veřejným trestům podléhající hříšníky ústně nebo písemně u biskupa orodovali, jenžto na přimluvu a pro zásluhy jejich čas pokání provinilých kajících ukrátil. Odtud vzali původ „odpusťky.“ Později přestaly takové církevní veřejné tresty. Místo nich ukládáno dobrých skutků, zvláště almu-

žen k účelům církevním anebo skutků obtížných ve prospěch církve, a těmi se získalo odpustků takových, jako v 12. a 13. století od křižáků. R. 1300 začal takových a to úplných odpustků podávati papež Bonifac VIII., odkudž ten rok vzal jméno „milostivého,“ kterýž se měl opakovati vždy po sto letech, a však pro krátkost věku lidského papežem Klimentem VI. na rok padesátý, Urbanem VI. na pětatřidcátý a Sixtem IV. na pětadvacátý ustanoven jest.

VIII. Mniši a poustenníci: Znik samotářů. — Sv. Pavel první jich. — Sv. Antonín poprvé spojil je vespol, užejí pak sv. Pachomius.

28. V dobách těch, kdy křesťané pouze pro víru ukrutně stíháni byli, mnozí jich utekše do pustin lidu prázdných skrývali se, a tam pak i dočista zůstali vedouce tiché, tuhé, bōhomyslné živobyti, vzdělávající rukama svýma v potu tváři své půdu země pro nejnnutnější potřeby těla svého, ostatní, ano vlastně celý čas, i při práci, trvajíce na modlitbách. Tentě počátek křesťanských mnichů (samotářů) a poustenníků i všech pozdějších „klášterů a řeholí“ (neboť již před Pánem Ježíšem bylo i mezi pohany, a dosavad jest samotářů na poušti). První takový poustenník byl sv. Pavel, tudy příjmi „poustenníka“ mající, mládenec to učený a bohatý z města Theby v Egyptě nar. r. 229. On za zuřivého císaře Decia v 22. roce věku svého uprchl na poušť, a 113. let stár svatě tam umřel. — Potom takovito poustenníci v jakési tovaryšstvo spojení jsou, a to nejprve sv. Antonínem, tudy jmenovaným „ustanovitelem řádu mnišského“ i „Velikým.“ Ten, narozen

v Horním Egyptě r. 251 z rodičů vzácných a bohatých, a tudy bedlivě a výborně vychovaný, obíral se již ode mládí svého velmi pilně rozjímáním sv., modlitbou a službami božími, jsa povahy tiché a cele nevinných mravů. Slova Ježíšova, pronešená jednou v chrámě k bohatému v evangelium mladíkovi: „Cheš-li dokonalým býti: jdiž a prodej statek svůj, a rozdej chudým; a budeš míti poklad v nebi“ (Mat. 19, 21.) zmocnila se jeho duše tak, že znamenité dědictví své po rodičích rozdav mezi chudé sám v dobrovolné chudobě na poušť se odebral. Tam několik dni před smrtí onoho sv. Pavla došel k němu, pohřbil jej a strávil 40 let o samotě. Pak znenáhla přijav učenníky, též mladence utíkající tohoto světa byl (okolo r. 305) jich otcem, vůdcem a rádcem, řídě činění jejich méně zákony jako příklady svými. Skonal r. 356 stár 105 let. Učenník jeho sv. Pachomius († 348) taková tovaryšstva poustennická ústavně spořádal. — Mnichů valně přibývalo; již sv. Pachomius měl správu nad 7000 jich. Nebyliť však tito naskrz kněží, nýbrž z větší části laikové; teprva později i mnichové na kněžství svěceni bývali.

Druhý úběh času.

Od smrti císaře Konstantina Velikého až k uvedení víry křesťanské do Čech (od r. P. 337—894.).

I. Církev Páně zmáhá se proti modlám, trpíc ale nicméně od pohanů a kacířů. Kacířové a vítězové katolíci nad nimi. Arianí. Název „pohan.“ Křesťané v Persii. Biskup Simeon. Císařové Konstancius, Julian odpadlec, Theodos Veliký. Z mimořímských národů první křesťané Gothové, po těch Frankové. Král Chlodvík a Klotilda, jeho choť. Apoštolé různých národů a misijnáři k nim: Patrik, Kolumban, Eustasius, Havel, Kilian, Emeram, Severin, Augustin opat, Bonifac, Willibrord, Rupert. Pipin Krátký a dědictví sv. Petra. Kláštery množí se k rozkvětu a zrůstu církve. Řád sv. Benedikta. Řád sv. Basilia. Jeptišky.

1. Synové císaře Konstantina Velikého, Konstantin II. a Konstans, jako on, vyvracovali modlářství, podporovali a šířili církev Páně a bránili kacířům. Těchto všech nejvíce bylo Arianů. Konstancius, císař Východořímský, ale přál jim, a ti majíce takové podpory lstivě a násilně katolíky pronásledovali. Praví se o tomto bludověrném císaři, že

podporováním kacířství arianského za 25tileté vlády své uškodil církvi Páně více než kterýkoli císař pohanský. Proti tomuto kacířství nejslavněji bojoval sv. Athanas, biskup v Alexandrii († 373), snášeje proto mnohá utrpení. A však církev zvítězila také nad bludy, jichž učili Nestorius, Pelagius, Macedonius, Eutyches a jiní, majíc tehdáž hájitelů statečných: sv. Basilia, biskupa Caesarejského († 378), sv. Řehoře Nazianského († 389), sv. Řehoře z Nyssy († 396), sv. Jana Zlatoustého, patriarchu Konstantinopolského († 407), sv. Augustina, biskupa v Hippo v Africe († 430), sv. Ambrože, arcibiskupa v Medioláně († 374), sv. Jeronyma, presbytera († 420), rodilého Slovana z Dalmacie, kterýžto jest i slavný předkladatel Písem sv. z hebrejštiny na jazyk latinský a vykladatel jich, sv. Řehoře Velikého, papeže († 604), sv. Leona Velikého, papeže († 461). Onen Konstancius, ač pravověrných nepřítel, nicméně porážel modlářství a zapověděl pod ztrátou hrdla všechny oběti modloslužebné r. 353. Od té doby počalo modloslužebníků v městech vůči hledě ubývati, a brzo jich nebylo leč ve vesnicích, odkudž jim tehdáž dáno jméno „pagani“, tolik co „vesničané“, z kteréhožto názvu latinského pochodí České slovo „pohan.“

2. Co se takto víra křesťanská zmáhala v Římském císařství, v témž čase (as 330—360) křesťané trpěli hrozně v Persii zemi asiatské pod vládou krále Sabora II. skrze 40 let. Tam tehdáž byl již valný počet věrných Kristových pod prvním biskupem Simeonem. Pohanští popové, s kyselou myslí spatřující rozkvět církve a mimo to jsouce popichováni a dráždění Židy tam četnými, obžalovali úkladně křesťany ze zrádného spiknutí s Římany, s nimižto král právě válčil. Sapor ibned uložil jim nesnesitelných daní,

brzo pak na to velel všechny jejich kněží mečem stíti a kostely zbořiti. Simeon sám v těžkých okovech stát jest; a před očima jeho dříve ještě více než sto křesťanů toutéž smrtí utraceno jest. Druhý rok na to ve vsi říši prohlášen ortel smrti nad každým křesťanem. Tudy zahynulo nešmírné množství křesťanů; počítá se jich výše čtyřikrát sto tisíc. I nástupcové Saporovi prolévají křesťanskou krev.

3. Mezi nepřátely křesťanů obzvláště znamenitý jest Julian odpadlec, kterýžto usiloval pohanství vzkřísiti z mdlob umírajících, ač marně. Ten, po Konstanciovi 29 roků stár císařem učiněný, byl v mládí vychován u víře křesťanské ač v bludech arianských, ano i duchovního stavu: lektor. Až k dvadцátému roku svému zůstal upřímným křesťanem. Ale všed ve známost s pohanskými mudráky, sám jsa ducha výstředivého a pamatovav, že otec s jinými ještě příbuznými jeho rozkazem císaře Konstance, syna Konstantina Velikého, ujce jeho, zavraždění jsou, znechutil sobě víru Kristovu. Dlouho však přetvařoval se. Ještě rok před svým na trůn dosednutím, r. 360, obcoval křesťanským službám božím, ač o půl noci téhož svátku narození Páně potají obětoval také v pohanském chrámu. S císařstvím přešel veřejně k pohanství. Jeho zahrady podobaly se pro množství oltářů k účtě model chrámům; vedle ložnice měl kapli zasvěcenou slunci co bohu, jemužto při východu a západu jeho každodenně obětoval, dav se posvětit za jeho kněze. Jako nejvyšší pohanský kněz obcoval modloslužebným obřadům nádherně konaným, a dával v oběť bohům zabíjeti tolik volů, že se tomu pohané sami smáli říkajíce, „žeby byl pohubil všechn dobytek, kdyby byl déle na živě zůstal,“ a „že měl více pověr nežli víry.“ Stejnou měrou naopak pronásledoval křesťany, ovšem ne

pobíjením jich, ale tím, že nepřipustil nikoho z nich k jakémukoli úřadu a důstojenství, aniž v něm trpěl, že nestal těch, kdož chrámy křesťanské kazili aneb křesťany trýznili, mučili a vraždili; že křesťanům, co jen mohl, bohatství zbytečného bral; že spustlé pohanské chrámy velel opravovati na útraty křesťanů; že těmto zapověděl návštěvu všech veřejných škol a obírání se vědami, aby tudy ztupěli a upadli v opovržení; že biskupům katolickým i kacířským dovolil učit, coby se jim líbilo, pouze proto, aby mezi křesťany rozplemenil hádky náboženské a tudy i nesvornost, rozpory a pohoršení; že konečně Židům přál svobody a výhody. On se rád posmíval křesťanům a víře jejich. Stěžujícím sobě na nějaké utištění říkal: „Aj, což nekáže vaše evangelium pohrdati zbožím tohoto světa, a protivenství trpělivě snášeti?“ Když oloupil je o statky, říkal, to že činí, „aby jim chudobou do nebe usnadnil cestu“ (Mat. 19, 23.). Zavíraje jim školy smál se, „že mají dosti na evangeliích.“ R. 366 poručil, aby se přezdívalo křesťanům „Galilejských,“ jakož je sám nepojmenoval jinak, leda že jim někdy spřál i „bohuprázdných,“ poněvadž věřili v jediného Boha. A však ani krve křesťanské Julian nezůstal čist. Pohané, jsouce jisti zastání, rozpouštěli se směle na křesťany, a jestliže tito někde opřeli se, bývali bití ano i zabíjeni, aniž kdo za to odpovídal. Byloť zase v Římě mučenníků Páně, jichž nejznamenitější jsou sv. bratři Jan a Pavel, sv. Bibiana a její matka Dafrosa. Ano Julian sepsal i knihu proti církvi, kteréžto jen některé zlomky až na nás došly, ale nic v ní nesložil, leč co bylo důvodně již vyvráceno před ním od sv. Otců a jiných spisovatelů církevních. Veliké bylo štěstí církve, že nepanoval dlouho, totiž jen dvě léta. Ve válce

proti Peršanům r. 363, dostav smrtelnou ránu šípem, umřel v cizí zemi 31 let star. Když klesal s koně, sáhl prý na ránu, nabral z ní hrst krve, a tu k nebi metaje vykřikl: „Zvítězil's předce, Galilejský!“ rozuměje Krista. — Krátce před touto válkou zamýšlel Julian křesťanům zasaditi nejbolestnější ránu tím, aby Židé znova vystavěli rozbořený svůj chrám Jerusalemský a tudy bylo dokázáno, že Pán Ježíš jest lhář, an byl prorokoval, že v městě tom nezůstane kámen na kameni. Dál jim k tomu netoliko povolení, nýbrž i císařské dohlížitele a správce stavby té; a odevšad povolal nejumělejší řemeslníky a náramně mnoho lidu pracovního. Židé s jásáním se všech stran přispíchali, a všickni napořád, chudí a bohatí, sprostí a vzácní, bez rozdílu stavu, pohlaví a stáří, vlastníma rukama chápali se díla toho posvátného, jistě čekající brzké obnovy království Israelského. Židovky prodávaly šperky své na náklad, tak že nádobí stříbrné zjednáno jest. Velice trpěli tehdaž křesťané od Židů, neb tito zpychli a jimi pohrdali. Již povstávaly základy zdi, aj, tu zdvihl se prudký vítr v noci, a co za dne bylo uděláno, rozmetal; druhý den zdmulo se zemětřesení, a ještě větší způsobilo zkázu, neb tím i mnohé sousední budovy sesuly se, a rumem svým potloukly a zabily sílu lidí; třetí den pak z podzemních sklepů vyšlehnul hrozný oheň, a spálil mnohé smělé dělníky. Ten když neuhasl, přestalo vše další stavění; neboť bránil tomu sám Bůh všemohoucí. Pováživše tento patrný div obrátili se mnozí Židé i pohané ku Kristu. — Julian byl poslední pohanský císař Římský.

4. Výtečný, po Konstantinu Velikém nejhorlivější podporce církve pravověřících byl císař Theodosius, příjímí svého „Veliký,“ poslední to samovládce vší říše Římské,

již před svou smrtí r. 395 rozdělil mezi dva máloleté syny své: Arkadia a Honoria, z nichžto prvnímu dal část její východní s hlavním městem Konstantinopolí, druhému pak západní s hlavním městem Římem, kterýmžto rozpučením ale oboje císařství zeslábsi klonilo se ke zkáze, již Západořímské vzalo r. 476, Východořímské ovšem později skoro o tisíc let. Theodosius ten, narozený ve Španielích r. 345, muž ducha silného a ohnivého, neobyčejně účinný a obezřelý, v bojích údatný a šťastný, vládl moudrými zákony. Přijav r. 380 křest držel se věrně pravé církve, a hájil ji vší mocí a silou proti pohanům a Arianům. Nařídil, aby všickni poddaní znali se výhradně k ní; povolal k urovnání nepořádků, posílých z kacířského odporu, biskupy říše Západořímské do Konstantinopole roku 381 v církevní sněm obecný; zakázal z důchodů státních přispívati k obětem pohanským, a poručil odklidit všecky památky modloslužby, až na sochy pohanských bohů pro okrasu veřejných míst. — Ovšem Theodosius jedním skutkem hrozně zhřešil, a však i příkladně za to pokání učinil. Za jeho r. 390 v Mediolaně na čas pobytu zbouřil se v Soluni (Thessalonice) lid za příčinou uvěznění oblíbeného člověka, jenž vynikal v dostihu zapřaženými koňmi k obecnému vyrazení, pro neřávné jeho se chování, tak že tamějšího vojevůdce a mnoho jiných vzácných osob zavraždil. Císař o tom zpraven, bez toho prudké a popudlivé povahy strašlivě rozhněval se. Sv. Ambrož, tehdaž biskup Mediolanský, poněkud ukrotiv jej vymohl sice na něm slovo, že nebude trestati v první zlosti, ale chladně po řádném věci vyšetření. Theodosius však, odjinud znova rozdrážděn, poslal do Soluně tajné rozkazy pomsty, a nechtěje se s bisku-

pem sejít na několik dní odejel. V Soluni roznesla se pověst, že ten a ten den bude nákladný dostih s koňmi, a obecnstvo rozkošivé, takového divadla milovné, sběhlo se se všech stran k němu. Tu najednou dav diváků obklopen jest ozbrojeným vojskem, vchody se uzamkly, a cizí i domácí, vinní i nevinní mečem rozsekáni jsou. Porážka ta trvala po tři hodiny, a zabito v ní sedm tisíc lidí. Ovšem zatím císař, litovav překvapu svého, jinými posly odvolal ortel — ale pozdě. I zděsil se celý Mediolán, zvláště pak sv. Ambrož, nad takovou nespravedlností a ukrutností mocnáře jinak výborného. Pročež biskup, jenž miloval ho, vypravil k němu dopis, v kterémž co poddaný uctivě sice, spolu však co přítel upřímně a co duchovní pastýř jeho důtklivě k mysli a k srdci mu přiložil velikost prohřešení jeho, napomínaje ho ku pokání, a na konci hroze, že nebude obětí nejsvětější, jestližebý císař přišel do chrámu, aby obcoval jí. Nicméně chtěl Theodosius vejíti tam. Ale sv. Ambrož bránil tomu u dvéří chrámových řka: „Pane! Jistě nepoznáváš celou ohavnost provinění svého; sic bysi se neopovažoval vkročiti sem. Což bysi se neostýchal vztáhnouti ruku, na nížto se posud kouří nevinně prolitá krev, abys jí vzal tělo Jesu Krista?“ (podle tehdejšího obyčeje). „Což bysi se osmělil, požití ho těmitěž ústy posud neočištěnými, jimiž jsi přikázal tolikeré vraždy?“ Na odmluvu císařovu, „že i David král byl prohřešil se,“ řekl sv. biskup: „Následoval-his Davida hřešícího: následujž Davida i kajícího.“ Tehdy Theodosius odstoupil litostí proniklý, a celých osm měsíců nepáchnul do chrámu Páně. I když se blížil radostný vánoční boží hod, císař hořké prolévaje slzy vzdychal: „Dům boží otevřen jest žebrákům i otrokům, mně ale za-

povězen!“ Šel tedy k Ambroži s pokornou prosbou za rozhřešení. Biskup odpověděl: „Ale jakés učinil pokání za takový hrozný hřích?“ Načež císař podvolil se řka: „Ulož mi ty sám, co bych činiti měl.“ Bylatě tehdaž církevní pokuta vražedníků ta, že po všechem čas života vyloučení byli z církve, nemajíce účastenství ani v obecných službách božích ani ve svátostech, a při tom ještě jsouce tíženi častými, tuhými posty a jinými skutky pokořování se, tak že jim teprv na smrtelném loži bylo lze doufati úplného s církví smíření. Sv. Ambrož ukrátil sice dobu pokání Theodosiova, uložil mu ale tím více dobrých skutků, k nimžto měl císař ovšem hojně příležitosti a veliké moci; rozvázal ho z kletby církve a dovolil mu opět vejíti do chrámu Páně. Theodosius odložil tu samovolně všechny známky císařské důstojnosti, a kleče mezi ostatními sprostými kajícíky, zem slzami skrápěl, v prsy se bil a modlil se tak skroušeně, že tím pohnut ku pláči veškeren věřící lid s jeho modlitbou sjednotil modlitbu svou. A v takové kajícínosti setrval Theodosius až do smrti r. 395.

5. Ode doby té, co císařové Římští byli se odřekli model, šířila se církev valně netoliko ve všech zemích rozsáhlé říše Římské, nýbrž i u cizích národů, s nimiž Římané se stýkali. V Persii množila se skrze zajaté křesťany ve válce Peršanů s Římany. V Africe již v 3. století nalézaly se velmi četné obce, v Egyptě se 100 biskupy. V Gallii (nynější Francii) již okolo r. 150 byli křesťané, ač církev Páně zmohla se tam a upevnila teprva v 6. věku. Mezi národy staroněmeckými nejprve vstoupili v církev Gothové. R. 262 učinivše z původního sídla svého Moesie (v nynějších Uhřích) do Malé Asie vpád, s jinými zajatými vzali s sebou i křesťanské kněží, od nichžto pak

bylo jim zvěstováno sv. evangelium, ovšem bohužel s bludy arianskými. Při sněmu církevním Nicejském r. 325 byl již přítomen i biskup gothský; a císař na Východě Valens, jenž vládl až k r. 378, přepustil jim k obývání Thracii (nynější Rumelii Turků), pod výminkou, aby přijali víru Kristovu, ovšem s oněmi bludy, kterýmžto výhradně přál. Jejich biskup Ulfilas, Arian, první přeložil r. 350 Pismo sy. na jazyk Gothů (staroněmecký,) ano vynalezl prý litery tak zvané „gothské,“ jimiž druhdy poprvé psali Němci.

6. Později křesťany učiněni jsou Frankové (kmene německého), a sice králem svým Chlodvíkem přijmím „Velikým.“ Tento byv ještě pohanem pojal za manželku sv. Klotildu, cnostnou princeznu křesťanskou katoličku z Burgundie, kdež církev Kristova již na začátku 5. století byla vzkvetla, ač Burgundané byli na větším díle Ariani. Jejím pak přimlouváním a následkem vítězství nad divým národem Allemanů, o kteréž byl se modlil k Bohu Klotildinu, stal se křesťanem a pokřtěn jest od sv. biskupa Remigia v Remeši r. 496 s 3000 šlechtici franckými, podle kteréhož příkladu i jeho poddaní se dali pokřtiti. Chlodvík byl první křesťanský král Francouzský, ano — což paměti hodno — tehdáž po celém světě jedinký pravověrný (katolický) král, an ostatní mocnářové buď posud klaněli se modlám, anebo k bludům arianským se blásili. Za touto příčinou udělil mu papež přjmí „krále přede všemi křesťanského,“ jímžto se panovníci francouzští až podnes píší. Tento zakladatel Francké říše umřel v Paříži r. 511, vládnův od nastoupení vlády své, r. 481, slavně a blahodejně 30 let.

7. Papežové již záhy také schvalně starali se o uve-

dení víry křesťanské k národům mimořímanským polodivným. I posílali k nim z tohoto úmyslu učených, svatých a horlivých mužů: missionářů, tolik co „poslů“ (blahověstů), jichž kteří v jaké zemi nejznamenitějších zásluh, zvláště na počátku, sobě získali, týchž zemí nazýváme „apoštoly“, u př. sv. Cyrilla a Methodia „apoštoly slovan-skými.“ Tak poslal papež Fabian okolo r. 250 sedm biskupů do Gallie (nynější Francie), jenž tam církev Páně upevnili, kteráž tu počala býti již okolo r. 150 skrze Řeky z Malé Asie; papež Coelestin r. 432 poslal sv. Patricia († 464) do Irska, kdež později mnoho klášterů povstalo, z nichž četní hlasatelé víry vycházeli. Z Irska okolo polovice 5. století dostalo se křesťanství do Anglie k Britům, těmi pak od Jütů a Anglosasů zahnanými přinešeno jest do Bretanie ve Francii, kamž vzali své útočiště. Sv. Kolumban, Irčan (nar. r. 560, † 615), nejprvé ve Francii, pak ve Švýcařích, jakož po něm i jeho vychovanec opat Eustasius († 625), který až do Bavor se dostal, a sv. Havel, Kolumbanův soudruh († 645), rodem buď Irčan buď Skot, ve Švýcarsku a ve Švabsku, u jezera Kostnického; sv. Kilian († 689) mezi Franky, sv. Emeram († 654) v Bavořích, v 5. sice století již obrácených, pak ale zase odpadlých; sv. Severin († 482) v Panonii a Norikům (nynějším Uhersku, Rakousku, Štýrsku, Korutansku a Solnohradsku) prospěšně rozšířili sítě víry Kristovy, a založili mnoho škol, kostelů a klášterů. Sv. Augustin opat, od papeže Řehoře Velikého r. 596 se 40 mnichy řádu sv. Benedikta do Anglie poslaný, hned první rok deset tisíc lidí uvedl křtem do církve. Apoštolem Němců nazván jest Winfrid (Bonifacius) téhož řádu, nar. v Anglii r. 680, † r. 755. Ten okolo r. 715, vyslán papežem Ře-

hořem II. na obrácení všech modlářů v Německu, kázal nejprvé, ač marně, Frisům (v nynější Nizozemí, kdežto tehdaž arcibiskupem byl sv. Willibrord), pak v Hesseech a v Bavorsku; před ním v Bavořích však již sv. Rupert okolo r. 696, pošlý z krve královské. Onomu Bonifaciovi teprv podařilo se, v Německé říši upevniti církev, — ješto prvé modlářství tam často vnově oživovalo, dílem z nedostatku kněží, dílem pro surové mravy kmenů německých; — načež zarazil několik biskupských sídel a klášterů, kdež dal učiti a vychovávat mladé duchovenstvo. Z těch nad jiné předčil klášter založený ve Fuldě r. 746, v němž pod prvním opatem bylo 500 mnichů. Bonifac pro veliké zásluby své od papeže arcibiskupem v Mohuči učiněn, a od pohanských Frisů, k nimž se opět ve vysokém věku vypravil na obrácení jich, i s tovaryši svými počtem 52, zabit jest r. 755.

8. Ve Francii v 7. století Pipin z Heristalu, místodržící královský (major domus), všecku vládu k sobě přitáhl, a syn jeho Martellus („Kladivo“, totiž mohutný rek) již právem ji zdědil. Tohoto Martella syn Pipin „Krátký“ daroval papeži Štěpánu II. část země Lombardské bojovně získané, aby tudy papežové, nabyvše sami moci svrchované, nebyli osobně v nižádné poddanosti světské, kteráž by překážela svobodnému, účinnivému a svědomitému zastávání vznešeného úřadu jejich. Tato „země papežská“ později (v 12 století) novým darem Mathildy Toskanské rozšířena jest, a slove „dědictvím sv. Petra.“

9. Ke vzrůstu a rozkvětu církve Páně pomáhaly na mnoze řehole a kláštery, kteréž po smrti sv. Antonína množily se péčí nábožných mužů jak na východě tak i na západě. Mezi těmito vynikl sv. Benedikt, rozený hrabě

z Murcie ve Španělich r. 480, zakladatel řádu po něm zvaného Benediktinského v klášteře na hoře Kasino blíž Neapole. Ten v krátkém čase zřídil četné kláštery též řehole v západních zemích. Jeho řehole byla až k 10. století jediná na západě. Mnichové její vzdělali vlastní rukou mnoho pustin v úrodná role, obrátili na víru mnoho pohanů a prosluli po všechny časy učeností a pilným pěstováním věd. Z nich 24 až na stolicí papežskou se dostalo.

10. Z řádu Benediktinského vyvinuly se dle potřeb rozličných dob nové řehole. Jako všechny kláštery na západě původ svůj vzali ze zákona (regula — odkudž „řehole“) sv. Benedikta: všechny kláštery na východě (v církvi řecké) řídí se dle řehole sv. Basilia Velikého, arcibiskupa v Caesarei († 379), jenž i sepsal knihu „pravidla pro mnichy.“

11. V tomto úběhu času také zmáhaly se kláštery jeptišek. Nejvíce těchto panenských řádů povstalo vedlé řádů mužských s řeholemi podobnými, jako Cisterciádek od času sv. Bernarda Jasnodolského (od 11. století) k šesti tisícům, Klarissek založený od sv. Františka z Assisi r. 1212 s pomocí sv. Kláry a j. Panenských klášterů bylo ostatně již ve 4. století za dnů sv. Pachomia, sv. Augustina a Jeronyma.

II. Císař Karel Veliký, množitel a podpora církve. Jeho syn Ludvík „Pobožný“ a vnuk Ludvík „Německý.“ Obrácení Sasů. Witikind. Ansgar.

12. Po otci Pipinovi Karel, nar. v Bavořích r. 742, vsedl na stolec a mocně vládl 46 let při ustavičných vítězných válkách, jimiž velice rozšířil říši svou. Nejzna-

menitější jest 31letá jeho válka se Sasy (od r. 772—803), ježto prospěla zřůstu církve; neboť Karel začal ji dílem na pokoření loupeživého tehdáž národu tohoto, dílem na obrácení jeho od modlářství. Kdykolivěk zvítězil nad nimi, přinutil je ke křtu, čímž ovšem stalo se, že Sasové, nenávidíce i jej i víru křesťanskou, všemožně jemu se protivili a k modlám se vraceli. Jednou po takovém zbouření Karel v hněvu svém dal 5000 zajatých stíti hlavu. Teprva obrácením udatného vojevůdce Witikinda (Widukinda) r. 785 mnozí jiní Sasové přijali dobrovolně křest; konečně pak roku 803 Sasové vesměs model odřekli se, s Franky na vždy mír učinivše. — Karel v Římě od papeže Leona III. r. 800 vyhlášen a slavně korunován jest za Římského císaře, jakožto pána nade všemi národy a obhájce církve, jehožto důstojnost a moc po 324 letech od zkázy císařství Západořímského r. 476 opět se obnovila, ač v národě cizím. Tento císař nepomáhal však církvi toliko mečem, ale daleko více způsobem tichým: užitečnou osvětou a podporováním víry. On uprostřed neustálých bojů a válek zanášel se všelikým uměním, čítal dobré knihy, mluvil mnoho řečí a staral se, aby jazyk německý, tehdáž velmi hrubý, dosáhl zlepšení podle pravidel; on vysoce ctíl učené muže, kterýchž onoho času bylo pořádku, povolával je ze všech zemí k svému dvoru, a užíval jich (jmenovitě Alkuina) ke zřizování a vedení škol obecných a vysokých; on takovou universitu měl ve vlastním paláci svém, dítky svoje učil sám, ano někdy i děti cizí a sprosté; on snažil se, aby služby boží konány byly vedlé řádu Římského, a Římskému též zpěvu vážnému a líbeznému aby ustoupil zpěv chrámový protivný francký; on tlačil na to, aby kněží pilně čtli a promýšleli Písma a

knihy spisovatelů církve, a dal sestaviti postillu ze sv. Otců v jazyku obecném a v chrámech předčítati; on přísně dohlížel, aby duchovní žili tiše a svatě, tudy netoliko slovem božím, ale i příkladem krotíce mravy tehdejší; on jen v říši Německé aneb znova založil aneb záduším opatřil více než devět biskupství a 24 klášterů a v těch hojných škol, a svolal 16 církevních sněmů, v nichž horlivě a povážlivě jednáno o potřebách církve; on vydal moudré zákony o věcech světských i náboženských, jenž pod jménem „Capitularia“ až k nám zachovány jsou. Umřel 71 let star 28. ledna r. 814 v Cáchách (Aachen). Pro své výtečné zásluhy roku 1165 za svatého prohlášen jest.

13. Syn Karlův, Ludvík „Pobožný“ († 840), držel netoliko v zemích svých víru a církev Kristovu, ale poněkud i v cizině ji rozmohl. Neboť pod jeho ochranou odvážil se sv. Ansgar, mnich, do Dánska, pak do Švédska r. 865 na hlásání sv. evangelia, a stav se prvním biskupem Hamburským a Bremským poslal i k Norvegům missonáře. — Pod jeho synem Ludvíkem přijmím „Německým,“ velikým to nepřitelem Slovanů, začalo býti Německo říší o sobě r. 843. Jeho nástupcové na trůnu německém mnoho vedli válek se Slovany polabskými, pösud pohany. Za jejich času na Moravě a v Čechách víra křesťanská uvedena jest.

III. Církev Páně v císařství Východořímském : kacíři tu stíhají katolíkův. Focius. Počátek řecké církve nesjednocené. Patriarcha Ignác. Boření sv. obrazů. Císařové Leo Isaurikus, Konstantin Kopronymus, Leo Chazarus, Leo Armenský, Michael „Koktavý,“ Theofil, Michael Caerular, Justinian. Císařovny Irene a Theodora. Učení obojí církve řecké. Chrám Cařihradský „Sofie.“

14. V říši Východořímské čili Řecké neboli Byzantské nebylo, jako v Západořímské, pronásledování církve od pohanů, ale tím více sporů, rozbrojů, rozepří a hádek s bludaři a kacíři, ano od těch i nátisků církve pravověrné. Sami císařové rádi a zhusta se pletli v takové rozmíšky náboženské, a co se nelíbilo jim, nemilostí svou, ba i tuhými tresty utlačovali. Pohanství tam již od r. 420 nebylo, kdežto na Západě trvalo déle. Avšak na Východě staly se z prostřed církve věci velmi zlé, jichžto neblahé následky podnes trvají. O těch jen něco zde.

15. Leo III., přímím „Isaurikus,“ surový voják, císař od r. 716 až do smrti své r. 741, poručil r. 727, aby se všechny svaté obrazy z kostelů odstranily, jelikož prý vypadají jako modly. Tudy' povstala bouře po vší říši, neb jedni obrazy bořili, trpíce toliko kříže bez podobizny Spasitelovy, druzí jich hájili. Darma se ujímal zdravého učení o jejich úctě sv. Germanus, patriarcha Konstantinopolský, darma psal sv. Jan z Damašku proti bludu císaře, zavrhuujícímu i ctění sv. ostatků a vzývání vyvolených božích; darma církevní sněm v Římě proklel tento blud: císař dal Germana, starce 80letého, zbrojnou rukou vyhnati, a věrné katolíky trýzniti a mečem i ohněm hubiti, čímž mnoho mučenníků učiněno jest. — Posaváde církev řecká nekatolická netrpí tesa-

ných neb vyřezaných obrazů svatých, ač ovšem malovaných, kteréž u veliké poctivosti má.

16. Taktéž jeho syn a nástupce Konstantin V., přímím „Kopronynus,“ hrubý, nesmyslný, nestoudný, krvelačný (r. 741—775), nejen pronásledoval sv. obrazy, nýbrž i rouhal se vyvoleným božím, ano samému Kristu Pánu; za to ale pověrečně držel na kouzly a čáry. Pod ním dosáhli mnozí katolíci mučennické koruny; všechny kláštery se svými statky a svatým nádobím v prospěch císařské pokladnice prodány, knihy a ostatky svaté, co jen možná, spáleny jsou.

17. Podobně i jiní císařové, jako: Leo IV., přímím „Chazarus“ († 780), Leo V., přímím „Armenský“ (r. 815), Michael II., přímím „Koktavý,“ Theofil († 842), a to nejvíce příčinou obrazů svatých, nepřáli církvi katolické. — Ctění obrazů ovšem také od několika hlav panovníckých bylo hájeno, jako od Ireny, vdovy po Leonovi IV., a od Theodory, matky poručnice máloletého Michaela III., jejížto vynasnažením r. 842 obrazy svatých opět kostelům slavně vráceny jsou.

18. Církví pravou jest jedině sbor katolíků. Od té odpadla část v říši Východořímské, odkudž povstali odštěpenci čili rozkolníci neboli shismatikové, jichž později r. 1439 při sněmu Florenském někteří v lůno církve se vrátili. Tito slovou „církví řeckou sjednocenou, katolíky řeckými; onino „církví řeckou nesjednocenou,“ katolíci pak neřečtí „Latiníky.“ Řekové sjednocení liší se od Latiníků několika vedlejšími zvláštnostmi ve službách božích a sv. obřadech, jmenovitě že užívají při nich řecké anebo staroslovanské mluvy, že přijímají pod obojí, pak že jejich kněží smějí jednou býti ženati; — nesjednocení tím;

že nevěři Ducha sv. pocházeti také od Syna, že připouštějí sice sedmero svátostí pod jménem „tajemství,“ ale jenom dvěma z nich: křtu a svátosti oltářní, přičítají ustanovení Ježíšem Kristem, považující ostatní za ustanovení pouze církevní; že též přijímají pod obojí; že též mají ženaté kněžstvo; že pro cizoložstvo svazek manželský rozvádějí, po čtvrté ale ženiti se nedovolují; že výslovně praví očistcové tresty nebýti ani na zvláštním místě, ani nezáležeti v mukách ohněm; že zavrhuji platnost dobrých skutků k odpuštění hříchů čili k dostiučinění a tudy také odpůstky, a že neuznávají Římského papeže, nýbrž patriarchu Cařihradského, za hlavu církve své. — Poněvadž Řekové nesjednoci r. 1439 od svých starých bludů byli nesešli, nazývají se sami, ač ovšem nepravě, „starověrci“ (neboť víra katolická ještě starší jest než jejich), ano i „pravoslavní“, tolik co pravověrci.

19. Odtrhnutí ono, poněkud připravené rozdvojením říše Římské na západní a východní za císaře Theodosia, událo se vinou Focia, souvěkého sv. Cyrilla, apoštola Slovanů, též Řeka. Ten, byv prvé vrchním podkoním císaře Michaela III., nad míru učený, ale při tom zároveň zchylalý, lstivý, sobecký, cti žádostivý, pletichářský, tvrdšíjny, všeho svědomí a náboženství prázdny muž, připravil Ignacia, patriarchu Konstantinopolského, lichými pomluvami o jeho důstojenství, a sám kvapně až na biskupa posvěcen zaujal místo to cestami hříšnými r. 852. Podobně, jako druhdy ještě císař Theodos v Cařihradě panoval nad Římem, chtěl i Focius míti přednost nad papežem Římským. Když se papež Mikuláš I. dověděl pravdy, poručil r. 863 Ignacia zase dosaditi, Focia pak ssaditi. Ale císař neposlechl, a Focius opovážil se tak daleko, že ve sněmě,

v Konstantinopoli r. 867 odbývaném, vyřkl sám kletbu nad papežem, sebe pak nazval „všeobecným patriarchou,“ čímž Římský primát slovem i skutkem zapřel. Bašilius pak, nástupce Michaelův, dal Focia, jehož zlým novotám nepřál, do kláštera zavřítí, načež Ignacius vnově na svou stolicí dosedl. Po smrti Ignacia Focius zase pochlebenstvím císaře sobě nakloniv, opět patriarchou se stal; že však nepřestal odporu proti papeži šířiti a jinak smýšlející pomstou stíhal, pod Leonem VI., přjmím „Mudrcem,“ nástupcem Michaelovým, opět svržen a do kláštera uvězněn jest, kdež r. 891 i skonal. Fociovým úmrtím stalo se jakési, ač jenom zdánlivé, utišení sporu. Ten obživil znova skrze patriarchu Michaela Caerularia r. 1053, kterýžto obviňoval pošetile Římskou církev z prepodivných bludů, jako že užívá při večeři Páně přesného chleba, že se v sobotu postí, že v jisté dny allelujah nezpívá a t. d. Papež Leo IX. vyvrátil všechny tyto výčitky. Že ale Caerular nechtěl odvolati, papežskými posly 19. července r. 1054 v chrámě Cařihradském sv. Sofie do kletby církevní dán jest. A od té doby považuje se řecké odpadnutí ukončeným.

20. Paměti hodno, že jeden z řeckých císařů, a to velmi proslulý, byl Slovan: „Justinian,“ prvé „Úpravda,“ přjmím „Veliký.“ Neboť tehdáž v Řecku sídlilo mnoho Slovanů tam přistěhovalých od severu, kteříž i vysoké úřady zastávali. Justinian ten, jenž se byl r. 518 od správního stavu až k císařství dostal, mimo slávu vítěze bojového má i tu, a sice zajisté větší, že r. 529 sebrati dal všechny světské zákony Římanů od starodávna až po jeho časy (Corpus juris civilis), kteréž potom i jiní národové přijali a mnozí až podnes podle nich soudí. On také mimo 25 nově od něho založených chrámů Páně dal ohněm

r. 532 zkažený kostel, zasvěcený Synu božímu nebo-li „Věčné Moudrosti,“ řecky „Sofia,“ znova vystavěti, a to tak nákladně a krásně, že spatřiv jej pak poprvé opojen radostí zvolal: „Jediné Bohu čest a chvála! Tebe (ale) Šalomouně přemohl jsem.“ (Nyní kostel tento jest hlavní turecký mešet). Obzvláštně ale porážel Justinian kacírství Arianské. Měl však neblahou vadu tu, že se míchal rád ve správu církve a hádky náboženské, chtěje sám o nich souditi, čímž rozeprý v církvi valně vzrůstalo. Ve vysokém stáří svém přilnul ke bludu, že by Pán Ježíš byl měl již od početí Svého tělo nižádným proměnám nepodrobené, ani jakému utrpení, ba ani hladu a žízní. Mimo to i Theodora, jeho choť, bývalá divadelní herečka, kacírství oddaná, všelijakými pletichami, ač marně, usilovala o zkázu církve katolické.

IV. Veliké stěhování se národů. To rozšířilo církev Páně.

21. Svrchovaný Bůh v prozřetelnosti Své užil k dalšímu rozšíření církve Kristovy obzvláštní události „velikého stěhování se národů,“ kteréžto trvalo od r. 375—568, tedy skorem dvě stě let. Táhli totiž a tlačili se do utěšených a úrodných zemí Západořímských z končin světa na severu národové cizí, na větším díle Germanští neboli Němečtí, až pak posléze při nedostatečnosti císařů, přivolávajících také dobrovolně některé z nich na pomoc vojenskou, celou říši sobě podmanili. Národové tito, jichž nejznamenitější jsou: Hunové, vedení Attilou, „bičem božím.“ Allemani, Alanové, Gothové, Longobardi, Vandalové, výjma Gothy, naskrze byli pohanští, nevzdělaní, hrubí a suroví; ale seznámivše se s obyvateli Římských zemí, po-

znali také víru křesťanskou; a někteří z nich, odtáhše pak odtud zase pryč, donesli ji do krajin dalekých.

22. Za těmi táhli Slované. Slované, k nimžto náležejí nyní hlavně Rusové, Polané, Srbové a Češi, dohromady za našich dnů k 80 milionům duší počítající, obývali od nepaměti lidské v Evropě, a tu nejprve v Rusku a Polsku až po řeku Vislu. Poněvadž pak, ač udatní, málo kdy krvavé boje vedli, jsouce povahy tiché a pokojné, zanášejíce se rolnictvím a dobytčářstvím: vzrostli v náramné innožství, tak že brzo jim jejich vlasti byly úzké. I rozšiřovali se poznenáhlu nejdříve na jih přes hory Karpatské do nynějšího Slovenska, později počali přecházeti Vislu a šířili se na západ i na východ. Na západ táhnouce v čas velikého stěhování se národů, do zemí Římských se tlačících, osadili zemi dřív německou od Visly nejprve až po řeku Odru, potom od Odry až po Labe, za Labem tu, kdež nyní jsou Sasi, až k řece Zále, a od Baltického moře až k Severnímu, kdež jest Hanover a Oldenburg. Na východ vystěhovalo se mnoho lidu slovanského přes řeku Dunaj do zemí Byzantských (do říše Východořímské), do Peloponesu mezi Řeky (do nynější Morei), do Thracie (nynější Rumelie), do Moesie (nynějšího Srbska), do Dacie (nynějšího Sedmihradska, Multan, Valachie a Bessarabie).

V. Náboženství křesťanské mezi Slovany. Ti nejprve pohané. Obrácení Moravanů, pak Čechů. Sv. Cyrill a Method. Knížata Hostivít, Mojmir, Rastislav, Svatopluk, Bořivoj. V Čechách zpočátku řeč při službách božích slovanská, pak latinská. Sv. Prokop. Klášter nad Sázavou a Emauský.

23. Slované v zemích východních záhy se stali křesťany, a v 9. století údy církve řecké Fociem od nás odtrhlé. Že ale později země ty upadly v moc Turků, tedy část jich přijala víru machometanskou.

24. V nejdávnějších dobách byli Slované pohané, majíce množství smýšlených bohů, jichž nejvyšší slul „Perun,“ každého pak příbytku ochranný bůžek „Škrátek.“ Nikdy ale jim v obět nezabíjeli lidi.

25. V pohanství trvali Čechové mnohem déle nežli Němci, jejichžto někteří kmenové již v čas starodávných Římanů znali Krista Pána. Poslední pohanské kníže Čechů byl Hostivít, syn Neklanův a otec Bořivoje, kterýžto přijav křest církev Kristovu v Čechách umístil.

26. I přišlo světlo sv. Evangelia k nám Čechům ze sousední Moravy, kdežto přičiněním biskupů německých pokřtěný kníže Mojmir až ku konci vlády své r. 846 horlivě křesťanství šířil po rozsáblé zemi své, tehdaž daleko do Uher a do Rakous se táhnoucí, a dvoje biskupství, v Nitře a v Olomúci, založil.

27. Již dříve bratři Cyrill a Method, katoličtí Řekové ze Soluně (Thessaloniky), hlavního to města řecké krajiny Macedonie, na počátku 9. století byli kázali Chazarům, kočovnickému to národu mezi mořem Černým a Chvalinským v Asii, tehdaž pod Římskými císaři, v Taurii čili Krymu

s prospěchem Krista. Na utěšené zprávy o 'tamějším rozkvětu církve boží Rastislav (Rastic), nástupce Mojmirův, žádal císaře Řeckého Michaela III. r. 862 o tyto slavné hlasatele. Ti dříve ještě, než přijali pozvání toto, obrátili na víru křesťanskou slovanský národ Bulharů, načež odebrali se na Moravu r. 863, a tam nejprvé na Velehradě (nyní starém Hradišti), knížecím sídle, pak po ostatní zemi učili a služby boží zřídili v řeči obecné, všemu lidu srozumitelné, čímž vůči hledě rostly sbory věřících.

28. Svatopluk, synovec Rastislavův, slavný nástupce jeho, za manželku pojal r. 871 Lúdomíru, sestru Bořivoje, knížete Pražského. Bořivoj sám, vypraviv se v slavném průvodě na Velehrad, tu svatým Methodem na víru Kristovu buď na konec r. 873 buď na počátku 874 obrácený a pokřtěný, s mnohou družinou otevřel víře té do Čech průchod, ač pravdě se podobá, že němečtí kněží blízkého Bavorska a Solnohradu dříve již jednotných Čechů byli získali Kristu. Po křtu Bořivoje sv. Method nejen poslal do Čech kněze Kaicha s jinými bez pochyby ještě kněžmi, nýbrž i sám navštívil naší vlast, kdež kázal, světil kostely (jako sv. Klimenta v Litomyšli, na Levém Hradci, bradě to knížecím nad Vltavou od Prahy půl drahé míle, pak na Vyšehradě a Marie Panny před Týnem v Praze), Ludmilu, choť Bořivojovu a mnoho lidu pokřtil a zemi duchovními správci opatřil.

29. Z počátku daly se služby boží na Moravě i v Čechách, zemích to sv. Methodem obrácených, obecnou (slovanskou) řečí; i později v klášteře nad Sázavou, založeném od knížete Oldřicha, jehož prvním opa-

tem byl sv. Prokop, od r. 1032 s některými přetržkami až do r. 1096; pak v Praze v klášteře Emausském od císaře a krále Karla IV. ve 14. století vystaveném, a to vždy a všude s přivolením papežským. Neboť není článek víry, aby po celém světě jediná jen bohoslužebná mluva panovala. Katolíci, zvaní Řekové sjednocení, mají řeckou a v některých zemích slovanských, u př. v Haliči, slovanskou řeč při službách božích. Nicméně církev žádá, co jen možná, všude stejné obřady svaté, poněvadž se tudy velice pomáhá jednotě u víře. Pročež ustoupila v Čechách a na Moravě při službách božích slovanská řeč latině, ve kteréž se dějí také jinde.

VI. Islam. Arabové. Maurové. Machomet. Mekka. Kaaba. Medina. Hedžra. Koran. Chalifové. Jejich království v Granadě a odtud vypuzení. Král Ferdinand „Katolický.“ Duchovní rytířské řády Kalatravských a z Alcantary. Turci.

30. Co zatím v Evropě množila se a šířila církev Kristova, v Asii a v Africe národem Arabským a náboženstvím Machometovým skoro vůbec vymýtěna jest. Arabové ti byli kočující národ mnoha kmenů pod náčelníky, emiry čili šeiky zvanými, mezi Egyptem a Syrií, svobodný, bojovný, živící se loupežením a tržbou se sousedními zeměmi, nevšedního tehdaž ducha vzdělání, zvláště v básnictví. Jistili se býti potomky Išmaele, syna Abraháмова, a míti víru od těch zděděnou. Nicméně klaněli se slunci, měsíci a hvězdám, ač mezi nimi, mimo Parsy (Peršany) oheň zbožňující, také Židé ano i křesťané přebývali. Mekka,

krásné obchodní město při Červeném moři, bylo jim všem svaté s chrámem (mešutem), v němž chována byla kaaba, totiž černý hrobní kámen Ismaelův. Tam přisluhovali kněží a každoročně tam Arabové putovali. Tam narodil se r. 569 Abdul Kasem Machomet z bohatého otce Abdallacha a sličné Aminy Židovky, z nejvýtečnějšího kmene Korejšitů, pánů Mekky, majících dědičné právo ochrany té kaaby. Osířev záhy, a při množství bratrů otcových dědiv jen málo, ke kupectví vychován jest. Neuměje ani čísti ani psát, ale bystrého jsa ducha, na kupeckých cestách svých a dávaje pozor na poutníky do Mekky příchozí, seznámil se s mravy a obyčeji lidí všeho druhu. Pojav Kadidšu, vdovu po kupci, mistru svém, za manželku, bohatstvím jejím dosáhl pochvíle rozmýšletí o věcech náboženských. I nelíbilo se mu právem modlářství ani Arabů ani Peršanů; a tudý smísil víru křesťanů a Židů, přibájl k tomu všelicos a povstal s tímto novým náboženstvím, vydávaje se za vyslance božího. Učil pak, že jeden jest Bůh a on Machomet jeho prorok, větší než Mojžíš a Kristus; Bůh (Allah) že jest věčný, všemohoucí, vševědoucí, všudypřítomný, dobrotivý, spravedlivý, milosrdný, že vládne nade všemi lidmi, dobrým že odměňuje a zlé že tresce; co se s člověkem zběhne, že napřed již nevyhnutelně určeno jest, a stalo by se, nechť by ten cokoli činil; že jsou andělé dobří a zlí; dobří že mají nad lidmi stráž; že jest očištec, z něhož lze vysvoboditi modlitbou; že bude soudný den, pak pro bohabojné ráj, pro bezbožné naproti tomu peklo, z něhož ale také lze býti vysvobozenu; že věřící (musulmani) jsou povinni, pětkráte za den v jistých dobách (ráno, v poledne, popolední, k večeru a v první hodinu po půlnoci) modliti se s obličejem k Mekce

obráceným (kebla), prvé obmyšše se; dále: mají-li k tomu jmění, za živobyčí aspoň jednou do Mekky putovati, pátek světití, v měsíci Ramadan obecný kající půst držeti, almužny (desetinu ze sta, no i pětinu na pokání za hříchy) dávati, od vína a vepřoviny se zdržovati. Ukládáť za povinnost mužskému pohlaví, v 14. roce podrobiti se obřezání. Dovolil za to míti více než jednu ženu, a sice každému muslimanu 4, ale vedle nich otrokyň kolik možno, sobě pak co hlavě jejich přiřkl žen 15; rozvedení manželstva velice usnadnil. Nezapovídal zlé spláceti zlým. Poručil výslovně učení jeho (islam) mocí a silou, „mečem a ohněm“ vnučovati, aniž složiti zbraň, až by vyplněno bylo všeliké jiné náboženství. Zakázalť s jinakvěřícími obchoditi, aniž jim v čem důvěřiti. Rozkoše bohabojných v ráji sliboval výhradně tělesné; tam že jest věčné jaro; tam že si vyvolení boží hoví v chladících hájích a zahradách plných skvostného ovoce, při hrčení potůčků, jichž břehy jsou z lesklých drahokamů, an zatím hudební zvukové od trůnu Hospodinova proudící lahodí uchu; tam že spasencové v hedbávných rouchách zahálejíce poroučejí tisícům ochotných otroků, požívají ze zlatých mis vybraných jídel, 300 najednou, a sotvem pojedše s obnovenou chutí k podobnému kvasu se vracejí, pijíce při tom výborných nápojů z křišťálových nádob; že každý z nich má 72 sličných nesmrtelných děv na posluhu a t. d. Patřnoť zajisté, že učení Machometovo jest směsice z víry křesťanské, židovské a pohanské, tedy moudrosti a pošetilosti, pravdy, bludu a podvodu, kteréž podporoval povídáním divných vidění svých ovšem smyšlených. Pomalu však předce dařilo se mu obrácení pohanských Arabů. Ale i skrývati se musel před odporníky svými. Nejprvé stavěli se proti

němu Korejšité, soukmenovci jeho, když se za vrchního správce kaaby povýšiti chtěl. Tudy, aby ušel zavraždění, přinucen byl před nimi utéci z Mekky do města Jathřeb, nyní zvaného Medina, jehož obyvatelé příznivě přijali jej, a kdež vzal kněžské důstojenství. Útek ten (hedžra) stal se 16. března r. 622, od něhož počínají Machometáni léta počítati. Tam získal valně věřících a začal nad nimi vlásti. R. 630 s vojskem 10.000 mužů dobyl otcovského města Mekky, pak celou Arábii a téměř celou Syrii sobě podmanil a naplnil učením svým. Nyní poslal k Perskému králi a k císaři Řeckému Herakliovi, aby jej uznali za vyslance božího; ano obmýšlel vnutiti všemu světu víru svou. A však překazila mu v tom smrt. Panovav 9 let umřel r. 632 v Medině, stár 63 let, otráven Židovkou. Víra jeho (jejížto znak půlměsíc znamená, že ona po světě se rozmůže podobně jako měsíce na nebi přibývá) rozšířila se tak, že počtem svých vyznáváčů (160 milionů) rovná se téměř křesťanské. Po jeho smrti snesl jeho tchán Abubekr učení jeho v knihu „Koran, alkoran“ (čtení), rozdělenou na „sury“ (kapitoly). — Nástupcové Machometovi co panovníci a hlava věřících sluli „chalifové,“ tolik co „náměstci prorokovi.“

31. Chalif Omar (od r. 638—644) zmocnil se Palestiny, Syrie, Persie a Egyptu. Byltě to ten samý, kterýž r. 640 v Alexandrii spálil slavnou knihovnu, udávaje příčinu: „Buď obsahuje korán to, co knihy ty, a tedy jsou zbytečny; anebo to neobsahuje a pak jsou nebezpečný.“ Od r. 661 rozšířili chalifové svou moc až k moři Atlantskému, kteréž leží mezi Evropou, Afrikou a Amerikou, dostali se do Španiel a odtud až do Francie. Od

dalšího postupování toliko Karlem Martellém r. 732 zdržení jsou porážkou na polích Tourských. Jejich rozsáhlá vláda nemohla potrvati. Mnozí místodržitelé jejich odtrhli se ale od nich, a založili nové machometánské říše. Ve Španielích, tu nazýváni „Maury,“ potrvali skrze osm set roků, tvrdě, ano ukrutně nakládajíce s křesťany, tak že hůře nebylo ani v prvních dobách pronásledování církve Páně. Znenáhla však tu tratili moci své, až jim nezbylo skorem leč království Granada, odkudž ale po desítiletém boji přemožení Španielským králem Ferdinandem r. 1492 z veliké části do Afriky se dali; na tisíce jich však přičiněním kardinala Ximenesa stalo se křesťany. Za vítězství toto obdržel Ferdinand pro sebe a nástupce své příjímí „katolického.“ Ostatek Maurů (80.000) vystěhoval se ze Španiel za králů Filipa III. a IV., kteříž nechtěli v zemi trpěti leč víru katolickou. Za pobývání Maurů ve Španielích povstaly na obhájení křesťanů španielské duchovní řády, rytířů Kalatrávských, potvrzený papežem Alexandrem III. r. 1164, řehole Cisterciáků; a z Alkantary, založený r. 1156 a potvrzený papeži Alexandrem III. a Lucianem III., řehole sv. Benedikta.

32. Podobně strašliví křesťauů nepřátelé byli Turci. Tito původem Tataři, loupežníci od moře Chvalinského v Asii, byvše v 8. století u chalifů vojskem za plat najímaným, póżnenáhlu ztenčili jejich moc, až i vlastní říši založili v Malé Asii pod prvním svým sultanem Osmanem, která od něho také říší Osmanskou jest nazvána. R. 1453 zmocnili se Cařihradu, čímž konec učiněn císařství Řeckému. Usilovaliť opanovati celý svět a po něm rozhostiti víru svou machometánskou „ohněm a mečem,“

vedli téměř po všech zemích dlouhé a hrozné války s křesťany; plenili, vraždili a zajaté odvlékali v strašné otroctví. Byltě před nimi strach · rovný ukrutenství jejich. Oni právě slouli „dědičnými nepřátely křesťanstva;“ a vzýván byl v modlitbách obecných Bůh o vyproštění od nich. Nyní posud mají ovšem země v Evropě, v Asii a v Africe; a však den ke dni klesá jejich síla; a již mírněji nakládají i s vlastními poddanými křesťanskými, ježto na to dohlízejí křesťanské mocnosti.

Třetí úběh času.

Od uvedení víry Kristovy do Čech až ku konci války husitské (od r. P. 894—1434).

1. Střední věk: Pokroky a nátisky církve Páně v Čechách. Spitihněv. Vratislav. Sv. Václav. Boleslav I. Sv. Vojtěch. Drahomíra. Sv. Ludmila. Biskupství a arcibiskupství v Čechách založeno. Dětmár. Arnošt z Pardubic. Obrácení Polanů, Uhrů, Rusů, Normanů, Pomořanů, Dánů, Čudů, Kumánů, Livoňanů, Litvinů. Mečislav a Dubravka. Císař Otto I. Geisa. Sv. král Štěpán. Vladimír I. a Anna. Theodor Ivanovič. Petr Veliký. Vláda Ruské církve nesjednocené. Alfred Veliký.

1. Dobu od r. 800—1500, čili od stěhování se národů až k objevení Ameriky anebo do úpadu říše Východořímské, nazýváme „středním věkem.“ A v tom událo se š církvi Páně velmi znamenitých věcí.

2. Bořivoj, první kníže křesťanské České, měl s chotí svou Ludmilou dva syny: Spitihněva a Vratislava. Po smrti otcově Spitihněv nedlouho vládnuv umřel a Vratislav nastoupil vládu. Vratislav byl moudrý, dobrý pán a upřímný vyznavač víry Kristovy. Ale Drahomíra, rodem

pohanka, kněžna z nynějšího Braniborska, byla plna žádosti po cti a zisku, srdce tvrdého, ukrutného a mstivého. Po smrti Vratislavově mladší syn jeho Boleslav matkou a Václav babou svou Ludmilou dále vychováni jsou. Že pak Václav nebyl ještě věku dospělého, aby mohl vlásti, a bylo se obávati zlé vlády Drahomířiny: ustanovil umírající kníže, aby pobožná Ludmila v zemi panovala, dokud by Václav nedospěl. Moudré a laskavé bylo její řízení. O zrůst víry křesťanské snažně pečovala, ukazujíc spolu vlastním životem svým, kterak pravý křesťan živ býti má. Drahomíra však, nevěsta její, nenáviděla ji, práhnuouc po vládě místo ní. I podařilo se jí uplatiti zlosyny, kteříž Ludmilu na vdovském zámku jejím Tětíně v noci, když právě na modlitbách trvala, závojem jejím uškrtili r. 927. Nyní popadla vražednice uzdu řízení zemského, a řízení to bylo hrozné. Nemohouce to Čechové déle snést, Václava, nyní 20letého, za kníže usadili. Václav největší péči měl o nový rozkvět církve Páně mezi poddanými svými, sám předcházeje jim příkladem všelike cnosti křesťanské. A však měl v Drahomíře a v Boleslavovi bratru svém úhlavní nepřátele. Ten dychtil po vládě, a ona jej proti němu rozněcovala. Tudy Boleslav Václava v Staré Boleslavi, sídelním tehdáž městě svém, kamž jej byl úkladně pozval na slavné hody, dal zavraždit v květoucím věku nejvýš 28 let. Tento hanebný čin zběhl se r. 935. Boleslav zpatoval se ovšem brzo ku pokání; a však za nešlechtný skutek svůj obdržel a podržel příjmi „Ukrutného.“ Ostatně panoval chvalitebně, ano i slavně. On zahnal Uhry vpadlé do Čech, šířil i utvrzoval všemožně křesťanství v zemi, ba obmýšlel také dostati do Prahy sídlo biskupské, což ale nepodařilo se mu.

3. Tehdáž patřily Čechy pod správu duchovní biskupa Řezenského v Bavořích; biskupství pak v Praze povstalo teprv r. 973 za Boleslava II., a biskupem tu prvním učiněn jest Dětmar, mnich saský, od kteréhožto času biskupství Pražské a Řezenské počalo státi pod arcibiskupem Mohučským. — Později, za císaře a krále Karla IV. a papeže Klimenta VI., biskupství Pražské povýšeno jest na arcibiskupství, a prvním arcibiskupem učiněn Arnošt z Pardubic.

4. Nástupcem Dětmarovým stal se r. 982 sv. Vojtěch, syn slavného vládky Libického Slavníka, narozený r. 939. Že za jeho dnů Čechové drželi se buď ještě pohanství, buď přiměšovali bludů takových k víře křesťanské: ustanovil se na tom, vší mocí a silou duše své církve Páně uvésti a usaditi ve vlasti své. Byltě nad míru horlivý arcipastýř. Kázal důkladně a mocně velmi často sám slovo boží. Z toho zanevřeli pohané a poloviční křesťané, zvláště vyššího stavu, na Vojtěcha a pásli po bezživotí jeho. Mnohoť trpěl od nich Vojtěch i trýznění na těle, a k tomu ke všemu malé náhrady a podpory snažení svého nalézal u knížete Boleslava „Milostivého,“ kterýž se bouřlivých modlářů bál. Vida Vojtěch, že s takovým lidem ničeho nepořídí, zaměřil r. 989 do Říma. Na cestě tam v klášteře benediktinském na hoře Kasino, co příchozí poutník, požádal místa k odpočinutí; potom vyprosil na opatovi, aby jej do řehole přijal. Než před složením slibu řeholního vyjeveno jest, že by biskupem byl, nad čímž opat nemálo ustrnuv Vojtěcha se vší uctivostí propustil. V Římě Vojtěch papeži Janu XV. vyložil, proč byl z Čech odešel, a od něho povolení dosáhl opustit biskupství své. I dav se tu přijmouti v klášteře sv. Bonifacia za řeholníka, práce nej-

nižší konal, tak že by bylo nikomu nenapadlo, hledati v něm biskupa. Tak uplynulo pět roků. Zatím v Čechách mezi kněžstvem a obecným lidem všelijaké neřesti vznikaly, poněvadž nebylo arcipastýře, kterýž by je spravoval. Mimo to skrze ten celý čas v Čechách nepršelo dosti a neúroda tížila zemi, což se právem za trest boží považovalo. Uzavřenof, hledati Vojtěcha a opět do Čech přivést. Když se dověděli kde dlí, arcibiskup Mohučský obrátil se písemně na papeže a prosil o navrácení se Vojtěchovo. Což papež tomuto poručil, a však s tím vyhražením, aby Vojtěch opět stádo své opustiti směl, kdyby nemělo býti poslušnějším než prvé. Sotva se v Praze rozneslo, že Vojtěch se vrací domů, již obyvatelé pospíchali jemu vstříc u valném počtu. Vyšedše radostně vítali jej, slibující mu lepší poddanost. Návratem jeho přestalo také sucho; hojní dešťové pršeli a v nově půdu zúrodnili. Vojtěch, ujav se opět laskavě a mocně vlády duchovní, nejvíce pracoval, aby křesťané pohanských obyčejů nehleděli, nýbrž víru křesťanskou čistou a neporušenou drželi a provozovali. Ale Čechové nedostáli slibu svému, tak že Vojtěch uzavřel od nich naprosto odstoupit, aby zachoval vlastní duši. S dopuštěním papežovým ukryv se zas v předešlý klášter svůj, v řeholi sv. Benedikta tiše Pánu Bohu sloužil. Na cestě do kláštera kázal Vojtěch sv. evangelium a jmenovitě apoštoloval na dvoře uherském, kdež pokřtil krále Štěpána, kterýž potom velice prospěl církvi Páně. Neměltě však Vojtěch pobýti dlouho v klášteře. Arcibiskup Mohučský nepřestal doléhati na papeže Řehoře V., nástupníka Janova, aby Vojtěch vrácen byl úřadu svému apoštolskému v Čechách. I poslal jej tam papež zase. Vojtěch uposlechl, ač předzvídaje že to nepomůže. Ten-

kráto ale Čechové z návratu jeho neradovali se jako po-
nejprv, nýbrž uslyševše o něm rozvzteklili se, a jeho
bratři i děti jejich v městě Libici pobiti jsou od zlých
Vršovců, kteří vydrancovali jejich statky a hrady jejich
popelom položili, z čehož otec Slavník, který té doby jinde
meškal, téhož roku pro velikou žalost umřel. Toho Vojtěch
dozvědév se, opustil cesty do Prahy a odebral se ku pří-
teli svému Boleslavovi, synu vévody Polského Mečislava.
Tento kníže vypravil pak posly do Prahy s otázkou, „zdali
Vojtěcha přijmouti chtějí čili nic?“ Odpověděno že ne;
neboť báli se Čechové, že Vojtěch netouží tolik po správě
biskupské ku spasení jejich, jako po pomstě na nepřátelích
za usmrcení příbuzných svých. Vojtěch tedy usmyslil sobě,
že více do Prahy nepůjde, ale že bude pracovati na obrá-
cení pohanských Polanů k víře křesťanské, k čemuž i pa-
pežovo povolení obdržel. I obohatil skutečně církev Kri-
stovu mnohými jich. Potom dal se s dvěma průvodci
svými, Benediktem a Gaudencem, do Pruska, kamž posud
bylo nedosahovalo sv. evangelium. Jeho kázání v městě
Gdánsku prospívalo velmi, skoro všickni obyvatelé odřekli
se modlářství a pokřtěni jsou. Z Gdánska odešel Vojtěch
na malý ostrov téže země, odkudž ale od pohanů vyhnán
jest. Nicméně neustal v jiných krajinách evangelium hlá-
sati a církev Páně množiti, až se Satchovanému zalíbilo,
ozdobiti jej mučennickou korunou. V jednom městysi,
kdež kázal Krista Pána, přepadli a svázali jej zlomyslní
pohané, popíchnutí pohanskými popy; pop Siggo hodil po
něm kopí, kteréž proklálo srdce jeho, což i jiné rozjítřilo,
tak že sedmi hroty jej probodnuvše svatého muže zabili.
Vrahové uřízli mu hlavu, napíchli na kůl a odnesli; Bene-
dikta pak a Gaudence jali, což stalo se 23. dubna r. 997.

Boleslav, kníže Polské, uslyšev truchlivou tuto zprávu, koupil za veliké peníze (za tolik zlata, co vážila) od Prušanů mrtvolu Vojtěchovu, kterouž do hlavního chrámu v městě Hnězdně slavně položiti dal k veřejnému uctění. Odtud tělo to svaté r. 1039 knížetem Českým Břetislavem po vítězství nad Polany vzato a do Čech odvezeno, kdež podnes ve zvláštní kapli u kostela sv. Víta odpočívá. — Jmenujeť se sv. Vojtěch apoštolem Prusů. Všemohoucí oslavil jej mnoha divy a zázraky. Jeho píseň: „Hospodine, pomiluj ny“ zachovala a zpívá se podnes.

5. R. 965 provdal Boleslav II. dceru svou Dúbravku za knížete Polského Mečislava I., ještě pohana. Ta manžela svého obrátila ke Kristu. On přijal křest r. 966 od kněze českého a brzo po něm také veliký díl národu, který dříve, než minul věk, všecken se pokřestiti dal. Od něho zřízeno jest biskupské sídlo v Hnězdně.

6. Nynější Uherská země sloula za starodávných Římanů Panonií a Dacií, kdežto již za císaře Konstantína Velikého bylo biskupských osad, velikým ale stěhováním se národů církev dokonce zničena jest. Císař Karel Veliký podrobil sobě r. 791 tu zemi, a učinil ji opět křesťanskou. Ale i to pokazili ku konci 9. století Maďaři, kteříž, cele divoká, loupeživá orda od severu Evropy a Asie, založili tam nynější království Uherské. Poraženi byvše Německým císařem Ottonem I. r. 955, dali se pod svým knížetem Geisou r. 988 z části pokřtiti, až tohoto syn sv. Štěpán, jejž pokřestil sv. Vojtěch r. 983, za své dlouhé vlády od r. 997—1038 dokončil jejich obrácení, začož od papeže Silvestra II. dostal příjímí krále „apoštolského,“ jakž podnes králové Uherští slovou.

7. Jako jinde často, tak i u Normanů (mužů od se-

veru), mořských to prvé loupežníků, kteří později mnohé nové říše založili, pomohla žena k uvedení víry křesťanské. Oni již odedávna nepokojili všecky břehy evropské, jmenovitě Francie a Italie. Tedy král Francouzský Karel „Sprostý“ s náčelníkem jejich Rollonem r. 912 učinil smlouvu, že mu dá kus země (podnes Normandii nazvanou) za dědičné léno a sestru svou za manželku, jestliže přijme křest svatý, což se i stalo, načež přijal jméno Robert a byl pak kníže spravedlivý. Poddaní za jeho příkladem vstoupili do církve Páně.

8. Až do 9. století byli Rusi pohané. Veliké kníže Vladimír I. ale, za příčinou zasnoubení svého s Annou, princeznou řeckou, přijal r. 988 víru křesťanskou nesjednocené církve řecké a donutil poddané své učiniti též. Stálil pod patriarchou Cařihradským, až pak r. 1589 Theodor Ivanovič ustanovil vlastní patriarchat v Moskvě, ježž však car Petr Veliký r. 1700 zase zrušil, ustanoviv na jeho místo svrchované duchovní kollegium: „svatý vládnoucí synod,“ pod nejvyšší správou carovou. Řecká církev má čtyry patriarchaty: v Cařihradě čili Konstantinopoli, v Antiochii, v Jerusalémě a v Alexandrii, jichžto první před ostatními má jakousi přednost.

9. V Dánsku utvrzeno jest křesťanství, které tam již v 9. století král Harald a svatý Ansgar byli rozšiřovali, hlavně Kanutem Velikým, králem Dánským a spolu i Norvežským, který r. 1014 toto náboženství přijav všelikým způsobem je rozmáhal. — Pomořané, národ to slovan-
ský, péči Boleslava III., knížete Polského a prací Ottona, biskupa Bamberského, od r. 1122 k víře Kristově obrácení a pokřtěni jsou; obyvatele ostrova Rany přinutil k ní Dánský král Valdemar I. (od r. 1160—1184); Čudy král Švédský

Erich IX. okolo r. 1151; Kumány král Uherský sv. Ladislav r. 1091, a Livoňané seznámili se s ní Bremskými a Bukovskými kupci r. 1158. Litvany obrátil veliký kníže Jagiello (pozdějšího jména Vladislav V.). Ten přišel r. 1387 na Litvu, sezval zemský sněm, kdež nabízel k víře křesťanské; pak obcházeje po zemi z nedostatku kněžů hlásal sám sv. evangelium a ve Vilně zarazil biskupské sídlo.

19. V Anglii od r. 871—901 vládl Alfred Veliký, král to udatný, pobožný, moudrý, neobyčejně vzdělaného ducha, papežem Leqnem IV. na království pomazaný. On při všech vladařských pracích a mnohých vojnách svých obětoval denně 8 hodin modlitbám a vědám, stavěl kostely a kláštery, zřivoval školy, psal užitečné knihy, povolával z cizích zemí učené muže a stanovil zdárné zákony.

II. Křížové tahy. Království Jerusalemského znik a konec. Jerusalema dobytí a ztráta. Chalifové. Petr Amienský. Bohumír Bouillonský a bratr jeho Balduin. Sv. Bernard Jasnodolský. Císařové Konrad III. a Emanuel. Králové Ludvík VII., Vladislav II., Filip August, Richard Lvísrdce, Ludvík IX., papež Kliment a sněm Klermontský. Sultan Saladin. Chrám božího hrobu. Řády rytířské: sv. Jana, Templářů, Německý, ústav sester blah. Marie Panny s tím řeholně spojený. Papež Coelestin. Prusko pohanské obrácené. Tataři. Chan Peta. Jaroslav ze Šternberka.

11. R. 1073 zmocnil se turecký kmen Selčuků Jerusalema, vypudiv Araby. Chalifové arabští byli tam křesťanů dosti šetřili, ale Turci dovoľovali sobě ukrutné utiskování křesťanských poutníků k místům svatým, kdež byl Spasitel náš žil, učil, divotvořil, trpěl, umřel a z mrtvých

vstal, kteréžto putování již brzo po Konstantinu Velikém bylo vzalo začátek svůj. I roznesla se o tom pověst po vší Evropě; a povstala silná touha i snaha, vydrati svatou zemi z rukou těchto nevěřících. Na žalostnou zprávu kněze Petra, prvé poustenníka Amienského, jenž r. 1093 na své vlastní pouti do Jerusaléma těchto nátisků byl viděl a sám zkusil, papež Urban II. povolal r. 1095 sněm církevní do Klermontu, města francouzského, kdež ve shromáždění nesčíslném přemlouval k vysvobození sv. země tak mocně, že jedním hlasem vyvoláno: „Chce tomu Bůh!“ Všickni, duchovní i laikové, chtějící pro sv. kříž bojovati, na oděv si dali znak červeného kříže, odkudž nazváni jsou „křížáky“, tolik co kříže sv. bojovníky. Prvé však než knížata, rytířové a pání se ozbrojili, pospíšilo si r. 1096 veliké množství (200.000) sprostého, poběhlého i daremného lidu nedočkavě ze všech krajin na cestu, zahynulo však nouzí a mečem, aneb přišlo v zajetí turecké, vyjma onoho Petra, jenž s 3000 muži dostal se až do Cařihradu, místa to umluveného sejítí se všech křížáků. Pak dály se po několikráte křížové tahy do Asie, a to skrze 200 let. Prvního byl vůdce Bohumír, vévoda Bouil-lonský, v čele lidstva četného a mnoha knížat zemských. Ten po slavných skutcích hrdinských dobyl r. 1099 dne 15. července v pátek Jerusaléma, a králem Jerusalémským učiněn jest; panoval však jenom rok, neboť umřel již 18. července r. 1100. Po něm nastoupil vládu nového království bratr jeho Balduin I. Druhé tažení r. 1147 stalo se za příčinou vítězství Turků v Syrii a v Palestině na pobídnutí sv. Bernarda Jasnodolského, vedením samého císaře Konráda III. a krále Francouzského Ludvíka VII., z nichž každý vedl 70.000 mužů. Tato výprava se ale ne-

šťastně skončila r. 1049; málo z valného toho vojska se vrátilo, neboť téměř celé od Turků, morem, nepřizní a zradou císaře Řeckého Emanuele zahubeno jest; s těží se ubránilo království Jerusalemské, ješto sami rytíři u krále nesvářili se. V tomto tažení zúčastnil se také král Český Vladislav II. s mnoha pány zemskými r. 1147. Třetí výprava dala se za papeže Klimenta III. císařem Fridrichem I. nazvaným Rudovousem, Filipem Augustem, králem Francouzským a přeudatným Richardem „Lví srdce“, králem Anglickým, a to proto, poněvadž Saladin, sultan Egyptský, výtečný to a šlechtetný muž, na křesťanech dobyl Jerusalema r. 1187. A však se vším tím vojem ohromným neosvobodili města toho. Později sice přišel Jerusalema zase v držení křesťanů, ale pak opět Turkům se dostal r. 1228. Poslední tažení r. 1248 vedl král Francouzský sv. Ludvík IX., ale také bez šťastného výsledku; ano, čehož prvé získáno, to nyní ztraceno jest. Turci učinili konec království Jerusalemskému a obsadili Jerusalema, kdež všecky kostely v turecké mešety obráceny jsou, krom chrámu hrobu Páně, kamž se dovolilo za poplatek putovati křesťanům. Ještě později se sice pokoušeli křesťané všelijak vymoci zemi svatou, a však marně. Od r. 1291 ji mají Turci bez překážky.

12. Tyto křížové tahy, ač nedosáhly účele svého, nicméně velice prospěly křesťanstvu. Před tím rytířové mravů surových trvali v neustálých půtkách druhů proti druhým, ba proti samým zemí pánům; nebyloť leč „pěstního práva;“ těmito vojenskými výpravami ale vykázano se jim bojiště jiné, důstojnější; křížáci spatřili cizích vlastí a obyčejů, přirozených plodin a umělých výrobků lidských, nabyli osvěty a vzdělání ducha, kteréžto byly tehdáž větší

v oněch krajinách než v jejich otčině, a otevřeli jim cestu do svých vlastí; kupecký obchod odtamtud k nám a od nás tam započal; pobožná úcta k místům sv. vykoupení našeho vzrostla, a povstali rytířští duchovní řádové, kteřížto sjednocovali život mnichů a rytířů.

13. Tito řádové původně měli povolání chránit poutníky, hojit a opatrovat nemocné ve špitálech a dobývatí země svaté, při přísném, chudobném vlastním živobytí. Jsou to: řád sv. Jana Křtitele čili Rhodesských nebo Melitanů, založený na blízku Jerusaléma k opatrování nemocných křížáků od vlaských kupců, a řeholně uspořádaný od Gerharda r. 1113 a od Raymunda de Puy r. 1118; — řád Templářů, založený r. 1118 od Hugona des Payens a Bohumíra Aldemara, slavný, později velmi bohatý, proto ale nesmírně osočený, ukrutně vypleněný a papežem Klementem V. r. 1312 zrušený; — řád Německý, založený Fridrichem vévodou Švábským pro Němce a potvrzený papežem Coelestinem r. 1191. Tento řád po úpadu moci křesťanů na východě táhl do Evropy a podmanil sobě část Pruska tehdež pohanského. Tu zem pak celou s pomocí týchž rytířů obrátil na víru křesťanskou Český král Přemysl Otakar II. r. 1255 na pobídnutí papeže Alexandra IV., jenž proti Prusům pohanům prohlásil křížové tažení. S řádem Německých rytířů byl v řeholním spojení již r. 1263 potvrzením papeže Urbana VI. a r. 1357 papeže Innocence VI. v Německu ústav sester blahosl. Marie Panny, kterýž r. 1855 dne 15. prosince znova papežem Piusem IX. potvrzen jest ku povzbuzování skutků milosrdenství tělesných i duchovních.

14. V tomto věku ušlo křesťanstvo nejvýš hroznému nebezpečí z Asie. Valili se totiž v nesčíslných tlupách

na Evropu, chtějící ji podmaniti, Tataři neboli Mongolové, národ to pohanský, nade všecky divoký, přeukrutný. Porazivše nejprvé Rusy, spálivše Kyjov, vtrhše do Polsky, dobyvše Uher měřili skrze Slezsko na Českou a Moravskou zemi a do Němec. Že pak nemohli do Čech přes Krkonoše zásekami nepřechodné a lidem udatným hájené, obrátili se na Moravu. Řádiliť hrozně, loupežíce, vraždíce a města a kláštery boříce. I byltě strach a nářek nevýslovný. Od nikud nepřicházelo dostatečné pomoci. Tu poslal král Český Václav I. do Olomouce Jaroslava ze Šternberka, pána Českého, s 8000 Čechy, kterýž připojiv k sobě ještě 4000 Moravanů zavřel se v městě. Ač tam odolával mocně všem útokům Tatarů, nevycházel z města, aby se bil s nimi v širém poli. Což Tataři majíce za slabost rozešli se z velikého dílu po Moravě, a kteříž přede zdmi města zůstali, upustili od opatrnosti vojenské: tu ale Jaroslav nenadále vytrhl na ně a porazil je, ač přes 200.000 hlav silné, v krvavé bitvě pod chánem jejich Batým čili Petou r. 1241.

III. Primátu moc a boje o církevní práva. Papežové Řehoř VII. a Kliment V. Císař Jindřich IV. Bezženstvi kněží. Sídlo papežů v Avignonu. Protipapežové. Papež Martin V. Sněm Kostnický a Basilejský

15. Římský biskup hned od počátku církve byl všeobecně považován za její viditelnou hlavu, totiž za svrchovaného správce duchovního všech věrných Páně ve jménu Jeho. V městě Korintě roku 96 stala se rozepře. Korintští neobrátili se tu na sv. apoštola Jana, tehdáž ještě žijícího, co biskupa v Efesu, nýbrž na sv. Klimenta papeže,

kterýžto byl jen učenník apoštolský. A tak se dalo vždycky a všude po světě. Papežů výrok byl rozhodný ve věcech církevních. Nic však méně papežové dokonali nebažili po vládě a slávě světské. Mnozí z nich v prvních dobách církve trpěli muky a umřeli násilnou smrtí; a sv. papež Řehoř Veliký začal nazývati sebe „sluhou sluhů Páně,“ kterýmžto pokorným jménem papežové se podnes nazývají. Skoro všickni papežové až do nynějška byli vznešeného svého důstojenství hodni moudrostí a cností. Jestliže jeden anebo druhý více méně byl závadný, povážiti třeba, že i papež zůstane člověkem chybám podrobeným, a že tím větších díky sluší vzdáti Bohu, jenž církev svou při vši lidské slabosti jejích správců řídí a zachovává tak, aby nezahynula a nikdy neupadla v nějaký blud ve věcech víry a pravidlech mravů. — Jestliže někteří papežové sáhali také do světských věcí vládou svou, dalo se to dílem z křehkosti lidské, dílem a sice hlavně, že toho za jejích surových časů pro nedostatečnost panovníků zemských bylo velice potřebí. Že však zastávali práva církve proti vzdorům a násilí, zajisté chvály hodno. Nejvyššího stupně moci dosáhl primát za Řehoře VII. (Hildebranda), r. 1073 papežem učiněného. Tento muž veliké učenosti, pobožnosti a šlechetnosti, plný svaté horlivosti a pevné, nevývratné povahy, kročil směle vstříc pokaženým svého věku mravům a země pánům, jenž biskupy dosazovali a sesazovali samolibě, prodávajíce úřady jejich. Nejhůře bylo mu zápasiti k tomuto účelu s císařem Jindřichem IV., mužem to náruživým a vzdorným. Řehoř vydal přísné zákony k napravení mravů kněžských, on obmýšlel a při náramných překážkách i prorazil, aby se kněží církve latinské nespěli ženiti, a tudy od světa méně závisejíce toliko po-

vinností svých beze starostí pro rodinu si hleděli, a tím i větší u lidu obecného vážnosti měli, kteréž jim obzvláště bylo potřebí v oněch dobách surovosti a pokaženosti. On prohlásil, že jedině církev právo má udělovati úřady biskupské, podlo čehož císař přislíbil se zachovati, ale nedostál slovu, načež od Řehoře ze spolku církve vyobcován jest, naproti čemuž císař ve sněmu Wormském r. 1076 se osmělil vyřknouti svržení Řehoře s papežství. Tu odpadli knížata říšští od císaře, a ten pouzo důtklivým se pokolením v Kanosse od papeže rozhřešení obdržel. Však brzo zase nic na to nedbaje pozdvihl válku proti papeži a dobyl Říma, odkudž Řehoř utekl, a 25. května r. 1085 po mnoha utrpeních v Salerně umřel. Církev ctí jej co svatého. Tomu pak sporu konec učiněn jest teprva roku 1222 urovnáním se papeže Kalixta II. s císařem Jindřichem V., onoho IV. synem a nástupcem, aby biskupové byli voleni od duchovenstva, papež ale aby je potvrzoval, císař pak jim právo uděloval ku požívání statků pozemských.

16. Nejen však Řehoři VII. bylo se potýkati. Nové boje nastaly, jmenovitě když napadlo papežovi Klimentovi V. r. 1309 odstěhovati se z Říma do francouzského města Avignonu, kdežto pak nástupci jeho skorem 70 let sídlili, čímž ale v nehodnou poddanost pod krále Francouzské upadli a v Římě za nepřítomnosti papežův co země pánův nepořádky se zmohly. Tudy i dáno příčiny vyvolit v Římě jiných papežů pod záštitou rozličných králů. Aby jednota a mír církve tímto zmatkem déle netrpěly, svolán schvalně sněm církevní do Kostnice r. 1414, kdežto tři vzdor-papeži: Benedikt XIII., Řehoř XII. a Jan XXIII. důstojenství své složili, a výtečný Martin V. pořádně co papež dosazen jest. Bylať v církvi jedna žádost po opravě nepořádků

a odstranění kacířství, kteráž se vyplniti měla r. 1431 církevním sněmem Basilejským.

IV. Toho věku kacířové. Albenští; Petr Valdo; jejich bludy. Inkvisice, Viklef; jeho bludy. Hus; Jeronym Pražský; Mistr Jakoubek; Žižka z Trocnova; Táboři; Sirotci; Kališníci; Martin Loquis; Jan z Želiva; Prokop Holý; Jan Rokycana. Jejich bludy. Válka husitská. Bitva u Lipan. Kniže Korybut. Králové a císařové Václav IV. a Sigmund. Sněm církevní Kostnický. Čeští a Moravští Bratři. Ochranovští; hrabě Zinzendorf.

17. V tomto věku vznikla kacířství, kteráž s sebou přivlékla ohromných zmatků a převratů v církvi.

18. Valdenští, nazvaní od Petra de Vaux (Valdoana), bohatého kupce v Lyonu ve Francouzích, také Albenští (od města Albi, kdež mnozí jich bydleli, zvláště v čas vojny křižácké), ač zprvu jedni ode druhých poněkud byli rozdílní, učili ústně i písemně, že Pisma svatá jsou jediný pramen víry a každý že je má čísti; že svátosti hříchem obtíženými kněžími udělené nejsou platny; že každý laik má, moci kněžské, a že tudy v církvi mužští i ženské mají právo kázati, zpovídati a ostatních svátostí udíleti; že není očištění, že netřeba oběti mešní, že nesluší ctíti a vzývati svatých, války vésti ani přísahati; že církev nemá právo jaké vlády, ani že má míti pozemských statků; kněží bez rozdílu že se mají živiti prací rukou svých, a bohatého duchovenstva že není povinnost poslouchati; že ďábel stvořil svět, že dovoleno spláceti pronásledování toutéž měrou. Jejich původce sám o sobě byl pobožný muž, kterýž r. 1170 obmýšlel vrátiti zpět sprosté, apo-

štolské živobyčí stavu duchovního; jmění své rozdal chudým a kázal dobrovolnou chudobu. Tudy získal mnoho učenníků; ale on a jeho stoupenci upadli znenáhla do oněch bludů, poněvadž se vymkli z poslušnosti církevního. A však tito kacíři také páchali strašné ukrutnosti a dopouštěli se pokrytě hanebností; dovolovali si strašného násilí proti chrámům a věcem posvátným. Byla taková brůza před nimi, že si katolíci netroufali světit svátky, že umírali bez zaopatřování; neboť žádný kněz nesměl se ani ukázati. Jejich kacířství rozmohlo se v době 100 let s obdivnou rychlostí po Francouzsku, Vlasku, Španělsku a Německu tak, že na mnohých místech kostely katolické zůstávaly prázdné. Všecka horlivost duchovních pastýřů katolických u vyučování pravé víry, ani sněm r. 1176 schvalně držaný, ani sv. Dominik, jenž s řádem kazatelským, kterýž byl založil, větší část života svého věnoval na obrácení těchto strašných zabloudilců: nic nepomohlo. Tedy papež Alexander III. r. 1209 povolal křížové tažení proti nim; oni mocně ano i ukrutně stíhání a smrtí ohnům trestání jsou. Mnozí utekli, nejvíce do Bosny (Patareni, Bohumílci); mnozí pod cizími jmény schovali se v horách. Podnes jest Alben-ských obcí, ale v skrytě, ve Francouzích, ve Švýcařích a ve Vlaších. — K poučení a polepšení těchto kacířů r. 1204 papež Innocenc III. ustanovil dva mnichy Cisterciáky. Později papež Řehoř IX. r. 1229 zřídil stálý ústav k vyšetřování, poučování a církevnímu trestání kacířů, totiž odejmutím pokladů duchovních: inkvisici, a svěřil ji Dominikánům r. 1232. Tento ústav zprvka pouze církevní blahodějně působil, až pak, obzvláště ve Španielích za krále Ferdinanda „Katolického“ v 15. století uvedena jest jiná inkvisice k stíhání a potrestání lidí vládě nebezpečných,

ku kterýmž ovšem i kacířové patřili, jelikož jejich bludy tvrdošíjně hájené téměř vždycky plodily mezi občany nepokoje, různice ano i kruté války. Tato inkvisice světská nemá s onou církevní nic společného krom názvu. Dopusťte se přísnosti a ukrutnosti takové, že její jméno prokleta jest, jakož i církevní inkvisitoři tu i tam tvrdě dosti jednali, což ale od církve, neznající leč lásky, nikdy nebylo chváleno. I když duchovní inkvisitoři odevzdali kacíře světskému ramenu, prosila církev, aby bylo jeho života šetřeno. V Římě posaváde jest úřad inkvisiční, a však nikdo jím netrpí křivdy a příkoří.

19. Velikou s Albenskými podobu mají Viklefité, zvaní po Janu Viklefu (Whicliffu), knězi a mistru v bohosloví při universitě Oxfordské v Anglii, nar. r. 1324, † 1384. Ten učil, že toliko z Písem svatých vážit sloužit vědomost víry, že biskupové nemají co vládnouti v církvi, že se ve mši sv. neděje svátostná proměna chleba a vína, jelikož ve svátosti Oltářní Pán Ježíš přítomen jest jen duchovně a obrazně; že kněz v těžkém hříchu nepřislouhuje platně svátostmi; že člověk nemá svobodné vůle, že tedy při hříchu není viny; že není odpustků církevních; že všechny obřady služeb božích jsou zbytečné. Jeho učenníci, nazývaní také Lollhardy, byli r. 1408 z Anglie vypovězeni, a jeho bludy sněmem Kostnickým r. 1414 proklety.

20. Kacířství Viklefovo zbudilo blud husitský v Čechách. Jeronym Pražský, mistr (doktor) světský při universitě v Praze, přinesl knihy Viklefovy do Čech; neboť býval na učení Oxfordském, — muž to mladý, učený a výmluvný, přítel Jana Husa, narozeného v Husinci v Čechách v Píseckém kraji r. 1373, kněze, mistra, r. 1389 profesora

při téže universitě, muže také velikého umění, za císaře a krále Václava IV., kterýžto dal utopiti sv. Jana Nepomuckého. Václav Husovi přál, jakož měl tento vůbec dobrou pověst a chválu pro svou učenost, neouhonnost mravů a horlivost kazatelskou. Jeronym i Hus naklonili se k bludům Viklefovým, a získajíce čím dál tím více přívrženců s jinými mistry se hádali; čímž nemálo pohoršení ztropeno. Jejich učení nečelilo jediné proti církvi, ale hrozilo i bezpečnosti občanské; neboť pronášelo, že nesluší poslouchati vrchnosti duchovní ani světské, když vězí v nějakém těžkém kříchu. Tudy Zbyněk, arcibiskup Pražský, dle rozoznání svolaného soudu Viklefovy knihy na dvoře arcibiskupském spáliti kázal r. 1408. Tím povstalo ještě větší pobouření kněží i lidu, takže luza o Zbyňkovi hanlivé písně skládala a zpívala; kněží pak, nemohouce toho snést, u papeže žalovali na Jana Husa co kacíře a buřiče proti církvi. Papež Jan XXIII. povolal Husa do Říma k zodpovídání. Než Hus, podporován králem Václavem, netoliko neposlechl, nýbrž počal ještě směleji sobě počínati; kázal v kapli tak zvané Betlémské veřejně učení Viklefovo, mluvil hanlivě o kněžích a biskupích, ano i o samém papeži, a mimo to také mnoha článkům víry bludné zdání podkládal. Tu od papeže dán do kletby, totiž zapovědíno mu nejen konání jakýchkoli obřadů kněžských, ale on i vyloučen jest z církve, neboli zbaven všech statků jejich duchovních: orodování, společných služeb božích a svátostí svatých, ano i po smrti pohřbu církevního; nad to kletba ta i na celou Prahu, dokudž by v ní meškal Hus, vložena, totiž zakázáno jest, aby se tam nedály veřejné služby boží krom slova božího a krom několika nejvyšších v roce svátků, pak aby se nerozdávaly svátosti krom křtu,

biřmování, pokání a zaopatřování nemocných; aby se také nezvonilo na věžích kostelních, aniž mrtví obřadně se pochovávali. Na to Hus ovšem Prahu opustil r. 1413, ale obcházel po mnohých krajinách v Prachensku a Tábořsku, zvláště blíže Husince, rodiště svého, kázaje po vsích a po polích lidu, kterýž za ním chodil. Zatím svolán jest církevní sněm do Kostnice, blíže země Švýcarské (kterýž trval od r. 1414—1418), aby byl konec učiněn nepořádku v církvi, že místo jedné viditelné hlavy bylo tehdáž svévolně tři papežů. Před sněm tento dostavil se Hus r. 1414. Že pak tvrdošijně stál na svém učení, odsouzen jest k smrti upálení za živa, pokutě to tehdáž obyčejné za všelijaké provinění, a sice zákonem světským, jenž tak trestal kacíře, poněvadž záhubní bývají netoliko církvi, ale i spolku občanskému. Ortel ten vykonán byl na něm po jeho odsvěcení, čili soudním a obřadním svržení s důstojenství kněžského, 5. července r. 1415, a na mistru Jeronýmu, příteli jeho, za toutéž příčinou r. 1416. Byltě sice Hus od císaře Sigmunda obdržel list na svobodný průvod; a však zajisté v ten rozum, aby se ničehož dále nedopouštěl, což by jej toho nehodným učinilo. On se ale tak nezachoval, bouře i v Kostnici proti víře katolické, proti papeži a kněžstvu. Zpráva o utracení Husově rozjitřila mysl v Čechách a způsobila, že nekatolické smýšlení se rozmáhalo. Podobně dalo se s učením jistého mistra Jakoubka z města Stříbra, jenž r. 1414, když ještě Hus živ byl u vězení, v kapli Betlémské byl učil, že svátosti Oltářní pod obojí způsobem každému třeba přijímati, což Hus ovšem schvaloval ale neporoučel; neboť to ve skutek hojně se uvádělo na vzdor sněmu Kostnickému, kterýž zapověděl takové přijímání. Nastaly věci zajisté zlé. Počet následovníků

Husových den ke dni rostl. Přijímal se houfně i kalich. Husité brojili proti katolíkům, jejich kněží tupíce a z far je vyhánějíce, své pak kněží pod obojí na místa jejich sázejíce. A však i katolická strana někdy tvrdě a ukrutně proti nim jednala. Král Václav z toho všeho zlostí a polekáním umřel r. 1419. Císař Sigmund, jeho bratr a nástupce, poručil netrpěti Husitů, a všemi spůsoby usiloval o vyhlazení jich. Hlavní ochranou jejich stal se Jan Žižka v Trocnova, rytíř a dvořenín krále Václava, jednooký, ale velmi statečný muž. Ten v prospěch jejich, sám napuštěn jejich bludy, stál proti moci císařské hájící víru katolickou, táhna s vojskem od města k městu, od kláštera ke klášteru, od hradu ke hradu. Tehdáž pácháno nevýslovných ukrutenství. Husité zabíjeli muže, ženy, starce i dítky; bořili chrámy, pálili města, rušili svaté obrazy a bohoslužebné nábohy, utápěli mnichy a kněží, neb v sudy vysmolené zabadňujíce upalovali neb jinak usmrcovali jich. Každý svůj krok poznamenali krví a zpoustou, postrachem a hrůzou. Města podávala se jim bojíce se jejich zuřivosti, až všecka země vzdala se jim; konečně i hrad Pražský r. 1422. I Morava přistoupila k nim; a páni čeští a moravští na obecném sněmu v Čáslavě snesli se r. 1421 vespolek na tom, že chtějí držeti pevně následující čtyry věci, tak zvané „artikule Pražské,“ totiž: 1) aby slovo boží všude a beze vší překážky od každého kázáno bylo; 2) aby bylo svátosti Oltářní přijímáno pod obojí; 3) aby kněží neměli velikých statků; 4) aby veřejně známí hříchové též zjevně na každém bez rozdílu, na duchovních i světských, na urozených i nízkých, stejným způsobem trestáni byli; jako že také nechtějí císaře Sigmunda míti králem Českým, co svého a těch artikulů nepřítele. Císař Sigmund, vzav na pomoc

Slezany, Mnišany a Němce, stavěl se jim na odpor dosti vítězně, tak že Praha husitsky smýšlející, bojíc se moci císařovy, snažně žádala Žižku o pomoc, ač ten již byl cele slepý; neboť mu při obležení hradu Rabí bylo vystřeleno druhé oko. On nicméně voditi vojsko nepřestav přišel do Prahy s lidem svým, nazývajícím se „Tabority“ (bratřími Táboři) od Tábora města pevného, jež byl založil a podle hory v zemi zaslíbené pojmenoval, kdežto jiná strana Husitů čili Kališníků sluli „Orebité“ od hory Oreb u Třebochovic, nazvané podle jiné hory ve svaté zemi. Odtud táhnuv proti vojsku císařskému, porazil je u Brodu Německého, dobyl toho města a zahubil všechny jeho obyvatele, jichž mnohé diví Táboři s radnice dolů na meče, oštěpy a sudlice metali, načež město zapálili, které pak 7 let pustým zůstalo. Takových žalů však bylo více v Čechách, tak že není možná vypsati jich. — Ale Husité již i mezi sebou samými se svadili. Nevěřiliť všickni stejně, nýbrž Pražané jinak a jinak Táboři. Mistři Pražští drželi toliko oněch čtyr artikulů Pražských, a jmenovitě hleděli na to, aby mezi kněžími větší kázeň byla uvedena. Mistři Táborští učení církve cele zvrátili, tvrdíce mimo to, že Písmo svaté jediný jest pramen náboženství křesťanského, že tedy ústní podání neplatí nic; že jsou jen dvě svátosti: křest a večeře Páně; že mše svatá krom svátosti Oltářní jest pouhý vynález lidský; zavrhuje papeže, zavrhuje očištec a tudy prospěšnost modliteb za duše zemřelých; upírajíce, že svatých a světic božích přímluva za nás u Boha prospívá; zavrhuje posty od církve uložené; — připouštějíce v Čechách toliko český jazyk při službách božích, kteréž konali bez ornátu a jiných ozdob chrámových, a světíce pouze nedělního dne krom ještě

svátku nejsvětější Trojice božské a t. d. Tehdáž rozmáhalo se čtení biblí v lidu obecném, nemajícím k rozumění jí potřebné učenosti, čímž stalo se, že Písmo svaté rozličně a nepravě vykládáno jest. I povstaly divné sekty, jakož byli Pikarti čili Bekardi, pak Adamité (jamníci), kteřížto poslední nazí chodili a neřádně spolu obcovali. Ty vyhubil Žižka r. 1421, ano i dopustil, že Martin Loquis, kněz Tábořský z Moravy, jenž příliš uchyloval se u víře, odsouzen a upálen jest. Rozpory o víru rostly mezi mistry Pražskými a Tábořskými; hádáním obě strany, jedna druhou nenávidějící a tupící, vždy víc a více se rozpalovaly, nižádnými schůzkami nedadouce se urovnati. Rozpory ty dozrály až ke skutkům krvavým. Kněz Jan z Želiva totiž, že v kázáních u Matky boží Sněžné na Novém městě Pražském se blížil k učení Tábořskému, rozkazem konšelů Staroměstských na radnici stát jest; čímž obec Novoměstská zbouřená pobila ty konšele, a mimo to luza po městě nesmírných škod natropila. Brzo potom kníže polský Korybut, ustanovený nový správce země České, přišed do Prahy držel s Pražany; což vidouce Táboři tam přitáhli a zbouření spůsobili, však lidem knížecím poražení a na sta od Korybuta popraveni jsou. Tak nastala válka Pražanů s Táboři. S Pražany byli pánové rodů vysokých, s Žižkou menší rytíři a některá města, tak že r. 1423 slabší byla jeho strana než Pražanů. Nicméně Žižka vítězil nad nimi a nad vojskem císařským v Čechách, též na Moravě, v Rakousích, v Uhřích, z kteréžto poslední země však ustoupiti přinucen jsa vrátil se do Čech, tu opět vítězně sobě počínaje, až i na Prahu táhl, uprošen ale vyslaným jemu vstříc Janem Rokycanou, knězem pod obojí, mladým a nad míru výmluvným, smířil se s Pražany a s Korybutem

tak úplně, že potom všickni ti vespolek vypravili se do Moravy, kterouž byl císař opět opanoval, aby ji podmanili. Na té cestě rozstonal se Žižka u Přibislavě města při obležení jeho na morovou ránu, a po krátkém čase umřel r. 1424, bojovav až do smrti. Po té rozdělili se Táboři; jedni nazývali se „Sirotky“ ze zármutku pro smrt vůdce svého, a ti srovnávali se ve více věcech s církví obecnou; druzí podrželi jméno své. Ti mezi sebou svádili se, když se o města dělili; potom pak společně s Pražany bojovali, zvláště ale na Němcích i v cizích zemích, v Rakousích, v Bavořích, Sasích, ve Slezku, v Lužici, v Mišni, v Branibořích, v Durinkách, nesmírné kořisti činíce, a pak i do Uher r. 1427 vpády činili, hrozně všude pleníce. Mezi Táboře povstal na místě Žižky co vůdce kněz Prokop Holý, bojovník neméně vítězný. I byl v Čechách zmatek takový, že nebylo ani úřadův zemských ani soudů, nýbrž jedině křiku, svárů, bojů, svévolí a vraždění. Na sněmu církevním Basilejském r. 1432 dovoleno sice oněch čtyř artikulů Pražských, jmenovitě přijímání pod obojí s tou výminkou, aby takové přijímání nepokládalo se býti nevyhnutelně potřebným, jakoby pod jednou nestačilo, čímž poněkud mír učiněn jest. Táboři ale, nechtěvše se smluviti o věcech víry a postavivše se válečně proti ostatním Čechům, u Lipan, mezi městy Kouřímem a Českým Brodem, poraženi jsou r. 1434, kdežto padl Prokop Holý s mnohými svými; čímž skončila se 15letá válka husitská. Císař Sigmund na to ode vsí země za pána přijat jest roku 1436.

21. Onen sněm Basilejský byl dovolil Čechům přijímání pod obojí pod dotčenou výminkou. Poněvadž ale tento sněm, ač zahájen papežem Eugenem IV., všelijak

nepravověrně sobě počínal : tentýž papež r. 1439 prohlásil ustanovení jeho za neplatná, a shromáždění to odbojnické přestalo r. 1443. — Přijímání pod obojí podporoval velmi král Jiří Poděbradský, jenž i sám tak přijímal ; pán to jinak udatný a moudrý. Papež Pius III., kterýž prvé sloul Eneáš Silvius, ani na prosbu královou o stvrzení tohoto obřadu nic nedal, chtěje úplné spojení Čechů s církví obecnou. Ano když byl král příštího proto do Prahy posla papežského Fantina pro neuctivost jeho k němu vsadil do vězení : papež Pavel II., nástupce Pia II., vyřknul neplatnost kompaktátů, pak na krále vložil kletbu a před svůj soud do Říma ho povolal r. 1464. Že ale král toho nedbal aniž od kompaktátů volil upustiti, obávaje se podobných rozbrojů v zemi, jakých bylo po upálení Husově : zřízeno jest proti němu křížové tažení, za něhož r. 1471 zemřel, panovav 14 let. Prosba králova o potvrzení kompaktátů, že spolu jevila neustupnost, minula se cíle, jakož neméně i proto, poněvadž se přičítalo obřadu přijímání pod obojí ceny přílišné, pravé víře odporové, jakoby přepiatá věc byla státi na tom, že se toliko pod jednou způsobou přijímati musí.

22. Z ostatků Táborů, rozprchlých do Moravy a Polska, povstali Čeští a Moravští Bratři, jichž poslední biskup byl slavný Jan Amos Komenský, kteříž dostavše r. 1457 u moravských hranic od krále Jiřího na jeho dědičném statku Litici kus země k obydlí, utvořili vespolek církevní jednotu, odkudž ale později vypovězeni jsou, poněvadž drželi s protestanty proti katolíkům. Některým jich zřídil hrabě Ludvík Zinzendorf r. 1721 v Herrnhutě v Hořejší Lužici na svém statku náboženskou obec, stav se jejím starostou. Jsouť to Herrnhuti čili Ochranovští. Ti mají velikou podobnost s Kvakery, odkudž slovou Kvakery německými.

Ač se hlásí k Augsburskému vyznání, nemají nicméně žádného určitého věroučení, zakládají při náboženství vše jenom na citech pobožných, jmenovitě oblibují sobě Krista Pána představovati jako beránka (odkudž snad pochází v Čechách přezdívka nekatolíků vůbec „bérani“), a mají velmi jednoduché služby boží. Oni žijí velmi pořádně, rozděleni jsou na třídy (kúry) dle pohlaví, stáří a svobodného, manželského neb vdovského stavu, pod tolikerou správou jednotných představených, mužští mužských, ženské ženských. Herrnhutů jest i v Anglii, v Hollandě, v Rusích, ve Slezsku, ano i v Gronsku.

Kacířství Albenských, Viklefovo a Husovo proklestilo cestu bludům Lutherovým a tak zvané německé reformaci, o nichž doleji.

V. Stav duševní a mravní tohoto věku. Vědy a umy. Scholastikové. University. Řehole a kláštery.

24. Církev Páně povždy bedlivě pěstovala vědy a umy. Vyučování školní uvedla ona. Dlouhé časy neobíral se učenými věcmi nikdo než duchovní stav, a sice z většího dílu v klášterích. Těm na mnoze děkovati máme, že učené práce dávných věků až k nám došly, poněvadž mnichové opisováním je zachovali před zkázou a zapomenutím. Obzvláště ve středním věku u prostřed nevzdělaného obecného lidu byly kláštery útočištěm a podporou vši osvěty blahodějně. Kdo tehdáž byl ducha schopnějšího a srdce šlechetnějšího, stal se, bylo-li jinak možná, údem nějaké řehole. Z tohoto středověku, rozkřičeného nerozumem za „věk temnostný,“ máme hojnost prací mistrovských v oboru krásných um: stavitelství, sochařství

a malířství. Papežové podporovali všeliké umění, srovnávající se s pravou věrou. — Na místo učilišť klášterních vstoupily později university (vyšší školy) nejvíce péčí papežů. V 14. století povstalo jich více než 50. Mezi nejprvnější jich patří vysoké školy v Bononii, v Salerně, v Neapoli, v Paříži od roku 1224, v Padui od roku 1250, v Oxfordu od r. 1300, v Římě od r. 1303, ve Vídni od r. 1356. Pražskou zřídil císař a král Karel IV. podle vzoru Pařížské r. 1348. Panovník ten, měv za učitele v Paříži potomního papeže Klimenta VI., za své vlády co pravý „otec vlasti,“ sám jsa učený a nábožný, umění a víru vší silou podporoval, čehož podnes hojných a skvělých památek stává. — V tomto věku počali učení mužové podle způsobu starodávných Řeků i božské věci rozumem rozbírat, kteřížto známi jsou pod jménem „scholastiků“ (od „školy“). Těch nejznamenitější byli: duchaplný arcibiskup sv. Anselm († 1109); Petr Abaelard († 1142), jehožto učení, dílem a časem bludného, odpůrce nejmocnější byl sv. Bernard Jasnodolský (Clairvaux † 1153), cisterciák; Petr Lombardus, arcibiskup Pařížský († 1164); ostrovtipný Alexander z Hales († 1245); svatý Tomáš Aquinský, dominikán, s přímím „učitele andělského“ († 1274); Albert Veliký († 1280); sv. Bonaventura, „doktor Serafinský“ († 1274); Roger Bakon s přímím „učitele obdivného“ († 1294); kancléř Jan Gerson († 1429) v Paříži; Eneáš Silvius (papež Pius II. † 1464). V těchto dobách také žil bohomyslný Tomáš Kempenský († 1471), skladatel knihy daleko rozšířené: „O následování Krista Pána.“ — Též rozličné řády duchovní povstaly, kteříž víře a mravům posloužily a slouží podnes příkladem bohomyslného živobytí a účinnou láskou k bližnímu pro

Boha: mnichů kláštera, na hoře sv. Bernarda ve Švýcařích založeného r. 860 od Bernarda Menthona ke provázení cestujících přes tamější vrchy (alpy) a opatrování znemocnělých z nich, při čemž jim pomáhá zvláštní druh psů; Cisterciáků, založený od opata Roberta r. 1098; Kamaldulenských, založených od sv. Romualda r. 956; přísný Kartusiánů, založený r. 1084 sv. Brunonem v hrozné pustině u Grenoblu; Františkánů, založený od sv. Frantiska z Assisi „Serafského“ r. 1208, jehož oddělením jsou Kapucíni, zavedeni Matoušem Braschi, potvrzeni r. 1526; Paulánů (neboli Nejmenších Bratrů), založený sv. Františkem z Pauly, františkánem, potvrzený papežem Sixtem IV. r. 1474; Dominikánů neboli kazatelský, založený r. 1208 sv. Dominikem; Premonstrátů, založený sv. Norbertem r. 1120; Augustiniánů z 12. a 13. století, jichž různé společnosti papež Innocenc IV. r. 1244 a 1252 sjednotil pod jednu hlavu řeholí, totiž pořádkem života, sebraným ze spisů sv. Augustina (neboť ten nezažil žádný řád, ač v Africe kláštery podporoval); Trinitářů k vykupování křesťanů z tureckého zajetí, založený skrze svatého kněze Jana z Mathy a poustenníka Felixu Valoisského r. 1209 a 1235; k témuž účelu řád Milosrdné Marie panny skrze sv. Petra z Nolaska a sv. Raymunda z Pennafortu; Servitů r. 1234 skrze sedm šlechticů Florenckých; Alžbělinek, založený sv. Alžbětou, landhraběnkou Durinskou v 13. století; Karmelitů, poustenníku z hory Karmel podle vzoru proroka Eliáše, řeholí tuhou opatřený r. 1209 od sv. Alberta, patriarchy Jerusalemského. Skoro všechny tyto řády měly řeholi či předpisy řádu sv. Benedikta, s vedlejšími pravidly novějšími dle potřeb času a místa. Takové přiměřené změny vyšly nejvíce z Benediktinského kláštera v Clugny ve Francii v 10. století.

Čtvrtý úběh času.

Od války husitské až k nám. (Od r. P. 1434—1856).

Roztržka církve Lutherem v Němcích učiněná : Martin Luther ; jeho bludy. Papež Leo X. Odpustky církevní. Jan Tetzel. Císařové Karel V., Ferdinand I., Maximilian II., Rudolf II., Matiaš, Ferdinand II. a III. Říšské sněmy ve Vormsů, ve Špíře a v Augsburku. Kurfirstové Fridrich „Moudrý“ a Falcký. Jan Gutenberg, vynález knihotisku. Tomáš Münzer ; bouře sedláků. Kateřina Bora. Lutheránství se šíří. Veliký mistr Albrecht Braniborský. Spolek katolíků Řezenský, Lutheránů Torgavský a Šmalkaldský. Název „protestant.“ Filip Melanchton. Církevní sněm Tridentský. Válka Šmalkaldská a třicetiletá. Švédové v Čechách, Král Gustav Adolf. Bitvy na Bílé Hoře a u Lützenu. Vévoda Albrecht Waldštejn.

1. Daleko větší roztržku církve nežli Hus v Čechách učinil v Němcích mistr Martin Luther za papeže Leona X., krále Českého Ludvíka a císaře Karla V., též krále Španielského, narozený v Eislebenu v Sasích 10. listopadu r. 1483, mnich Augustinián a professor ve Wittemberce. Tehdáž panoval náramný nepořádek mravů ve všech tří-

dách lidí, nevyjímaje ani duchovní stav. Sněmy církevní Kostnický a Basilejský nestačily docela pomoci od toho zla. Mimo to bludy Viklefovy a Husovy, ač utlačené, potají odvracovaly od učení církevního. I stalo se r. 1517, že papež Leo X., chtěje stavěti dále chrám sv. Petra v Římě, po celém světě největší, a získati k tomu a k vojně proti Turkům nábožných darů, ohlásil církevní odpustky těm, jenž by darů takových poskytl, jsouc odpustků jinak hodni. K dosažení těch pobízel v Němcích Dominikán Jan Tetzel tak horlivě, že jedno neb druhé nedosti povážené slovo kázání jeho mohlo býti vykládáno na domněnku tu, jakoby učil, že jsou odpustky odpuštění hříchů, kdežto jen odpouštějí časných za ně trestů. Tudy Luther unešen horlivostí pošetilou, nečekaje co bude dělati biskup, postavil se ne tak proti Tetzelovi, jež však i osobně nenáviděl, jako proti odpustkům samým, a to čím dál tím prudčeji a odvážlivěji. Zapletl se tu do hrubých bludů, i nedal se ani v dobrotě přesvědčiti učenými pravověrnými muži, aniž uposlechl papeže, jenž ho r. 1518 k zodpovídání k sobě do Říma povolal. Pročež posléze Leo X. odsoudil spisy Lutherovy ke spálení, a jemu samému hrozil církevní kletbou, neodvolá-li za 60 dní. To se ale nejenom nestalo, nýbrž Luther spálil 10. prosince r. 1520, jako na vzdornou odplatu, za branou Vitemberskou papežský list a sbírku zákonů církevního práva; na kteréžto dobrovolné, zřejmé jeho od církve se odloučení vyřkl r. 1521 Řím kletbu nad ním, a požádal císaře Karla V., jakožto ochrance církve, za násilné utlačení bludů Lutherových. Tudy zahájen jest rozkazem císařovým říšský sněm 17. dubna r. 1521 v městě Wormsu, při němž Luther na otázku, zdali odvolá, odpověděl, jinak že nic, leč by

z Písem svatých, co z jediného pramene znání víry, byl přesvědčen. Poněvadž ale on podle své vlastní libosti Písma vykládal, nemohlo se učiniti zadost nesmyslné této žádosti; a kletba říšská k církevní přidána jest. K ochránění osoby jeho držel jej největší jeho příznivec, kurfiršt Saský Fridrich s příjmím „Moudrý“ jako u vazbě na zámku Wartburku skrze 10 měsíců, odkud Luther lichým německým překladem bible a jinými spisy přívrženců svých množili usiloval. Zatím šířilo se bludné učení Lutherovo rychlostí blesku, k čemuž pomáhal nemálo vynález umění knihtiskařského, učiněný v Mohuči r. 1440 Janem Gutenbergem. A však netoliko církevní roztržku způsobila Lutherova spoura, ale i bouře proti vrchnostem světským. Tak r. 1524 a 1525 sedláci, zbourivše se téměř ve všech Německých krajinách, táhli houfně, vedeni jsouce přemrštěnými predikanty, po říši, aby zažeháním a vraždou vynutili osvobození od daní a roboty, začez pak vojem knížat přemožení hrozného trestu utrpěli r. 1525. Jejich vůdce a svůdce Tomáš Münzer popraven jest. Zabitých sedláků a měšťanů v bouři té počítalo se na 50.000. — Luther sáhal ustavičně dál a dál; zastával množství bludných mínění a hrubě dováděl ústně i písemně na ty, jenž byli jiného přesvědčení. Nejznamenitější jeho bludové jsou: Všecka víra křesťanská obsažena jest v Písmech svatých — primát není od Pána Krista — církev není neomylná ve svém učení o víře a mravech — církev není samospasitelná — člověk prvotním hříchem jest naskrz pokažen, tak že mu nelze, co by bylo dobrého, ani poznati ani konati — člověk nemá svobodné vůle — jediná víra spasí člověka, tedy dobrých skutků není třeba — neprospěje svatých a světic božích ctíti a vzývati — přímluva jejich u Boha není platná — není

očistce — není svátostí kromě křtu a večeře Páně — přítomnost Pána Ježíše ve svatosti Oltářní nastává teprva po vyřknutí slov Jeho: „Totoť jest tělo mé a t. d.“ — mše svatá není obětí za živé a za mrtvé — jest potřebí přijímati pod obojí — odpustky církevní nejsou k ničemu, taktéž i posty zdržováním se od masitých pokrmů — bezženství osob duchovních jest bezpráví a t. d. — K těmto bludům Luther připojil také veřejné pohoršení to, že se, 42 let star, r. 1525 oženil se zběhlou jeptiškou Kateřinou Bora. — Lutheránství nejprvé uvedeno jest v Sasích r. 1527 a v Hessech. V Prusku, kteréž tehdaž patřilo řadu Německému, Albrecht Braniborský, veliký mistr jeho, odřekl se staré víry, přijal novou a za země pána se prohlásil pod mocí Polsky. — K obraně církve vešli katoličtí panovníci ve spolek v Řezně, Lutheráňští pak ve spolek proti nim v Torgavě ve Švýcařích r. 1526. Mezi tím byl strach před Turky, jenž byli vpadli do Uher, ano hrozili také Německé říši. Pročež při říšském sněmu v městě Spíře r. 1529 uzavřeno, aby každý země pán proti Turkům polem táhl; ve věcech náboženských ale aby až ku příštímú sněmu nikomu nebylo překážino. Tomuto moudrému výroku nekatolíci odpírali čili protestovali proti němu, odkudž jejich jméno „protestantů.“ Vypsán tedy císařem Karlem V. sněm do Augsburku na r. 1530, k němuž on přišel sám. Tu podali císaři protestanti dne 25. června slavné vyznání víry, složené od Filipa Melanchtona, učného spolčence Lutherova, jenž byl ducha mírnějšího nežli tento, nar. r. 1497 v Porýnsku, kteréž vyznání ale od císaře a říšských stavů zavrženo jest. Následkem toho povstal mezi protestantskými knížaty r. 1530 na obhájení novot jejich spolek Šmalkaldský. Rozhořčení rostlo den ke dni; darmo

snažil se císař o navrácení svornosti, bez účinku zůstalo rokování obou stran v městě Šmalkaldech; protestanti stáli urputně na svém, a nezbývalo leč rozhodnouti mečem. Tu umřel zatím, co se k vojně přípravy daly, Luther v Eislebenu, rodném městě svém, r. 1546. Po jeho smrti začala válka tak zvaná Šmalkaldská, kteráž pro protestanty skončila se nešťastně bitvou u Mühlberka r. 1547, tak že od nich byl pokoj aspoň z přemožení. Celý spor měl ale později urovnán býti. Ještě za živobytí Lutherova vypsan byl církevní sněm do Tridentu.

2. R. 1555 „mírem Augsburským“ protestantům s katolíky stejná svoboda dána jest. Protestanti ale pak sáhali po právech katolíků.

3. V Čechách učení nové záhy se uhostilo již za Ferdinanda I. Příčiny toho byly, že šlechta tehdejší, dřívějšími nepokoji zpustlá, skrze syny své, jenž byli studovali ve Wittemberce, dověděla se o bludech Lutherových, že bažila po statcích kněžských, že dosazovala kde mohla na úřady protestanty, a vůbec měla veliké moci u správě zemské co „stavové,“ tak sice, že i král nemohl s nimi vždy poříditi, poněvadž potřeboval jich velice. Utraquisté, poznávše hned příbuzenství víry své s věrou německých protestantů, vymohli na králi Maximilianu II., synu Ferdinanda I., r. 1568 svobodu vyznání svého. A od toho času, nejspíše s tou již spokojením, usilovali i přednosti dobytí před katolíky, a proto zjevně se opřeli proti králi. Vynutili na Rudolfovi II. r. 1609 císařský list (majestát), dovolující protestantským pánům, že smějí na svých statcích stavěti kostely a školy, a slaviti veřejně své služby boží. To když ale i na statcích vrchností katolických sobě protestanti dovolovali a tyto jim bránili, majíce podporu v cí-

caři Matiaši, bratru a nástupci Rudolfovu, vypuklo r. 1618 povstání českých nekatolíků proti císaři, což byl začátek zlopověstné války třicetileté, kterou vedli sjednocení evangelíci proti katolíkům a v níž na milióny lidí ztratilo život a celá téměř Evropa popleněna jest. Po smrti Matiašově, znajíce povstalci čeští Ferdinanda II., nástupce jeho, co horlivého katolíka, povolali a korunovali nekatolického falchrabí Fridricha V. za krále, který co Calvinista byl zuřivý nepřítel katolíků, a však po krátkém panování, když vojsko jeho r. 1620 na Bílé Hoře na hlavu bylo poraženo, z Čech utéci musel, odtud posměšně zimním králem jsa nazýván. V čas oné války trpěla zvláště země Česká, kdež nejvíce bylo bojováno, a to hlavně od Švédů též protestantských do ní vtrhlých, jejichž bojovný král Gustav Adolf obmýšlel protestanství všude umístiti, a tudý také protestantům i v Německé říši ku svobodě vyznání víry dopomoci. Padl ale v bitvě u Lützenu r. 1632, maje proti sobě Albrechta Waldšteina, pána českého, katolíka, později vévodu Friedlandského, s vojskem všech jazyků a náboženství různě sebraným, kterýžto později pro podezření, že se chce spojit se Švédy a dopustiti zrady nad císařem, v Chebu zabit jest. Církev katolická udržela se v Čechách jediné svrchu dotčeným vítězstvím katolické strany na Bílé Hoře. Ferdinand II. strašlivě potrestal původce povstání, zrušil universitu Karlovu, kdež se bylo protestantství učilo, jakož i majestát císaře Rudolfa, a všem protestantům přísně poručil, buďto obrátiti se na víru katolickou aneb prodati statky a ze země se vystěhovati (r. 1629), k čehož vyvedení ustanoven r. 1631. Kdo se proti tomu zpěchovali, vojskem těžce káráni a skroceni jsou; jiní jenom na oko obrátivše se v srdci kacíři zůstali.

Tehdáž okolo 36.000 rodin, mezi těmi 1088 panských a rytířských, z Čech se vystěhovalo. Mnoho-li bylo pokrytých jinověrců, kteříž zůstali v zemi, objevilo se, když později císař Józef II. r. 1781 vydal toleranční zákon, svolující Lutheránům a Helvitům, aby svobodně služby boží své konati a kostely a školy pro svou mládež stavěti směli; tu v Čechách a na Moravě jich na 100.000 napočteno jest. Syn a nástupce Ferdinanda II., Ferdinand III., taktéž netrpěl vyznání protestantského ve svých zemích. On spojil akademii Pražskou a vysoké školy Jesuitů r. 1653 v jednu universitu, nazvanou Karlo-Ferdinandskou. Mír Westfálský učinil r. 1648 konec třicetileté válce za panování ve Švédích královny Kristiny, dcery svrchu zmíněného Gustava Adolfa, kteráž později, složivši se sebe vládu (r. 1654), k církvi katolické se navrátila († 1698). Že pak tento mír nebyl přízniv církvi katolické, nedosáhl pochvaly u Římské stolice.

II. Roztržka ta šíří se dále v jiných zemích. Oldřich Zwingli; jeho bludy. Bitva u Kapelu. Jan Oekolampadius. Jan Kalvín; jeho bludy. Jakob Trünet a Michael Servet. Název „Helveta, Reformovanec, reformace.“ Hugenoti. Francouzští králové František I., Karel IX., Jindřich IV., Ludvík XIV. Kateřina Medicejská. Noc sv. Bartoloměje. Církev anglikánská; vláda její. Král Jindřich VIII. Královna Marie „katolická.“ Královna Alžběta. Puritáni; Kvakerové; Methodisté. Jejich bludy. Jiří Fox. Jan Wesley. Jan Knox. Irsko. Skotsko. Filip II. král Španielský. Jan Bockhold. Bouře v Nizozemí. Vévoda Alba. Reformace ve Švédích, v Norvegách, v Islandě, v Dánsku, v Polsku. Novokřtělci. Jansen. Sociniani.

[4. Skorem stejného času co Luther (r. 1518) povstal ve Švýcařích Oldřich Zwingli, nar. r. 1484 ve Wildhausech v hrabství Toggenburském, prvé farář v Einsiedlech, pak v Curichu, muž velikých schopností a mnohé učenosti. On souhlasil s bludy Lutherovými, a oženil se jako ten. V jedné však věci odchyloval se od něho, uče, že Kristus není nikdy přítomen ve svátosti Oltářní, nýbrž že slova Páně: „Totoť jest tělo mé a t. d.“ mají pouze smysl ten: „Totoť znamená a t. d.,“ kterýžto výklad sám Luther prohlásil za kacířský. Na tom však Zwingli nepřestal. Brzo vyházel v kostelů svaté obrazy, varhany, oltáře a všeliké ozdoby; ano zapověděl i zvoniti. Jeho novoty líbily se magistrátu Curichskému; neboť zrušením klášterů obmýšlel pobratí bohatství jejich. Ale v ostatních krajích země (kantonech) se jim protivili Švýcaři, držíce se staré víry. Strhl se občanský boj; a Zwingli u Kapelu

r. 1531 poražen se 600 Curichskými zabit jest. Jako Lutherův pomocník byl Melanchton, tak Zwingliův Jan Oekolampadius.

5. Po zahynutí Zwingliově stal se r. 1536 hlavou švýcarských protestantů Francouz Jan Kalvin (Chauvin) světský professor bohosloví v Genevě, nar. v Noyonu r. 1509, muž to velice schopný a činný, a však neustupný a ukrutný, povahy mrzuté a zádušné. Ten ke bludům předchůců svých přidal také blud zasmušilý a vši cnost nejvš záhubný, že Bůh některé lidi již od věčnosti ke spasení anebo do pekla bez ohledu na jejich skutky vyvolil čili předurčil; mimo to učil, že svátosti křtu udělují platně toliko duchovní, a vložil správu církve zcela do rukou starších každé obce. On vládl až do smrti (+ 1564) s neobmezenou mocí. Kdo se opovážil mysliti jinak, toho trestal tvrdě i odpravením. J

6. Přívrženci Kalvinovi vzali jméno „reformovanců,“ jako vyznavačů opraveného učení Lutherova a Zwingliova, kteréž mělo býti opravou církve katolické; a převraty těmito muži učiněné nazvány jsou od nekatolíků „reformací,“ ač zasluhují vlastně nazvánu býti „pokažením.“ Od Švýcar neboli Helvecie, kdež vzniklo učení Kalvinovo, slove ono také „vyznáním helvetským.“

7. Kalvinští rozšířili bludy své ze Švýcar ku podivu rychle do jiných zemí. Ve Francii nazváni jsou úsměšně „Hugenoti.“ Tu, že pevně usiloval král František I. zameziti odpadání od církve den ke dni se množící, vypukl jejich vztek mnoha ukrutnostmi na katolických kostelích, klášteřích, kněžích a mniších. Zplápolal oheň občanské války, jejímžto nejhroznějším výjevem zůstane noc od 24. na 25. srpna r. 1572, v kteréžto na rozkaz pletichářské

Kateřiny Medicejské, tehdaž správu země vedoucí místo svého jedenáctiletého syna krále Karla IX., Hugenoti ukrutně jsou pobíjeni. Výše 4000 jich padlo v Paříži a v okolí jeho. Jinenujeť se tato strašlivá noc sv. Bartoloměje také „krvavou svatbou Pařížskou,“ poněvadž ona Kateřina byla úkladně pozvala do Paříže na svatbu prince Jindřicha Navarského (později krále Jindřicha IV.), první hlavy Hugenotů. Tato seč dala znamení k podobné jinde v zemi, kteráž trvala sedm dní a zahubila k 70.000 lidí všeho stavu, pohlaví a stáří. V některých ale země krajích šlechtní katolíci stavěli se, jakoby nevěřili, že mohl takový hanebný rozkaz býti dán; a tudý mnoho krve ušetřeno jest. Taktéž neměl v této strašlivé a hanebné vraždě žádný kněz podílu ani skutkem ani radou: sic kněžmi mnoho Calvinistů zachráněno jest. Vraždění to bylo politické pod zástěrou náboženství. Po mnohých ještě krvavých pŕtkách obdrželi Hugenoti teprva od Jindřicha IV., jenž stav se r. 1593 králem stal se i katolíkem, ediktem z města Nantes r. 1598 daném svobodu vyznání víry své. Později pak, že tuto zrušil král Ludvík XIV. r. 1685 a všecky jejich predikanty ze země vypověděl, i obecný lid hugenotský vystěhoval se u velikém počtu jinam, nejvíce do Anglie, Hollandu a Pruska.

8. V Anglii spŕsobilo nové učení oněch bludařů tolikéž nové spolky náboženské. Král Jindřich VIII., prvě prudký nepřítel Lutherův, tak že proti němu i knihu sepsal, žádal na papeži Klimentu VII., aby se směl rozvesti s manželkou svou, stárnoucí Kateřinou Aragonskou, a mohl pojmouti sličnou Annu Boleynovou. Že však nepovolil papež, odtrhl Jindřich r. 1532 království své od církve, přilnul k učení „reformatorů,“ a dal se r. 1533 za hlavu

církve anglikánské prohlásiti. Umřel r. 1547. Maria s příjímím „katolické“ a však také „krvavé,“ jeho dcera z oné Kateřiny Aragonské a nástupnice bratra svého krále Eduarda II., provdala se za Španielského krále Filipa II., jenž byl stejného s ní smýšlení, a udržovala přísnými prostředky církev katolickou. Ale po její smrti r. 1558 Alžběta, nevlastní její sestra a po ní královna, zprvu jako ona katolička, odřekla se víry katolické a uvedla v zemi znova reformaci. Tato úhlavní nepřítelka katolíků pronásledovala je, až i krve jejich proléváním, skrze 45 let. — Církev anglikánská má i jména „vysoké, biskupské“ a stojí pod vrchní správou krále, pod nímž vládnou arcibiskupové Kanterburský a Yorský, první jich s názvem „primasa a metropolity veškeré Anglie.“

9. V Anglii a v Americe ode doby této až k nám povstalo mnoho náboženských stran (sekt), jichž nejhlavnější jsou Puritáni či Presbyteriáni, Kvakerové a Metodisté. Puritáni jmenují se oni Calvinisté, kteří nebyvše spokojeni s biskupskou vládou anglické církve žádali úplnou rovnost mezi duchovníky, kteréž nazvali „presbytery“ (starší), a služby boží docela prosté katolických obřadů. — Kvakeri rozeznávají se obzvláště učením tím, že každý člověk uvnitř duše své bez všeliké jiné zevní pomoci můž účastným býti zjevení božího, že tudy Kristus v srdci člověka se světlem svým přebývající sám a bezprostředně ho poučuje pravdám náboženským; pročez nemají žádných duchovních, jenž by byli učitelé a kněží jejich, nýbrž všickni, mužští a ženské, smějí při schůzkách jejich kázati a modliti se, ač v novějších časech mužům v kázání zběhlejším, bez zamezení této všeobecné svobody, jakýsi úřad kazatelský uložili. Neboť prvé, kdy toho ještě

nebývalo, často se stalo, že ani slova se nepromluvílo, poněvadž nepocítil nikdo vnitřního k tomu puzení. Nemají pražádných svátostí, nemají oltáře, kazatelny, obrazů, hudby, zvonů, ani jakých bohoslužebných obřadů. Považují přísahu, vojenskou službu a platy na vojnu, pak veřejné veselosti, jako: divadelní hry, tance, hostiny a t. d., ano i obchod kupecký s věcmi pouze pro rozkoš a k vojně sloužícími za hřích, říkají každému bez rozdílu „Ty“ a nejmenují nikoho jeho titulem, nýbrž jen „Příteli,“ sebe samých pak vespo-
lek „křesťanskou společností přátel;“ nesmekají před nikým a šatí se dle předepsaného kroje. Zakladatel jejich jest Jiří Fox (nar. v Drentoně v Leistershiru v Anglii r. 1624, † 1681), ševcovský tovaryš. Odtud, že při svých pobožnostech vnitřní hnutí a puzení své ku kázání v prvních dobách na jevo dávali trháním sebou a třesením se, a že jednou Fox k soudu pohnaný řekl: „Třeste se před slovem Páně!“ dostali jméno: „Třaslivců.“ — Metodisté, na mnoze podobní Ochranovským, pocházejí od Jana Wesleye († 1791), kterýž v Oxfortě spolčil se s několika mladíky k pobožnostem, postům a přísným mravům, odkudž, jako od nového způsobu čili metody nové křesťanského života, spolek jeho dostal název Metodistů. Zprvu byl Wesley veliký citel a stoupenec Zinzendorfův. Později ale zarazil novou sektu, věřící, že odpuštění hříchů (ospravedlnění) se stává okamžitě věrou, o tom že bývá člověk jaksí uvnitř duše Duchem svatým přesvědčen; a toto znovuzrození, ohlašující se silnými křečemi, nazývají „prodráním se milosti boží.“ Jsou nejhojnější v Anglii, pak v Americe.

10. Od r. 1560 rozšířilo se helvetské vyznání víry skrze Jana Knoxa také ve Skotsku. Ne tak dařilo se to

Janu Brownovi v Irsku. Irčané jsou podnes věrní katolíci při všech nátiscích, kterýchž trpěli od časů královny Alžběty a podnes trpí vládou anglickou, kteréž podléhají co poddaní.

11. Naproti tomu zas Filip II., král Španielský, věrný katolík, ale mysli zasmušilý a tvrdý, nechtěl trpěti protestantů v zemích svých. Tudy v Nizozemí znikla bouře; stal se tu spolek proto nespokojených (Geusů); protestantský lid sobě dovoľoval na odplatu hrozných věcí, houfně táhna po zemi a kostely a kláštery boře a katolíky vraždě. Načež Filip ku pokoření jich poslal s vojskem vévodu Albu. Ten miláčky jejich hraběte Egmonta a Hoorna r. 1568, a pak as 18.000 obyvatelů dal popravit, veliké daně uložil a ukrutně vládl. Následek toho bylo nové spiknutí a bojování, a konec všeho odpadnutí Nizozemí co republiky od Španiel mírem Westfalským; čímž se protestantství tam pevně usadilo.

12. Do Švéd přinesli je dva Švédové, kteříž byli ve Wittemberce studovali, a Gustav Wasa král r. 1527 uvedl je co náboženství zemské; totéž učinil v Dánsku Fridrich I. r. 1526, a Kristian II. utvrdil je r. 1555. Tu a jinde, jako v Norvegách a v Islandě podněcoval k tomu nečistý úmysl, rozmnožiti důchody královské duchovními statky. V Polsku se uhostilo protestantství za krále Sig-munda Augusta.

13. Jedno z nejhroznějších poblouzení následkem odpadu od církve katolické viděti lze na Novokřtěncích (anabaptistech). Ti tvrdili potřebu druhého pokřtění těch, jenž co děti byli pokřtěni, poněvadž prý dítě neví co se s ním děje, a nemůže věřiti, nač se mu dává křest. Ještě té doby, co Luther dlel na Wartburku, povstal Mikuláš

Storch a Tomáš Münzer, odpadlý kněz, učíce, že neplatí křest dítkám udělený, a všecken řád církevní a občanský zavrhuje, sami pak usilujíce uvesti na zemi říši Kristovu. Na vzdor císařským a říšským zákonům, a jakkoli mnozí z novotářů těch popraveni jsou, šířilo se toto bludařství velmi rychle, obzvláště ve Švýcařích a v Hollandě, v této poslední zemi skrze krejčího Jana Bockholda z Leidenu. Jeho přívrženci zmocnili se města Münstru ve Westfalsku, zarazili tu „nový Jerusálém,“ vyvolili Bockholda za svého krále a dopouštěli se neslýchaných hanebností a ukrutností, až pak Münster spojenými vojsky několika knížat zase osvobozen jest, načež nejpřednější buřiči r. 1535 smrtí pokutováni jsou. — Nástupníci jejich jsou Menonité, jichž hlavou stal se Menno Simonis, farář ve Frisii v Nizozemí, jenž r. 1536 byl odpadl od církve katolické. Ti mají dvě toliko svátosti, křest a večeři Páně; křest udělují jedině dospělým, popírají dědičný hřích a zapovídají přísahu.

14. Ve Francii za krále Ludvíka XIII. strhl se znamenitý spor. Kornel Jansen od r. 1630 professor v Levně, později biskup Ypernský, pronesl ve své knize „Augustinus“ jako výrok tohoto církevního Otce, že spravedlivému i při nejlepší vůli může se nedostávat milosti boží; že milosti boží nelze opřít se; že vůle člověka nikdy není svobodna, jen jako na vážkách, a nucena buď milostí boží buď žádostí nezřízenou; že některých přikázání božích ostříhati nelze, poněvadž k tomu se nedostává milosti boží a t. d. Ač papežové Urban VIII. r. 1642 a nástupce jeho Innocenc X. tyto bludy zavrhli, nalezly ony nicméně hájitelů i velmi učených. Mnozí Jansenisté, stíháni jsouce, uprchli do Nizozemí, až jejich sekta ku konci 18. století zanikla.

15. Ode dvou Vlachů: Laelia Socina mladšího a Fausta Socina, strýce jeho († 1604), vyšla bludařská sekta Sociniánů čili Antitrinitářů. Ti učí, že Bůh jest jen jedna osoba a Ježíš pouhý člověk, jenž neobětoval se za hříchy lidské, nýbrž toliko chtěl nové učení uvésti a sám za příklad cnosti posloužiti, že nepí dědičného hříchu ani milosti boží, že se nemá za pravdu míti, leč co se dá rozumem chápati, že není svátostí svatých, večeře Páně že jest toliko zvěst utrpení a smrti Kristovy, křest že není leč obřad přijmutí ve spolek církve. Jsouť porůznu v několika zemích evropských, zvláště v Anglii, ve Skotsku a Sedmihradsku.)

III. Další zlé následky „reformace.“ Nesvornost protestantů u víře. Církev spojená evangelická. Svobodné čtení a vykládání bible. Společnosti k rozšiřování její. Zemí pánové jsou hlavy protestantů místo papeže. V Anglii a Francii mudráčtí spisovatelé bojují proti všemu náboženství. Francouzská revoluce; Robespierre; král Ludvík XVI. Napoleon Buonaparte, konsul a císař. Papežové Pius VI. a VII. Svobodní zedníci. Papežové Kliment XII. a Benedikt XIV. Literatura církvi nepřiznivá. Censura knih.

16. Hned „reformatoři“ onino tři: Luther, Zwingli a Kalvin, nesvářili se druzí s druhými, druzí druhých kaceřující a pronásledující, v tom toliko jsouce svorni, aby zlehčili a ztenčili církev katolickou. A hle, takové símě jejich sporů čím dál tím hojnějšího a hroznějšího vydává ovoce. Neboť protestanti tohoto věku i k jednomu a témuž vyznání se hlásící nejsou vespolek srozuměni v tom, coby

věřiti měli. Nemajíť jednoty víry, poněvadž odříkají se církve katolické, kteráž starostlivě bdí, aby jedna byla víra jejích údů.

17. Nicméně i protestanti dobře cítí, jak velice také jim potřebná jest jednota ve věcech náboženských. Nemohouce srovnati se u víře, postarali se aspoň o to, aby na oko úžeji byli spojeni. Tudy v nejnovějších dobách povstalo podivné, zajisté nesmyslné spolčení jich. Lutheráni totiž a Kalvinští, ač naprosto rozličně věří, r. 1817 v některých zemích, a sice nejprvé ve vévodství Nassavském a později v Paříži, ve Frankobrodě nad Mohanem, v celém téměř mocnářství Pruském, ve vévodství Hessenském, ve vévodství Anhalt-Bernburském, ve knížetství Waldeckém a jinde v Německu, spojili se v jednu církev pod jménem „evangelické.“

18. Katolická církev Písma svatá zajisté má u veliké uctivosti jakožto psané slovo boží a jeden z dvou pramenů, z nichž váží učení své Bohem zjevené. Dáváť je také při službách božích z části předčítati, ve školách a v chrámech Páně vykládati. Jí jediné děkovati jest, že se tyto knihy svaté skrze tolik věků až k nám, a to neporušeného obsahu zachovaly. Nicméně ona nechce, aby kdokoliv je celé čítal, poněvadž ne každý schopen jest, aby pravověrný jich výklad činil, jelikož mnohé učenosti potřebí k tomu, aby se jim náležitě rozumělo. Neníť bludu, kterýž by se nemohl podepřiti na biblí, když se vykládání její děje podle libosti, bez ohledu na ústní podání, jehož se církev katolická a ona jediná drží, a kteréž bylo prvé než kterákoli kniha Nového Zákona. Že ale reformatoři stoupencům svým biblí do rukou dali, sami vykládající ji jakž jim koli napadlo, a tvrdíce, že obsahuje všechno zje-

vení boží: navedli jich k tomu, aby taktéž činili. Tudy se množí bludy náboženské mezi protestanty tím hojněji, čím více oni biblí rozšiřují, zřídívše k tomuto účelu zvláštních společností od času vynálezu knihotisku, mezi kterýmiž nejúčinnivější jest anglická, jenž biblí přeložila již do více než sto řečí.

19. Kamkoli vedraly se bludy neblahých reformatořů, všude si osobil země pán vrchní řízení protestantských obcí s pomocí konsistoře všechněch jich. Tím však málo jim posloužíno. Neboť tak završše duchovního papeže, jenž země pánům jest roveň, jejž nemohou tito nutit, aby k něčemu přivolil, coby škodilo církvi Boží, upadli pod moc papežů světských. A kdo je ubrání proti těm, aby nějak jimi neutrpěli ujmy?

20. Od konce 17. století povstali v Anglii a ku konci minulého 18. století ve Francouzích nebezpeční nepřátelé náboženství křesťanského, mudrlanti, obmýšlející pohanění a vyhubení jeho četnými spisy, v nichž pravda se překrucovala a zatemňovala (Woolston, Hume, Bayle, Voltaire, Diderot, Rousseau a j.). Dávali si rozličná krásná jména, jako: „silných duchů, filosofů, osvícenců, osvětitelů, přátel světla, svobodomyslných, racionalistů (rozumářů).“ Tudy znikly a pozdvihly hlavu zhrzení zjeveným ano i vším všudy náboženstvím, nevěra, k tomu pak také zpousta mravů. Toho plodem byla Francouzská „revoluce,“ násilný to převrat vlády francouzské zuřivým pobouřením se národu r. 1789. Statky zádušní do pokladnice státní po-brány, kostely oloupeny a popleněny, kněží, jenž zdráhali se přísáhati na nový řád občanský, vyhnáni a na mnoze zabiti jsou, důstojenství královské zničeno, papež v obraze spálen, i stín náboženství odstraněn, a dobrý, nevinný

král Ludvík XVI. veřejně popraven r. 1793 21. ledna. Teklať v potocích krev zavražděných občanů strojem padací širočiny: stínadla (guillotiny). Šlechtictvo a kněžstvo hlavně pronásledováno jest. Mnozí z nich sami opustili vlast. Všude v cizině bylo jejich přijetí velmi laskavé. Nejvyšší vrch nesmyslu rouhavého záležel v tom, že v Paříži nevěstku co bohyni rozumu na oltář biskupského chrámu postavivše chvalozpěvy ji ctili, a že pak se povolilo zvláštním občanským zákonem, aby se smělo věřit v Boha a nesmrtelnost duše. Tři léta trvalo toto zuření, kteréž nejvíce vedl Maximilian Robespierre, pokrytec obratný, o cnosti a o volnosti pospolitě sladce mluvící, ale nad pomyslení ukrutný. Teprv když on sám 27. července r. 1795 popraven jest, general Napoleon Buonaparte, stav se hlavou republiky pod názvem prvního konsula, učinil r. 1801 smlouvu s papežem, čímž znenáhla se vracelo do zemi svaté náboženství. Netrvalať však dlouho tato svornost Buonapartova s papežem, neboť onen žádal na tomto věci, ježto přičily se povinnosti a právu Svaté Stolicе, totiž patriarchu pro Francii od papeže neodvislého, též od něho neodvislé biskupy a t. d. Neznal Buonaparte konce vládyčtivosti své. Mnohoť jím trpěl Pius VI.; r. 1798 zajat a do Francouz zavezen jest, kdežto po mnoha nesnázích 27. srpna r. 1799 v městě Valence skončil. Podobně, ano hůř vedlo se papeži Piusovi VII. Buonaparte, stav se r. 1804 císařem Francouzským pod jménem Napoleona I., práhnul vlásti vším světem, i podmaňoval sobě mnohé země, pokořoval a ztenčoval ostatní panovníky evropské, zřizoval a rozdával samolibě říše královské, působil po celé Evropě náramný strach, konečně obsadil vojskem i papežskou zemi, kterouž později přivtělil s větší částkou

Italie k mocnářství Francouzskému. Na to papež r. 1809 vyřknul nad ním církevní kletbu, začez z Říma v zajetí poslán jest do francouzského města Fontaineblau. Papež mnoho příkoří zkusil, až pak spojení proti Napoleonu mocnářové: Rakouský, Ruský a Pruský, po jeho pádu zase sv. Otce vrátili Římu r. 1814.

21. Zároveň s oněmi mudrlantskými odporníky všeho náboženství, ano již o něco dříve (r. 1734) objevila se jednota nazvaná „svobodných zedníků,“ kteráž pak do všech vsudy zemí se vkořenila a posud ve mnohých se nalezá, sestávajíc z osob všeho stavu, i nejvyššího, a všeho vyznání víry křesťanské. Mnohoť o ní hádáno, málo však podnes uhodnuto jest. Neboť údové její přísně jsou zavázáni mlčeti o tajnostech jejích, kterýchž toliko po stupních se dozvídají. Tolik ale zdá se jisto býti, že ona ukládajíc konati skutky účinné lásky, poručených a schválených již pouhým citem a zákonem přirozeným, za zbytečnou považuje všecku víru Bohem zjevenou, a tudy k nepřátelům náboženství náleží. Papežové Kliment XII. r. 1738 a Benedikt XIV. r. 1751 zapověděli jí; a v Rakouském mocnářství též zapovězen jest všeliký tajný spolek od roku 1801.

22. Po vynálezu knihotisku začali nejvíce protestanti na světlo vydávati knihy. Tudy oni snadno a rychle roztrousili své bludy. Skorem všecka literatura vycházela od nich. I kydať na církev katolickou, na její články víry, svaté obřady a ústavy, na papeže, na její kněží a řehole, co jen možná nejhorší hanu; čímž i mnozí katolíci u víře vlažnými a lhostejnými učiněni jsou, arci jménem, nic ale srdcem k církvi náležejíce. Povstalať a rozšířila se znenáhla nešťastná, nedůvodná domněnka, že se církev opírá

proti osvětě ducha, jaká by byla přiměřená a důstojná ostatnímu duševnímu vzdělání. Takové náhledy tím více uškodily, poněvadž, a to zvláště za našich dnů, nabízejí se v rouše příjemném, z většího dílu v zábavných románech, kdež smíšena bývá pravda se lží někdy tak, že i hluboce učeným není snadno odloučiti jednu ode druhé, neřku-li komu jinému. Tato neřest dodělala se vrchu tím, že ve mnoha zemích i katolických již dříve vzalo se biskupům právo povolování knih k tisku (censury), a že pak v nejnovějších dobách přestala i censura světská.

IV. Katolická církev účinkuje proti reformaci, nevěře, bludu a zkáze mravů. Sněm Tridentský. Řeholní řády toho věku zniklé. Jesuité; sv. Ignac z Loyoly. Papežové Kliment XIV. a Pius VII.; císařovna Marie Therezie; císař Ferdinand I.; Pruský král Fridrich II.; car Petr Veliký. Lazaristé. Missie katolické do cizích dílů světa a missionáři; ústav Římský a ve Francii k rozšíření víry; v Rakouské říši jednota Leopoldinská. Missie protestantské. Zrušení církevních řeholí a opět ní klášterů podporování.

23. Aby se předešli zlí následkové zniklých bludů Lutherových, a napravilo co jimi bylo uškozeno, pak aby se odstranily nepořádky, kteréž se byli postupem času vloudili i do církve mezi katolíky, svolán sněm Tridentský, poslední to posud obecný. Ten začal 13. prosince r. 1545 pod papežem Pavlem III., byl později do Bononie, pod papežem Juliusem III., roku pak 1551 opět do Tridentu přeložen, a trvav 18 let pod papežem Píusem IV. r. 1563 dne 7. září dokončen, v kterýžto den podepsána jsou je-

dnání jeho 25 sezení ode 4 poslanců papežových, 2 kardinálů, 25 arcibiskupů, 168 biskupů, 7 opatů, 7 řeholních generálů a 39 mistrů v bohosloví. Protestanti byli k němu pozváni, ale nepřišli. Tímto nejdůležitějším všech církevních sněmů nebyl arci zastaven proud bludů protestantských; že ale v nově a jasně vyřknul víru katolickou, naznačil světle a určitě práva církve a přísně nalehl na povinnosti a mravy kněžského stavu: nevýslovně prospěl a podnes prospívá.

24. I v tomto věku zniklo několik řádů řeholních, jejichžto učícím slovem, bohomyslným, přísným životem, příkladem bohobojnosti a skutky obětné lásky k bližnímu církev působila a podnes působí, bojujíc proti všemu zlému: Trapistů nad míru přísný, řád to Cisterciácký ztužený, založený Jenem Armandem Rancé r. 1626; Milosrdných Sester, založený r. 1640—1642 od sv. Vincencia z Pauly; Milosrdných Bratří, založený r. 1538 od Jana Božího; Theatinů neboli Kajetánů, založený r. 1524 hlavně od Jana Petra Karaffy, arcibiskupa Theatinského v Neapolsku, pozdějšího papeže Pavla IV.; Barnabitů, založený dle ústního podání od samého apoštola Barnabáše a potvrzený papežem Innocencem VIII. r. 1484; Rodičky Boží pomocné, založený od Marie Alžběty z Kříže Ježíšova r. 1592 k napravení pokažených ženštin, jakový také jest „Magdalének;“ ustavičné pocty nejsvětější svátosti, založený v Massilii r. 1634 od Dominikána Antonína le Quien; bosých Karmelitánek, založený od sv. Theresie v 16. století; Školních Sester, založený ve Francii r. 1681 od Mikuláše Barré; Bratří škol křesťanských, založený od de la Salle, kanovníka v Řemeši († 1719); Redemptoristů, založený r. 1732 od sv. biskupa Alfonsa Marie Liguori s přivolením papeže

Klimenta XII.; Piaristů čili Otců pobožných škol, založený od sv. Josefa Kalasanckého na začátku 17. století; Oratoriánů, založený od sv. Filipa Neri r. 1548; Uršulinek, založený r. 1611 od sv. Angely z Brescie, a papežem Pavlem V. potvrzený; Salesiánek, založený r. 1610 od sv. Johanny Františky Fremiot-Chatalské a sv. biskupa Františka Saleského; Anglických Panen, založený r. 1609 v Novém Yorku od Marie Wardové, potvrzený v nově r. 1703 papežem Klimentem; jeptišek božské Prozřetelnosti (Jesuitek) od r. 1816, založený ve Francii k vyučování ženské mládeže.

25. Výtečný a církvi nade všecky řeholní řády nej-užitečnější jest Jesuitů neboli „tovaryšstva Ježíšova.“ Ten založil r. 1540 sv. Ignác z Lojoly, šlechtic španielský, nar. r. 1491, až do 29. roku svého vojín. Jeho hlavní účel jest: čest a sláva boží mezi lidmi, posvěcování duší hlásáním slova božího, vyučováním mládeže, svatou zpovědí a poselstvím sv. evangelia ku pohanům. On posílal a posílá podnes „missionáře“ z řehole své do cizích dílů světa; doma pak potýkal a potýká se statně a zručně s bludy kacířskými. Do Prahy povolal je Ferdinand I. na novou universitu u sv. Klimenta r. 1556, aby katolická mládež právě katolicky vychována byla. Zásluhy toho řádu jsou nesmírné, jakož i náramný počet mučenníků, jichž on čítá. Není tedy divu, že se proti němu obrátila zášť lidí zaslepených a zlých, až papež Kliment XIV. r. 1773 za císařovny Marie Teresie zrušil jej, donucován k tomu s mnoha stran, ač s největší nelibostí. Zajisté paměti hodno, že protestantský král Pruský Fridrich II. a řecký nesjednocenec Ruský car Petr Veliký řád Jesuitů drželi v zemích svých, když ani v zemích katolických nebyl

trpěn. Papež Pius VII. r. 1814, důležitými úvahami k tomu veden, uvedl jej opět v život. — Řehole k témuž účelu jako Jesuitů, jest řád Lazaristů, založený r. 1626 od sv. Vincencia de Paula.

26. Objevením Ameriky r. 1492 od Kristofa Kolumba otevřena tam cesta missionářům katolickým, čímž dána příležitost nahradit ztrátu věřících skrze reformaci. A však církev i do jiných dílů světa z Evropy roznášela světlo víry Kristovy. V rozsáhlých říších Východní Indie a Japanu v Asii kázal evangelium okolo r. 1542 „apoštol Indů,“ Jesuita sv. František Xavierský, a obrátil jich mnoho tisíc. Neunavený tento sluha Páně umřel 2. prosince r. 1555 na cestě do Číny, cizincům nepřístupné, kdež souřeholníci jeho později štípili s obětavou horlivostí církev Ježíšovu. Jiní horliví kněží, obzvláště Františkáni, Dominikáni, Benediktini hlásali vedle Jesuitů evangelium u prostřed ohromných těžkostí a utrpení v Africe a Americe, v kteréžto poslední získali Jesuité více křesťanské celou zemi Paraguay, jejížto obyvatele vzdělali v jednu jako rodinu, sami chovající se k nim co laskaví otcové, od nich naproti ctění a milování co od dítek. — Ovšem i protestanti zarazili skrze svoje missionáře v cizích dílech světa obce křesťanské; ale tam i donesli nesvornost svou u víře, tak že se tam jen hemží sektami sobě odpírajícími, čímž jejich společnost náboženská nevyhnutelně jednou zahyne. — Katolické missie stojí pod správou ústavu papežského v Římě, „k rozšiřování víry“ Řehořem XV. r. 1622 a Urbanem VIII. r. 1627 zaraženého, a to s patrným požehnáním božím, zvláště od času papeže Řehoře XVI. Nikde ale také nebylo a nikdy nebude nedostatek mučenníků mezi kněžími obracujícími a v lidu obrá-

ceném. Zvláště v Japanu zahubeno jest smrtí násilnou více katolíků a ukrutněji, než kdekoli v celém světě; i v Číně čítá se mnohých a velikých pronásledování křesťanů. Ale všudy jest, jako v prvních dobách, krev zavražděných svědků Páně úrodným semenem na poli církve svaté. — Podobný onomu Římskému ústavu pro katolické missionáře v Asii, v Africe a Americe jest ve Francii, v Rakousích pak na podporu katolických misíí pro severní Ameriku jednota „Leopoldinská,“ a tutéž pro střední Afriku jednota „Mariánská;“ v Bavořích „Ludvícká,“ v Kolíně „Xavierská;“ ústav k výchování missionářů pro Řeky ne-sjednocené v Paříži.

27. Zrušení řádu Jesuitského bylo počátkem zrušení mnoha jiných řeholí ve Francii, v Němcích a v Čechách. V říši Rakouské rozpustil císař Josef II. ty, kteréž by se nezanášely učením mládeže, opatrováním nemocných anebo duchovní správou, nýbrž jediné pobožnostmi, a ze statků jejich utvořil „pokladnici náboženskou“ na potřeby církevní; které pak ponechal, těm zakázal spojení s vrchními správci (generály) jejich v Římě. Za našich dnů pomáhá se klášterům, aby se řídili podle původní řehole k životu bohomyslnému; čímž očekávati lze, že vyvinou, jako prvé, blahodějné účinkování v tomto našem věku plném nevěry a zkažených mravů.

28. Za našich dnů povstali tak zvaní od sebe samých „Němečtí Katolíci.“ Poněvadž protestanti den ke dni víc a více odstupují od víry zjevené, naproti tomu ale katolíci zmáhají se v ní, odcizující se neblahé osvěty, která již již začala se chytati jich nejvíce tam, kde žijí mezi protestanty, zvláště ve vyšších třídách: právě katolická povaha objevila se živě r. 1844, když biskup Tre-

vírský Arnoldi ohlásil, že v jeho biskupském chrámě bude k účtě veřejné vystaven sv. ostatek po Pánu Ježíši, totiž jeho šat, jenž se tam chová od času sv. Heleny, matky císaře Konstantina Velikého. I putovali tam četní houfové věřících, v množství půl druhého milionu, což byla věc nevídaná. Svět katolický jásal, protestanti žasli, a zuřivci mezi nimi kypěli hněvem. Tu vyšel na světlo hanlivý veřejný list k onomu biskupu. Podepsán byl jistý Jan Ronge, kněz kaplan v Grottkavě, v biskupské osadě Vratislavské v Pruském Slezsku, nar. 16. října r. 1813 v Bišofswalde v kraji Nisském tamtéž, čímž základ položen sektě této, ku kteréž se dali pokažení a pokutovaní kněží všeho druhu se strany protestantské. Ronge, již prvé pro odporné chování své z úřadu sesazený, co „reformator 19. století“ cestoval od r. 1846 po Němcích, kázal proti církvi, proti papeži a podvracel nejen víru katoličskou, ale i všecken řád občanský. Tudy se stalo, že i vlády protestantské přestávají podporovati jej, protivíce se snahám jeho, a že i ti, jenž dříve mu byli věřili, za něj se nyní stydí. Sekta jeho v brzce dokoná.

V. Nynější stav církve Páně.

28. Za našich dnů není na straně protestantů skorem již ani památka vyznání víry pravé protestantské; svobodou u výkladu Písem přivedeni jsou až k tomu, že sotva více věří než co rozum podává. Rozumnější jich poznávají a šlechtetnější také výslovně vyznávají, v jaké bídě vězí náboženský spolek jejich. Naše pak církve, ač tu tam od protestantů tlačena, zmáhá se vůčihledě. Moudří, horliví a cnostní biskupové spravují osady své, a vycho-

vávají bedlivě mladé duchovenstvo, navštěvují pilně farní kollatury sobě podřízené, dohlízejíce k potřebám jejich, často jim posílají pastýřské listy poučující a napomínavé, zřizují missie k věřícímu lidu svému péči výtečných kněží. Papež, ve mnoha zemích prve neměv s biskupy užšího spojení zákazem vlád, začíná volněji po světě spravovati stáda věřících. Mocnářové nalézají v duchovenstvu věrných sice a poslušných poddaných ve věcech tohoto světa, ale i neohrožených synů církve v hájení toho, což božího jest. Řády duchovní vracejí se k živobytí bohomyslnému, podle řeholí svých, a tudy docházejí větší vážnosti a důvěry, jakož i spůsobilejšími se stávají prospívat i slovem i příkladem. Vynikají mezi katolíky spisovatelé věhlasní, kteříž knihami svými hájí vítězně pravdu víry katolické proti odpůrcům, a čest církve, dlouho hanobenou útržkami lživými, napravují. Ve všech zemích přechází k církvi katolické mnoho protestantů, obzvláště učených. Skoro všechny světské vlády uzavírají s Římem smlouvy (konkordaty), kterýmiž se pojišťují práva církve, jakouž i mocnář Rakouský František Josef I. uzavřel s papežem Piusem IX. 14. srpna 1855; katolická víra hloub a hloub zakládá svých kořenů, k čemuž podává Svata Stolica všemožné pomoci své, jako tím, že tentýž sv. Otec 8. prosince r. 1854 prohlásil za článek víry nepoškrvněné početí Blahoslavené Rodičky boží. Katolické missie rozcházejí se do všech dílů světa, kdežto se tenčí řady pohánů a obce věřících zřizují a množí. Náboženské jednoty ku pobožnostem a ku proyzovávání laskavých skutků povstávají a šíří se, jako: bratrstvo sv. Růžence, sv. sv. Cyrilla a Methodia na Moravě; jednoty katolické, jednoty sv. Vincencia, sv. Františka Regis, srdce Marie Panny, Dobrého Pastýře, Jesliček, sv. Bonifacia, dětství Ježíšova, sv. Severina, spolky střidmosti počaté knězem Matthewem, slovem, církev Páně jest u krásném rozkvětu a zrůstu. Neboť Pán stojí při ní, aniž kdy opustí ji.

